

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 51.

Onsdagen den 5 april, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 130, angående ändrad lydelse av § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

till statsutskottet propositionen, nr 131, angående vidtagande av vissa eldsäkerhetsanordningar i lantmäteristyrelsens hus till skydd för därvarande arkiv;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 132, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 133, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892 och till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 18 september 1903 angående tillsyn å vissa penninginrättningar, som driva sin rörelse utan av Konungen stadfäst reglemente.

§ 2.

Efter föredragning härpå av herr *Olaussons* vid kammarens näst-föregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet få framställa spörsmål angående tillvaratagande av flytminor vid rikets kuster, blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 3.

Herr *Petterssons* i Södertälje på kammarens bord liggande motioner nr 246 och 247, som nu föredrogos, remitterades till lagutskottet.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda lagutskottets utlåtanden nr 26 och 27.

§ 5.

Härefter föredrogos vart för sig och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 38, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om försäljning av lägenheten Källstorp från förra militiebostället 1¹/₄ mantal nr 2, 3 och 4 Storegården i Nässjö socken av Jönköpings län; och

nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ökat statsbidrag till kostnaderna för lantmåteriförrättningar på landet.

§ 6.

Jordbruksutskottets härfpå föredragna utlåtanden nr 40—45 bordlades åter.

§ 7.

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckta motioner om anslag till anläggande av en statsbana från lämplig anknätningspunkt å norra stambanan invid Stockholm till Kapellskär m. m. Därvid yttrade:

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Med hänsyn till ifrågavarande ärendes synnerligen stora betydelse skall jag tillåta mig att här framföra några synpunkter.

Jag föreställer mig, att i anledning av den nu väckta motionen knappast något annat varit att förvänta än ett avstyrkande utlåtande från statsutskottet. Motionen har emellertid enligt min uppfattning huvudsakligen avsett att understryka riksdagens stora intresse för ifrågavarande företag, vars undanskjutande synts motionärerna ha varit alltför länge. Väl må vissa svårigheter förefinnas för ordnandet av hela det stora trafikproblem, vari järnvägen till Kapellskär ingår, men den del därav, som omfattar själva denna banbyggnad, har synts motionärerna hava varit av den beskaffenhet, att den bort kunna tidigare framläggas. Då det nu icke lär vara möjligt att vid innevarande riksdag få fram ett definitivt beslut i denna fråga, så vågar jag uttala den förhoppningen, att nästa års riksdag skall få tillfälle att tidigt under riksdagens lopp från Kungl. Maj:t mottaga ett förslag om banans tillkomst och de hamnanläggningar, som i sammanhang därmed torde vara nödvändiga. Våra insatser att efter kriget kunna förvärva marknad i Ryssland av den stora omfattning, vi hoppas på och ha utsikt till, förminskas väsentligt, om vi icke kunna ordna trafikförhållandena på detta land på ett tillfredsställande sätt.

Jag har genom mitt biträdande av motionen icke velat underskriva allt vad motionärerna sagt. I några delar har motionen fått en viss lokalprägel, som jag tror fått alltför stort utrymme. Jag

ställer mig också ganska tveksam både mot den föreslagna bibanan och banans fortsättning till Vaddö, i den mån de äro avsedda att bli statsbanor. Men kunna de lokala intressena förbindas med banans huvudändamål att bli en transitobana och en utfarts- eller infartsväg, hur man må kalla det, för den ryska trafiken, så är det givetvis nödvändigt, att all uppmärksamhet inriktas också på de lokala förhållandena. Såvitt jag kan bedöma torde icke heller det sista ordet vara sagt rörande banans anslutning till norra stambanan. Det synes visserligen sannolikt, att Kapellskärsbanan icke bör direkt ingå till Stockholms station, men om anknypningspunkten Tureberg är den lämpligaste, därom torde man kunna med fog hysa tvivel. Skall riksdagen, som jag livligt hoppas, nästa år fatta beslut och anvisa medel för ifrågavarande bana, så att arbetet kan påbörjas samma år, så tror jag, att det är synnerligen påkallat att ägna frågan om anknypningspunkten till norra stambanan ett förnyat öfvervägande och icke låta det bero vid vad järnvägsstyrelsen hittills utrett och anfört. Det är ju, såsom redan påpekats, synnerligen angeläget, att man verkligen omsider kommer till handling i denna fråga.

I statsutskottets utlåtande finnes intaget en utredning av järnvägsstyrelsen, som föranleder till några erinringar från min sida. Det är uppenbart, att den ekonomiska utredningen är särskilt vanskelig i ett fall som det förevarande, och jag tror, att man därför icke bör vid den fästa alltför stort avseende. Den synes mig i stort sett, hur jag än vrider och vänder på den, vara skäligen värdefull. Banans tillkomst har sin raison i förhoppningar, och jämväl på dessa förhoppningar måste här byggas, förhoppningar, som dock säkerligen icke äro »ins Blau», förhoppningar på en starkt utvecklade export på Ryssland och på en transitotrafik England—Ryssland av stor omfattning. Man får därför icke låta sitt handlingssätt i denna fråga ledas av mer eller mindre skickligt gjorda ekonomiska kalkyler angående banans ekonomiska utbyte, utan med frejdigt mod gå till trafikledens skapande, även om man järnvägsstatistiskt sett skulle komma till en mindre gynnsam bärighet av trafikleden. När Sassnitz-routen skapades, gjorde man så, att man icke lade alltför stor vikt vid de ekonomiska utredningar, som kunde åvägbringas. Den har ju också vida överträffat våra förhoppningar, och det märkliga är, att denna route i så hög grad skapat ny trafik. Trafiken på Danmark har icke mycket nedgått, åtminstone i förhållande till den stora ökningen på Sassnitzrouten. Nya svenska företag växa i stället oupphörligt upp, och avsevärda omläggningar ske i handel, industri och annan rörelse just till följd av denna trafikleds tillkomst. På samma sätt bör man kunna ha förhoppning om, att det så småningom också skall bli fallet med en förstklassig samt med vidsynt blick och utan räddhåga för ekonomiska smådetaljer skapad trafikled Sverige—Ryssland. För sämre utsikter har staten säkerligen många gånger offrat de tio millioner kronor, som det närmast är fråga om här.

Järnvägsstyrelsen uttalar sig vidare för att ångfärjor måste

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)*

Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)

anordnas redan från början och förmenar, att om vanliga ångare insattes, trafiken skulle draga sig direkt till Stockholm och således Kapellskärsbanan under denna förutsättning bli skäligen onyttig. Jag tror, att detta är ett alltför lättvindigt sätt att taga på frågan, och hela yttrandet visar, att man inom järnvägsstyrelsen ganska litet satt sig in i hela det trafikspörsmål, varom här är fråga. Jag vill icke klandra detta, då det ju är tillsatt en särskild kommission för utredningen rörande utvecklingen av våra sjöfartsförbindelser med Ryssland. Men jag vill framhålla detta, därför att man icke får tillmäta järnvägsstyrelsens utredning och yttrande alltför stort värde. För min del tror jag och hoppas livligt, att ångfärjor skola kunna redan från början insättas, men jag vill framhålla, att, om detta icke är möjligt, så blir, såvitt jag förstår trafikleden icke för det onyttig eller i någon synnerlig grad sämre. Om det således är möjligt, att man måste använda vanliga ångare till en början, så förutsätter jag i allt fall såsom oundgängligen nödvändigt, att dessa ångare bli statens och att de administreras av järnvägsstyrelsen, så att förhållandet i trafik- och tariffhänseende blir enahanda med ångfärjetrafik, såsom denna t. ex. är ordnad mellan Sverige och Tyskland. Tilläventyrs kan det också möta svårigheter att under den närmaste tiden efter fredsslutet komma till alla de ekonomiska uppgörelser med Ryssland, som erfordras för denna trafik och som under normala förhållanden borde påfordras. Det blir t. ex. kanske icke så lätt att redan från början få igång trafiken med både svenskt och ryskt tonnage på sätt som vi ha både svenskt och tyskt tonnage på Sassnitz-routen, vare sig det blir ångfärjor eller ångfartyg. Men detta synes mig ingalunda få hindra trafikledens tillkomst. Det blir då endast nödvändigt, att trafiken till en början åtminstone får ombesörjas allenast på svenska kölar. Och säkerligen kan senare uppgörelse träffas, så att Ryssland deltagar i denna trafik med ryskt tonnage. Men givetvis kräves, att själva hamnanläggningarna bli vederbörligen ordnade på ryska sidan genom ryska vederbörandes försorg. Att ångfartyg kunna på denna trafikled såsom nödfallsutväg och i början ersätta färjor, synes mig uppenbart, just genom att en ordnad kombinerad järnvägs- och sjötrafik efter fastställda tidtabeller medgiver lastning från fartyg direkt på vagnar, så att magasinsutrymmen för varors uppläggande icke behövas, åtminstone icke i den omfattning som när det är fråga om sjötrafik i allmänhet. Och då de ryska och de svenska järnvägarnas spårvidd är olika, så blir kanske ångfärjetrafiken till en början icke så lätt att ordna omedelbart, som det varit på Sassnitz-routen.

Men även om trafiken ombesörjes med ångare, bör staten givetvis räkna sjöfrakten som en direkt fortsättning av den svenska järnvägsfrakten och låta omlastningskostnaderna ingå i frakten. Och skulle man någon tid få nöja sig med ångfartyg i stället för ångfärjor, så är det uppenbart, att dessa fartyg icke behöva bli obehövligen sedan, utan de kunna ganska snart få användning som reserv för färjorna eller tilläventyrs för insättande på en ny rysk linje. Genom att i varje fall staten äger dessa fartyg, så dirigerar

den ju deras anlöpande av Kapellskär, så att järnvägsstyrelsens farhågor med avseende på anlöpandet av Stockholm bli ogrundade. I själva verket är ett dylikt anlöpande under nämnda förutsättningar i regel orimligt, ty då skulle gångtiden bli så väsentligt mycket större och således flere fartyg erfordras för uppehållet av trafiken. En förbindelse Kapellskär—Baltisch Port, en uthamn till Reval, bör kunna göras på 9 å 10 timmar. Den sträckan är 157 engelska sjömil. Och jag har då beräknat färjor eller fartyg med stark fart, cirka 16 knop. För min del tror jag, att man också bör inrikta sig på just denna linje Kapellskär—Baltisch Port, då det framför allt är den rena ryska trafiken man först vill nå. Och att draga den över Finland skall alltid bli olägligt och besvärande. Vad framför allt ångfärjetrafiken beträffar, så kräver ju denna, för att kunna skötas med nödig säkerhet och snabbhet, att routernas i huvudsak framgå över öppet hav. Den långa finska skärgården skall alltid bereda ångfärjetrafiken stora svårigheter och risker, och på samma sätt är det med den svenska skärgården. I båda skärgårdarna blir ångfärjeförbindelse knappast möjlig. Den försinkas i skärgårdarna dels därigenom att där ofta råder dimma, och dels därigenom att man måste minska farten nattetid. Härtill kommer, att det också blir svårt i följd av isförhållandena att upprätthålla trafiken vintertid. Möjligen kan man få en svensk-finsk trafik över Kapellskär, men detta är enligt min mening ett sekundärt intresse, som får komma i efterhand, fast det naturligtvis därför icke får förbises. Vi få dock icke fästa så stort avseende vid denna trafik, att därigenom hela saken kan löpa fara att snedvridas. Det är det inre Ryssland och dess stora möjligheter för svensk export, som vi sträva att nå med denna järnväg och denna förbindelse. Enligt min mening synes man även företrädesvis böra inrikta sig på godstrafiken och från början låta persontrafiken komma i andra rummet. Den senare är över huvud taget ganska oviss att förvärva, när det gäller trafik över så öppet hav, som här skulle bli frågan om, och andra mindre utsatta förbindelseleder finnas.

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)*

Betydelsen av ifrågavarande bana och av hela trafikleden ökas naturligtvis genom att densamma utfylles med ordnade dagliga förbindelser mellan England och Sverige från Göteborg. — Handelsomsättningen mellan Sverige och England uppgår under normala förhållanden till en $\frac{1}{2}$ miljard kronor.

År 1912 var omsättningen 412 miljoner kronor. Det är naturligtvis uppenbart, att denna omsättning kräver helt andra kommunikationer än de nuvarande. Denna fråga är emellertid för närvarande under särskild utredning och har ju också nyss varit föremål för ett kraftigt uttalande från kommerskollegii sida. Jag antar för den skull, att det icke är behövt att här framhålla några särskilda synpunkter på den frågan. Jag vill bara stryka under, att en god del av världstrafiken på Ryssland bör kunna ledas över Sverige, sedan berörda trafikled kommit till. Icke minst stärkes vår ställning genom vissa av världskriget skapade situationer. Naturligtvis måste

Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)

vi dock alltid vara beredda på en tariffpolitik, som gynnar just denna transitotrafik. Inrättandet och driften av verkligt konkurrenskraftiga linjer på England och Ryssland kommer också att kräva så stora kapital, att det måste vara helt uteslutet, att enskilda kunna få någon befattning därmed. Det är staten själv, som måste taga i sin hand dessa frågor i deras helhet. Staten måste utsträcka sina järnvägar över haven i öster och väster, på samma sätt som staten hittills gjort i söder. Endast därigenom kunna dessa trafikleder på ett fullt nationalekonomiskt sätt utnyttjas och komma den svenska industrien och handeln till godo.

Jag tror också, att det vore i hög grad lyckligt om hela denna transitolinje i ett sammanhang upptoges och att man en gång försökte slå ett verkligt stort slag för att förena folken och befordra den internationella samfärdseln. Några svårigheter att uppbringa härför erforderliga medel torde icke förefinnas.

Det är uppenbart, att medlen måste tagas genom ett inhemskt större statslån; och jag är övertygad, att, om man just med detta angivna ändamål till syfte toge upp ett särskilt statslån, så skulle allmänheten ge detta lån i hög grad sin anslutning; låneteckningen skulle förvisso mötas av synnerligen stort förtroende och ge ett stort resultat. Här är utan tvivel ett större, mer gagnande och fosterländskt företag än många andra, som på senare tid sysselsatt statsmakterna.

Men förutom det stora i hela detta kombinerade företag, hela denna transitoled, är Kapellskärsbanans tillkomst av utomordentligt stor betydelse just för den ökade export på Ryssland, som — under förutsättning att vi handla snabbt och klokt — måste inträda efter världskrigets slut. Exporten på Ryssland har blivit avsevärt ökad under de senare åren, men är ändå alltför liten. 1910 utgjorde värdet av vår export på detta land 17,5 miljoner och 1912 27 miljoner kronor. Importen håller sig vid något över 30 miljoner kronor om året, och den har icke nämnvärt ökats under de sista tre, fyra åren. Detta är emellertid siffror, som måste anses vara alldeles abnorma, i förhållande till de stora möjligheter till ökad export på Ryssland, som helt säkert förefinnas. Och huvudorsaken till att denna export på Ryssland hittills icke lämnat lyckligare resultat, torde i väsentlig mån vara att söka i bristen på direkta kommunikationer. Staten har ju visserligen subventionerat linjer för trafik på Ryssland, och detta har i sin mån bidragit till en ökning av trafiken på Ryssland, men det är ju uppenbart, att, om verklig bestående ökning av denna trafik skall uppkomma, så måste staten själv upprätta dessa direkta linjer. De måste bli dagliga och regelbundna, och man kan icke förfara här som man gjort flera gånger med de transoceanska linjerna, nämligen att allenast subventionera enskilda företag. Här är det nödvändigt att staten, vare sig det blir ångfärjor eller andra ångfartyg, redan från början griper in.

Man måste också räkna med den omständigheten, att om denna bana utmynnar på en sådan plats, att den får förbindelse med det inre Ryssland, så ökas icke blott våra exportmöjligheter, utan det

kommer också till stånd en ökad import av livsmedelsprodukter från Ryssland, vilket i någon mån skulle verka reglerande på de stigande livsmedelspriserna i vårt land. Det är även ur den synpunkten nödvändigt, att den ryska linjen skyndsamt blir en verklighet och blir en statslinje.

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)*

Jag skall nu yttra ett par ord med avseende på frågan, huruvida Kapellskär är den egentligen enda eller bästa hamnen på svenska sidan, då det gäller att etablera en dylik direkt ångfärje- eller ångbåtslinje på Ryssland. För min del tror jag att just Kapellskär är den riktiga punkten, till en början därför, att man därifrån har den kortaste vägen till lämplig rysk hamn, Baltischport, nämligen 157 eng. sjömil, medan den linje, som i övrigt kunde tänkas, nämligen Nynäshamn — Baltischport, är 198,5 sjömil. Linjen Petrograd—Baltischport—Kapellskär—Stockholm blir 795 km., under det att linjen Petrograd—Baltischport—Nynäshamn—Stockholm är 847 km. Genom Kapellskärsbanans anläggande skulle man vidare få en järnväg till i trakten kring Stockholm. Och man får bygga banan och anordna den just efter den nya trafikledens fordringar. Den skulle ju också få både strategisk och lokal betydelse, som var och en förstår. Det är vidare lättare att anknyta den finska trafiken vid Kapellskär, om man framdeles skulle önska det. Detta är omöjligt vid Nynäshamn. På Åbo kunna naturligtvis icke färjor insättas just på grund av skärgården, men kanske vid Hangö, och sträckan Hangö—Kapellskär är 134 sjömil. Nynäshamn kan ju vara mycket bra att ha i efterhand, om flera linjer skulle behövas i framtiden. t. ex. linjen Nynäshamn—Windau, som blott är 149,5 sjömil lång.

Kan man sedan få förbindelse med det ryska järnvägsnätet vid Dagö, skulle en linje Dagö—Nynäshamn blott bli 135 sjömil.

Men när det gäller upparbetande av trafiken på Ryssland, är det naturligtvis också nödvändigt att vidtaga de andra åtgärder, som krävas för att utveckla dessa möjligheter. Därmed äro vi emellertid inne på ett annat ämne, som det i detta sammanhang icke torde vara nödvändigt att sysselsätta sig med.

Jag har tillåtit mig göra dessa förberedande erinringar med avseende å det viktiga trafikproblem, som här är ifråga för att, såsom jag hoppas, riksdagen allmänt skall kunna ge uttryck åt sin önskan att denna fråga snarast möjligt måtte bringas till ett resultat och att vi, som sagt, redan nästa år måtte få vänta ett kungl. förslag i ämnet. Möjligt är, att den pågående utredningen och underhandlingen i någon mån kan komma att justera de omdömen och uttalanden, som jag tillåtit mig göra. Men f. n. tror jag, att de äro ganska väl grundade. De torde också i någon mån ge ett intryck av den betydelse, som förevarande järnvägs tillkomst har både i och för sig och i dess förhållande till de övriga stora trafikproblem, som här äro ifråga.

Jag kommer, herr talman, icke att framställa något från statsutskottets hemställan avvikande yrkande.

Herr Åkerlund: Jag är i huvudsak förekommen av den

Ang. statsbana
till Kapell-
skär n. m.
(Forts.)

föregående ärade talaren och jag ber att få tacka honom för det anförande han hade, men jag har likväl ansett mig böra i egenskap av motionär yttra några ord.

Det förvånar mig, att man efter fem år icke hunnit föra utredningen längre, så att statsutskottet kunnat komma till annat resultat än det gjort. Koncessionen för denna järnväg begärdes 1899 och förordades, såvitt jag känner, av samtliga myndigheter som hördes, såväl militära som civila, och beviljades 1902 förutom beträffande ett par obetydliga sträckor, därav den närmast Stockholm. Två miljoner i statsmedel stodo för ändamålet till förfogande ända tills för några år sedan. Då emellertid i den ort, genom vilken järnvägen skulle gå, naturligtvis icke stodo att uppbringa erforderliga medel, försökte man åstadkomma dessa på annat sätt. Med hjälp av ett konsortium i Stockholm ställdes medel till disposition, mot villkor att järnvägen skulle indragas i staden å Sveavägen. Ingenting vidare blev emellertid åtgjort i saken. Jag och en kamrat i riksdagen gingo då till dåvarande civilministern och sporde om anledningen härtill. Han förklarade, att intet kunde göras, då det ej fanns pengar, vartill vi invände, att sådana verkligen funnos. Slutligen fick han se detta, och då kom han här i kammaren fram till oss och gratulerade oss. Men intet blev i alla fall åtgjort. Vi höllo då före, att eftersom frågan var av yttersta vikt, icke så mycket för den ort det gällde — ty där är sjötrafik större delen af året — men för det allmänna, vi knappast kunna stå till svars för att ej söka intressera statsmakterna för densamma, och därför väckte vi den motion, som nu kommit igen.

Nu lär det nog icke var så lyckligt, att den här anläggningen, lika litet som många andra allmännyttiga företag, får vara i fred för enskilda intressen. Vi veta och ha sett av tidningarna, hur Nynäsbanan varit framme då och då, och detsamma ha vi också sett framskymta i åtskilliga andra handlingar. Vidare har det sports på sista tiden, att ett annat järnvägsbolag i Stockholm möjligen gärna vill bli av med sin bana, för ombyggnad till bredspårig, churu den likväl ej alls lämpar sig för här ifrågasvarande syfte men det nog vore bra såväl för min som övriga trafikanters räkning, och än mera för Holmens bruks storartade pappersbruk vid Hallsta i Roslagen, om ett sådant anbud gjordes och accepterades. Så finns det vidare vissa kanalintressen som influera. Jag klandrar förvisso ej någon, om man låter påverka sig av detta ständiga gnat, ty man kan ledsna och bli vilseledd utan sin egen vilja. Att någon med vett och vilja skulle låta sig lockas, får ej ifrågasättas, och jag är övertygad om att så ej heller kommer att bli fallet.

Herr Schotte omnämnde huru ovederhäftiga järnvägsstyrelsens sista uppgifter ifråga om trafikförhållandena äro. 1914 framhöll järnvägsstyrelsen själv banans ofantligt stora vikt som internationell trafikled. Nu i år framhåller den så gott som uteslutande banans betydelse som lokalbana och söker då visa, att den som sådan skulle komma att inbringa så orimligt mycket mindre än samtliga övriga järnvägar i Sverige. Sälunda förklarar den t. ex., att »den cirka

80 kilometer långa Kapellskärsbanan icke skulle giva större inkomst än 309,400 kronor, d. v. s. cirka 3,800 kronor pr kilometer eller cirka 10 kronor pr dag och bankilometer. Enligt-svensk järnvägsstatistik för år 1913 äro motsvarande inkomster för andra normalspåriga banor i regel 3 å 4 gånger så stora och t. o. m. för Rimbobanan, som alltid klagat över små inkomster, uppgingo dessa för 1913 till 27,66 kronor. Medeltal för statsbanan var 51,75 kronor, för Nynäsbanan 30,06 kronor och för andra enskilda järnvägar 28,66 kronor». Likväl har järnvägsstyrelsen kommit till en så ofantligt låg siffra.

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)*

Nu har det alldeles icke varit vår tanke, att denna bana skulle bli en lokalbana annat än i andra rummet, utan det är ju helt andra förhållanden saken rör.

Vidare har det från vederbörande framhållits, att det står andra utvägar till buds för tillgodoseende av trafiken öster ut och att Finlandsbåtarna trots järnvägen helt säkert skulle komma att gå in till Stockholm och utsätta sig för den krångliga skärgården och allt trassel, som förekommer i storstaden. Jag har för många år sedan som styrelseledamot i Rimbobanan satt mig i förbindelse med Åbolaget, varit i Åbo och träffat vederbörande flera gånger, och varje gång har man varit synnerligen ivrig att få Kapellskärsbanan till stånd. Ty dit vill man gå med sina båtar och icke in till Stockholm, och detta helt naturligt därför att man då blir i stånd att med samma båtar och personal driva en trafik tre gånger eller åtminstone dubbelt så stor som då båtarna gå in till Stockholm.

Järnvägsstyrelsen har ock framhållit nödvändigheten av att om en sådan här trafik skall sättas i gång, få den anordnad i samma storlek som ifrågasatts för trafiken mellan Göteborg och England. Även härvidlag innebär järnvägsstyrelsens uppfattning en orimlighet. Ty trafiken mellan Göteborg och England är väl icke avsedd endast för transitogods mellan Ryssland och England, utan huvudsakligen för export av svenskt gods. Och för min del får jag säga, att de praktiska män inom handeln och industrien, som så ivrigt sedan länge och speciellt under senaste tid uttalat sig för denna trafikled, säkerligen äro vida mer kompetenta att bedöma dess vikt än någonsin kungl. järnvägsstyrelsen.

Herr Schotte nämnde, om jag hörde honom rätt, att persontrafiken på denna bana skulle komma först i andra rummet. Nå, må så vara. Men om vi tänka på de förut av staten delvis subventionerade linjerna på Österjöprovinserna från Nynäs och Västervik, så har ingen av dem gått bra. Och varför? Jo, såvitt jag kan döma, så, åtminstone vad persontrafiken beträffar, av den orsaken, att de uteslutande gått på öppna havet. Däremot har Åbotrafiken gått bättre år från år, därför att den går uteslutande inomskärs. Ryssarna äro icke sjömän och älska icke sjösjukan, och det gör väl för resten ingen annan heller förmodar jag.

Vidare har det framhållits som nödvändigt, vilket också nämndes av herr Schotte, att insätta ångfärjor på denna linje. Ja, var-

Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)

för har man icke föreslagit ångfärjor på den kanske vida viktigare vägen mellan två länder, som ha järnvägar med samma spårvidd, nämligen England och Sverige? Nej, det har man låtit bli, medan det däremot mellan Finland och Sverige eller Ryssland och Sverige nödvändigt måste bli ångfärjor, ehuru dessa länders järnvägar ha olika spårvidd — det finns visserligen metoder för att minska olägenheterna härav, men f. n. åtminstone äro dessa mycket vidlyftiga och komplicerade.

Jag är alldeles viss, att om svenska staten icke vill vidtaga åtgärder för tillgodoseende av sjötrafiken över Östersjön, vilket vore synnerligen ledsamt, så skola finnarna vilken dag som helst vara villiga att åtaga sig den trafiken, utan någon som helst kostnad för oss.

Jag har förvånat mig mycket över att den här svensk-ryska kommissionen icke ännu kommit till något slutresultat, och jag har funderat över orsakerna härtill. Man kan väl ej ha rättighet att antaga, att det skulle vara banans vikt för försvarsändamål — det skulle vara orimligt att sätta något dylikt i fråga efter alla försäkringar österifrån om ro och fred från det hållet, så att därvidlag finns ingenting att skylla på. Men likväl har man efter fem års tid kanske icke kommit ur fläcken.

Slutligen kan jag icke heller låta bli att vidröra hamnförslaget vid Kapellskär, som skulle kosta mellan tre och fyra miljoner kronor. Vi äro här i Sverige visserligen aldrig knussliga, då det gäller byggnadsföretag, utan vilja gärna visa oss gentila därvidlag. Men den som känner förhållandena på ifrågavarande plats och vet, att vattnet vid stranden är synnerligen djupt samt att hamnen är skyddad för alla vindar, den förstår också, att sjöfarten genom en mycket enkel kajanläggning skulle tills vidare och för många år framåt bli fullständigt tillgodosedd, och att dessa tre å fyra miljoner sålunda äro alldeles onödigt medtagna i beräkningarna. Det är verkligen skada att sjön ej är öppen, så att statsutskottets ledamöter själva kunnat övertyga sig om förhållandena där borta.

Jag kan icke annat än beklaga, att denna ytterst viktiga sak blivit så försinkad, och att något resultat icke heller kunnat vinnas detta år. Ty det är väl, få vi hoppas, troligt, att fredslutet snart kommer till stånd och även om så olyckligt skulle vara, att så ej blir fallet, så ha vi sett, att trafiken till och över Sverige ökas varje dag trots alla förefintliga svårigheter och trots det att våra trafikförhållanden knappast kunna tillfredsställa behovet, speciellt på den linje, som går på Åbo. Men man må i likhet med herr Schotte uttala den förhoppningen, att regeringen måtte till det år, som kommer framläggja ett förslag till definitiv lösning av frågan. Ty det är min fullkomliga övertygelse, att, förrän denna fråga blivit löst, så skall det visa sig ganska svårt att få förslaget rörande trafikleden Göteborg—England genomfört. Dessa bägge frågor måste nämligen lösas på en gång.

Jag kan ej underlåta att nämna något, som jag hörde här i går och som jag fann besynnerligt, ja orimligt, nämligen att, om

riksdagen avslår denna fråga nu, så skall i alla fall detta år komma en proposition till riksdagen från Kungl. Maj:t i ärendet. Detta tror jag ej på, utan hoppas endast, att Kungl. Maj:t åtminstone till nästa år skall ha frågan utredd, så att vi då må uppnå ett slutligt resultat i denna för vårt land så ytterst viktiga fråga.

*Ang. statsbana
till Kapell-
skär n. n.
(Forts.)*

Herr Zetterstrand: Det är väl givet, att, då kriget en gång slutat, så skola vi göra allt för att förbättra våra kommunikationer med utlandet och framför allt med Ryssland. Men huruvida de nya trafiklederna böra ledas över den blivande Kapellskärsbanan, kan man i alla fall säga är tvivelaktigt, och vi böra icke i den saken intaga någon bestämd position. Andra trafikleder kunna tänkas och ifrågasättas, och utredning rörande alla dessa trafikmöjligheter pågår för närvarande.

Jag anser därför att det är alldeles givet, att vi nu icke böra intaga någon position i frågan, och att det icke bör göras något bestämt uttalande därom från riksdagen.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra.

Herr Bystrom: Herr talman! Även jag ber att få säga några ord i denna rätt gamla och intressanta järnvägsfråga. Det kan ju vara litet vanskligt att nu göra det, då jag anser mig böra uttala ett par anmärkningar mot innehållet i en motion, som är underskriven av dels de olika partiernas ledare och dels flera andra inflytelserika män i denna kammare. Denna motion skulle kunna därför kallas de kloka gubbarnas motion.

För det första är jag ej riktigt nöjd med motionärernas framställning med avseende å det direktiv, som de synas vilja giva vederbörande beträffande riktningen av banans västligaste del. Det kan icke vara lämpligt att taga banans riktning så, att man skall nödgas bygga en ganska dyrbar järnvägsbro, om det nämligen utan någon vidare olägenhet kan undvikas. Det förslag motionen synes vilja förorda angiver en linje med bro över Edsviken. För min del anser jag på grund av de handlingar i ärendet jag fått mig tilldelade, och de äro icke få, att den utredning eller det förslag, som kungl. järnvägsstyrelsens sakkunnige framkommit med rörande den bandel, som nu är i fråga, är bättre. Sträckningen mot stambanan är mera tillfredsställande.

För det andra är jag icke heller säker på, att de förslag, motionen synes i vissa avseenden förorda rörande Kapellskärsbanans östligaste del, äro de bästa. Enligt detta förslag skulle den nordligare förläggningen komma onödigt nära en annan järnväg, som går nästan parallellt med den nu föreslagna banan. Och projektet om bibanan i Norrtäljetrakten och ut till havets öar torde ännu så länge kunna överlätas till den enskilda företagsamheten.

Man bör ock se något på vad det kostar. Visserligen är det i motionärernas framställning blott fråga om 3,000,000 kro-

Ang. statsbana
till Kapell-
skär m. m.
(Forts.)

nors merutgift. Men även det är penningar. Kapellskärsbanan enligt den av kungl. järnvägsstyrelsens sakkunniga gjorda utredningen skulle kosta omkring 9,000,000 kr. Men motionärernas förslag skulle gå till cirka 12,000,000 kr.

Med detta har jag allenast velat yttra några ord om banans riktning och kostnad. Med övriga anser jag också att en här åsyftad järnväg bör och i sin tid kan komma till stånd. Kapellskärsbanan får helt visst ej liten betydelse för Roslagen och även för huvudstaden samt till sin del för transito- eller utrikes-handeln. Att intresset för banan synes vara ganska stort framgår dels av denna massmotion och dels av vad som skrivits i tidningar och broschyrer om saken ävensom av uttalanden, som i övrigt gjorts.

I likhet med såväl en talare, som här nyss haft ordet, som utskottet, tycker jag emellertid att man just nu kan hava fog för att gå fram försiktigt. Herr talman, jag har nu intet yrkande.

Herr Åkerlund: Herr talman! Vi hava i motionen, så vitt jag känner, icke framställt något yrkande, att järnvägen skall gå annan väg än den järnvägsstyrelsen föreslagit, eller att den skall ledas över någon bro. Men vi hava ansett, att, om efter undersökning det visar sig, att banan är av den vikt, som vi hava anledning förmoda, så spelar en halv mils kortare väg till Stockholm en ganska betydande roll. Därtill kommer, att, om banan ledes till Tureberg, så måste den där trängas med den städse ökade Norrlandstrafiken på de spår som finnas.

Nu känner jag ju till, att herr Byström har åtskilliga saker att styra med i Täby, och att det därför kan vara av visst intresse för honom att befatta sig med frågan om banans blivande riktning. Vad bron beträffar, herr Byström, så tror jag, fast jag ej är ett spår till militär, att det i strategiskt hänseende blir till fördel att ha en bro, som kan raseras, om så olyckligt skulle vara, att fienden närmade sig huvudstaden.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.

Till avgörande förelåg nu bankoutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk.

I en till bankoutskottet avlåten, den 17 februari 1916 dagtecknad skrivelse hade fullmäktige i riksbanken föreslagit,

dels att utskottet måtte utverka fastställelse av i skrivelsen upptagna kontanta löneförmåner utöver nu gällande stat in natura för vissa vid Tumba bruk anställda tjänstemän,

dels att den föreslagna nya avlöningsstaten måtte få tillämpas från och med 1916 års början, *Ang. ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk.*
 dels ock, vid bifall till förslaget, att arbetspremieberäkningen för dem bland ifrågavarande tjänstemän, som jämlikt beslut av 1905 års riksdag hittills varit delaktiga därav, måtte upphöra. *(Forts.)*

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen måtte fastställa följande

*Stat
 för Tumba bruks tjänstemän.*

Förvaltaren, lön	kr. 7,000:—	
tjänstgöringspenningar	» 3,000:—	kr. 10,000:—
20 famnar ved samt trädgårdar, innehållande 49,37 ar, och åkerjord, » 1,45 hektar.		
Verkmästaren, lön	kr. 3,300:—	
tjänstgöringspenningar	» 1,700:—	» 5,000:—
16 famnar ved samt trädgård, innehållande 23,14 ar, och åkerjord, » 13,88 »		
Pappersmästaren, lön	kr. 2,400:—	
tjänstgöringspenningar	» 1,200:—	» 3,600:—
12 famnar ved samt trädgård, innehållande 11,187 ar, och åkerjord, » 16,97 »		
Bruksbokhållaren, lön	kr. 2,400:—	
tjänstgöringspenningar	» 1,200:—	» 3,600:—
12 famnar ved samt trädgård, innehållande 9,71 ar, och åkerjord, » 7,09 »		
Förrådsbokhållaren, lön	kr. 1,300:—	
tjänstgöringspenningar	» 700:—	» 2,000:—
6 famnar ved samt trädgård, innehållande 5 ar, och åkerjord, » 7,25 »		
Skolläraren, lön	kr. 500:—	
tjänstgöringspenningar	» 150:—	
arvode för söndagsskolan	» 150:—	» 800:—
jämte 8 famnar ved.		
Läkaren, arvode		1,200:—

Anmärkning. Veden skall bestå av blandad tall och gran.

2:o) att riksdagen måtte besluta, att den nya avlöningsstaten skulle träda i kraft den 1 januari 1917, beträffande förvaltaren dock redan den 1 juli 1916; samt

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

3:o) att, vid bifall till vad sålunda föreslagits, riksdagen tillika måtte besluta, att med den nya statens ikraftträdande arbetspremier icke vidare skulle utgå till dem bland ifrågavarande tjänstemän, som jämlikt beslut av 1905 års riksdag för närvarande vore därav delaktiga.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Vahlquist*, *Berg* i Munkfors, *Jonsson* i Gumboda, *Jonsson* i Hå och *Olsson* i Berg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,
1:o) att riksdagen måtte fastställa följande

Stat
för *Tumba bruks tjänstemän.*

Förvaltaren, lön	kr. 6,000: —	
tjänstgöringspenningar	» 3,000: —	kr. 9,000: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 1.000 kr. 20 famnar ved samt trädgårdar, innehållande 49,37 ar, och åkerjord, » 1,45 hektar.		
Verkmästaren, lön	kr. 3,000: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,500: —	» 4,500: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 500 kr. 16 famnar ved samt trädgård, innehållande 23,14 ar, och åkerjord, » 13,88 »		
Pappersmästaren, lön	kr. 2,200: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,000: —	» 3,200: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 400 kr. 12 famnar ved samt trädgård, innehållande 11,187 ar, och åkerjord, » 16,97 »		
Bruksbokhållaren, lön	kr. 2,200: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,000: —	» 3,200: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 400 kr. 12 famnar ved samt trädgård, innehållande 9,71 ar, och åkerjord, » 7,09 »		
Förrådsbokhållaren, lön	kr. 1,200: —	
tjänstgöringspenningar	» 600: —	» 1,800: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 200 kr. 6 famnar ved samt trädgård,		

innehållande	5	ar, och åkerjord,		
»	7,25	»		
Skolläraren, lön		kr. 500:—	
tjänstgöringspenningar		» 150:—	
arvode för söndagsskolan		» 150:—	» 800:—
jämte 8 famnar ved.				
Läkaren, arvode		» 1,200:—	

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

Anmärkning. Veden skall bestå av blandad tall och gran.

2:o) att riksdagen måtte besluta, att den nya avlöningsstaten skulle träda i kraft den 1 januari 1917; och

3:o) att, vid bifall till vad sålunda föreslagits, riksdagen tillika måtte besluta, att med den nya statens ikraftträdande arbetspremier icke vidare skulle utgå till dem bland ifrågavarande tjänstemän, som jämlikt beslut av 1905 års riksdag för närvarande vore därav delaktiga; samt

av herr *Borggren*, vilken instämt i den av herr *Vahlquist* m. fl. avgivna reservationen utom beträffande punkt 2:o), däri herr *Borggren* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att den nya avlöningsstaten skulle träda i kraft från och med månaden näst efter den, då riksdagen fattat beslut i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet av

Herr *Vahlquist*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Till det beslut, vartill utskottet kommit i denna fråga, ha jag och flera av utskottets ledamöter icke kunnat ansluta oss. Vi hava varit ense med utskottet därutinnan, att en löneroglering, eller rättare sagt löneförbättring är av behovet påkallad. Vi äro också ense med utskottet därutinnan, att förutom den kontanta löneersättningen det även bör utgå naturaförmåner till befattningshavarna. Vidare äro vi ense med utskottet därutinnan, att den kontanta avlöningen bör delas i lön och tjänstgöringspenningar, och slutligen äro vi ense med utskottet däri, att arvodet till läkaren liksom avlöningen till skolläraren bör utgå som hitills, d. v. s. icke någon ändring därvidlag inträda.

Vi skilja oss däremot från utskottet så tillvida, att vi anse, att den kontanta avlöningen bör delas i en begynnelseavlöning och en slutavlöning. Utskottet däremot har ansett, att hela det kontanta avlöningsbeloppet genast skall komma befattningshavarna till del. Sålunda hemställa reservanterna, att förvaltarens lön skall utgå med 9,000 kronor, då däremot utskottet föreslår 10,000. Verkmästarens lön anse vi bör utgå med 4,500, då utskottet föreslår 5,000. Beträffande pappersmästaren och bruksbokhållaren föreslår utskottet 3,600, då reservanterna däremot anse att 3,200 bör utgå omedelbart. Till bokhållaren anse likaledes reservanterna, att det bör utgå en avlöning genast av

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

1,800, då däremot utskottet anser att avlöningen bör utgå med 2,000 kronor.

Reservanterna anse vidare, att den fulla avlöningen, d. v. s. samma avlöning som utskottet anser genast böra utgå, först bör utgå efter fem års förlopp. Alltså skulle förvaltaren efter fem års väl vitsordad tjänstgöring erhålla 10,000, verkmästaren 5,000, pappersmästaren och bruksbokhållaren vardera 3,600 och bokhållaren 2,000 kronor. Vi hava nämligen ansett, att det bör vara förmånligt, att liksom i många andra fall ett ålderstillägg — man kan ju kalla tillägget till avlöningen så — blir här bestämt. Det kan icke vara annat än gagneligt för tjänsten.

Beträffande vidare den andra punkten i utskottets förslag, angående avlöningsstatens trädande i kraft, så äro reservanterna av den uppfattningen, att hela lönestaten bör tillämpas först från den 1 januari 1917. Utskottet däremot föreslår, att med avseende på förvaltaren de nya löneförmånerna skola träda i tillämpning redan den 1 juli i år. Vad nu beträffar det skäl, som utskottet anför för att förvaltaren redan den 1 juli skulle komma i åtnjutande av de högre löneförmånerna, så har utskottet framhållit, att skälet härtill är, att han skulle få att kontrollera de byggnadsarbeten, som riksdagen beslutat rörande Tumba bruk. Reservanterna å sin sida anse däremot, att detta är en sak, som icke bör blandas in, då man gör upp en avlöningsstat. I det kostnadsförslag, som av riksdagen har godtagits genom beviljandet av anslag för ombyggnad av Tumba bruk, finnes också en post upptagen för arvode till kontrollanten. Skulle det nu vara så, att förvaltarens tid medger honom att bestrida kontrollantskapet, så vore det — det inse också reservanterna — synnerligen lyckligt och för arbetets gång välgörande. Härom vet man emellertid för närvarande ingenting. Hans arbetstid är kanske redan nu så upptagen, att den icke skulle medgiva honom åtaga sig kontrollantskapet; men även om tiden medgäve detta, så bör han dock kunna få tillgodoräkna sig ett särskilt arvode för det extra arbete, som följer med kontrollantskapet, och detta arvode bör utgå av det anslag, som beviljats för kontrollkostnaderna. Med ett ord, reservanterna anse, att den saken icke bör inverka på tidpunkten för förvaltareavlöningens trädande i kraft. Ty i annat fall skulle ju, så vitt jag förstår, den logiska följden bli den, att förvaltaren, då byggnadsarbetet vore slutfört och hans arbete avsevärt minskat, skulle kunna råka ut för den malören, att man möjligen skulle vilja minska hans avlöning. Detta bleve, så vitt jag förstår, ingen oriktig konsekvens av ett beslut, att förvaltarens lön skulle höjas från den 1 juli på grund utav ökat arbete genom kontrollantskapet vid byggnadsarbetet.

Att arbetet vid Tumba bruk icke kan anses allt för stort och omfattande ligger i sakens natur, då vid bruket hittills i medeltal pr år tillverkas ungefär 35 ton papper eller sedlar — det är ju mest sedlar. Efter ombyggnandet skall, såsom det framhålles här i betänkandet, denna produktion *eventuellt* kunna komma att

uppgå till högst 50 ton, således som vi se en synnerligen ringa omfattning beträffande produktionens kvantitet, om jag ock gärna vill erkänna, att kvaliteten är så mycket högre.

Beträffande tredje punkten råder, såsom framgår av både reservationen och utskottets betänkande, full enighet mellan utskottet och reservanterna.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, hemställa, att proposition måtte framställas på varje punkt för sig, och yrkar för min del beträffande första punkten bifall till den av mig med flera avgivna reservationen, beträffande den andra punkten har jag också samma yrkande om bifall till reservationen, beträffande tredje punkten däremot ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)*

Vidare anförde

Herr Adelsvärd: Herr talman! Såsom framgår av den föregående ärade talarens anförande skiljer sig i huvudsak utskottets förslag och reservanternas icke synnerligen väsentligt. Rent ekonomiskt sett förefinnes en skillnad i utgifter för staten av 2,500 kronor per år under loppet av fem år, därest nämligen det är reservanternas avsikt, att lönetillägget skall komma först fem år efter det denna stat har blivit fastställd och icke retroaktivt från den tid vederbörande tjänstemän redan ha varit anställda. Detta är en sak, som lämnats öppen och som icke framgår av reservationen. Som den är skriven, kan jag icke tolka den på annat sätt än att meningen är, att lönetillägget skall utgå först fem år sedan lönestaten blivit fastställd.

I det andra avseendet, som rör det rent ekonomiska, skilja sig reservanternas och utskottets förslag endast i vad beträffar förvaltaren, som utskottet vill tillerkänna den ökade lönen redan för innevarande års senare halvår, då däremot reservanterna anse, att han icke bör ha den förhöjda avlöningen förrän från och med nästa år. Skälen för den ståndpunkten anfördes av den föregående ärade talaren, men jag kan icke annat än finna dem mycket svaga. Faktiskt är, att i och med byggnadsarbetenas påbörjande förvaltaren genast får ett ökat arbete av högst viktig natur, och det synes mig då rent av orimligt, att man, då man i övrigt anser löneförhöjningen berättigad, icke skulle vilja låta den utgå genast, då förvaltaren får detta viktiga arbete om hand. Den föregående ärade talarens resonemang, att den ökning förvaltaren borde få för övervakandet av nybyggnadsarbetet borde utgå av nybyggnadsanslaget, tror jag för min del är alldeles oriktigt, ty jag tror icke, att vederbörande ha rättighet att taga av nybyggnadsanslaget för att så att säga kringgå lönestaten genom att giva förvaltaren ett extra tillägg av byggnadsanslaget. Jag anser sålunda, att utskottets åsikt därvidlag står på mycket starkare grund, och att det rent av före-

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

faller orimligt, att man skulle framskjuta löneökningen, då man vet, att personen ifråga tidigt fått viktigt ökat arbete.

Det återstår sålunda, när man måste medgiva, att skiljaktigheten i ekonomiskt hänseende är ringa, den principiella ståndpunkten. Reservanterna ha icke givit något skäl för sin ståndpunkt, och av vad den förre ärade talaren anförde kunde jag icke uppfatta något sakskaäl för deras ståndpunkt eller egentligen icke något annat skäl än att, som han sade, det »bör vara förmånligt» att ordna saken på det sätt de tänkt sig med lägre lön i början och med ålderstillägg. Jag tillåter mig vara av motsatt uppfattning och kan icke finna det förmånligt att så ordna saken. Man måste nämligen vid bedömandet av den principiella frågan fasthålla vid det förhållandet, att det icke här gäller att reglera lönerna för ämbetsmän, utan det gäller att bestämma avlöningen för personer, som äro anställda under precis samma förhållanden, som om de vore i enskild tjänst; och under sådana förhållanden tror jag icke det är lämpligt att tillämpa principer, som kunna vara mycket bra, när det gäller ämbetsmän, som äro tillsatta på ordinarie stat och som ha sina platser sig tillförsäkrade tills de nå pensionsåldern och då också ha pension sig tillförsäkrad. Innehavarna av dessa ifrågavarande tjänster ha icke pension sig tillförsäkrad. Det är visserligen sant, att staten härvidlag, liksom enskild arbetsgivare under liknande förhållanden i regeln gör, ger en förtjänt tjänsteman, som arbetat så länge han kunnat i arbetsgivarens tjänst, en pension. I regeln blir väl också så förhållandet med dessa, om de stanna kvar så länge i tjänsten och göra sig förtjänt därav, att på särskild framställning av riksdagen beviljas pension. Men vi få tänka på, att tjänstemännen här icke alls ha sina tjänster sig tillförsäkrade. De kunna uppsägas på ganska kort tid liksom alla enskilda tjänstemän i enskilda företag. De ha icke någon garanti att få stanna kvar, icke egentligen någon som helst garanti för att komma i åtnjutande av pension. De flesta komma sannolikt icke att stanna kvar så länge, att de över huvud taget få pension. Det är givet, att de som stå på de lägre platserna här, ha mycket små utsikter att avancera vid Tumba bruk, utan de komma naturligtvis, om de äro dugliga, att söka sig platser på andra håll och komma således icke att stanna i denna tjänst så länge, att de över huvud kunna komma att få pension. För ett antal av dem är det till och med antagligt, att de aldrig komma i åtnjutande ens av detta ålderstillägg, därför att det mycket väl kan hända, att de, redan innan de uppnått den för ålderstillägg erforderliga tjänstetiden, funnit med sina intressen förenligt att taga annan anställning.

Jag finner därför, att principen vid bestämmandet av avlöningarna för tjänstemän av detta slag bör vara densamma som i allmänhet i enskild verksamhet tillämpas. De böra betalas som de äro värda. Då det här gäller ett statens affärsföretag, som i viss mån, ifråga om anställandet av arbetskraft, kan sägas

tävla med andra liknande företag, är det för staten angeläget att kunna avlöna dessa tjänstemän på sådant sätt, att staten kan ha utsikt att för dessa tjänster få verkligt dugliga och de allra bästa krafter som stå att få. Redan med de löner, som nu föreslås av utskottet, är utsikten därtill icke så synnerligen säker. Dessa avlöningar, särskilt vad förvaltaren beträffar, äro jämfört med vad som betalas vid enskilda verk av liknande beskaffenhet icke alls stora.

Ang. ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk.
(Forts.)

Jag ber alltså att med stöd av vad jag nu sagt och vad utskottet i sin motivering anført få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag tror mig vara skyldig att till såväl utskottsmajoriteten som reservanterna uttala ett tack för det välvilliga sätt, varpå den föreliggande frågan behandlats. Man kan i båda fallen icke säga annat än att samtliga utskottsledamöter välvilligt sett på den föreliggande lönestaten, men i likhet med talesmannen för reservationen måste jag fästa mig vid ett uttalande, som utskottsmajoriteten i sin motivering gjort såsom motiv för de lönebelopp, vartill utskottet ansett sig böra komma eller rättare sagt för det villkor utskottet velat fastställa för medgivandet att förvaltarens lön skall utgå redan 1 juli 1916.

Det skulle nog icke vara ägnat att gagna utförandet av arbetet, om man skulle ålägga förvaltaren en granskningsplikt och en kontrollplikt, som här är av utskottsmajoriteten ifrågasatt, utan därigenom skulle man binda fullmäktige, så att de ej skulle få använda den person till kontrollant för detta arbete, som fullmäktige anse vara den för uppdraget mest kvalificerad. Min bestämda uppfattning är den, att förvaltaren trots tillsättandet av en särskild kontrollant i alla fall får så mycket merarbete under denna byggnadsperiod, att detta särskilda åliggande för honom att vara en speciell byggnadskontrollant icke bör fogas riksdagens beslut. Vi skola dock komma ihåg, att kontrollerandet av en sak sådan som denna måste kräva en speciell sakkunskap på området, som man icke har rätt att fordra, att en för uppdraget att vara förvaltare vid pappersbruket, tekniskt utbildad person även skall sitta inne med. Jag måste sålunda från den utgångspunkten säga, att det icke skulle gagna hela saken, om riksdagen skulle fatta ett sådant beslut. Men då jag för min del har den uppfattningen, att den här begärda löne-regleringen är framkallad av ett behov att reglera förhållanden, som under många år varit reglerade efter synnerligen otidsenliga principer, kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets framställning i fråga om de föreslagna lönerna.

I fråga om punkt 2 skulle jag vilja göra följande yrkande: att riksdagen må besluta, att den nya avlöningsstaten skall träda i kraft den 1 juli 1916.

Sedan skulle jag vilja föra på tal det som utskottets ärade

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

vice ordförande här framförde, att det ligger något otydligt i reservanternas uttalande beträffande tidpunkten för det av dem föreslagna lönetilläggs utgående. Ty uttalandet kan ju tolkas så, att lönetillägget skulle utgå först 5 år efter det lönestaten antagits. Vid sådant förhållande skulle ju åtminstone en av dem, som beröras av denna lönestat svårligen bli satt i tillfälle att få åtnjuta den av reservanterna ifrågasatta ökningen efter- som han redan tjänat bruket i omkring 30 år. Uttrycket kan ju tolkas bokstavligen som det står: »*efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring*»; men då får man ha ett uttalande om att denna beräkning av tjänstgöringstiden sker icke från den dag lönestaten fastställts utan från den dag befattningsinnehavare tillträtt sin tjänst. Om detta senare blir fallet, blir naturligtvis icke skiljaktigheten mellan reservanternas förslag och utskottets så stor som med den tolkning herr vice ordföranden i utskottet ifrågasatt skulle kunna ske.

Nu vill jag som en liten invändning mot den ärade talaren från reservanternas sida säga — och det tycktes han också erkänna — att antalet ton tillverkat papper icke är avgörande för det arbete, som kräves av de ledande och kontrollerande tjänstemännen vid bruket, utan att det är kvalitén av vad som utföres som egentligen är avgörande för det arbete, som kan krävas vid tillsynen. Här kan ju, om man icke har en påpasslig och duglig ledare, avsevärda värden förstöras. Omfattningen av brukets drift är sålunda icke avgörande för det arbete, som egentligen påvilar ledningen av denasmma.

Vidare är det ganska naturligt att den nya tillbyggnaden, som är avsedd att möjliggöra en mera rationell ledning av arbetet, måste frammana en avsevärd ökning i den tillverkning av vanligt finare skrivpapper, som under senaste tiden påbörjats där ute. Detta förhållande, menar jag, bör i och för sig påkalla ett välvilligt bedömande av den föreliggande lönestaten från riksdagens sida, ty en klok och förutseende ledning på detta område kan ge statsverket avsevärda fördelar. Det finnes väl intet liknande företag, som har så stora möjligheter att få avsättning för ett väl utfört papper som ett statens eget verk, vilket ju kan, om vederbörande vilja vidtaga lämpliga åtgärder, finna avsättningsorter inom statens egna inrättningar.

Jag skall nu icke längre upptaga kammarens tid, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets avlöningsstat och ifråga om punkt 2 att den ändras så, att den kommer att lyda: att riksdagen måtte besluta, att den nya avlöningsstaten skall träda i kraft den 1 juli 1916.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Då jag icke deltagit i den slutliga behandlingen av denna fråga i utskottet, skall jag be att få säga några ord. I huvudsak instämmer jag i det anförande, som den förste ärade talaren, herr Vahlquist, hade här i denna fråga. Nu ha åtskilliga talare

anfört vissa betänkligheter med avseende på gjorda uttalanden i reservationen. Man har t. ex. undrat, när dessa ålderstillägg till tjänstemännen vid Tumba bruk skulle komma att utgå. För min del har jag fattat det så, att de skulle komma att utgå precis på samma sätt som under vanliga förhållanden, då ålderstillägg utgå, d. v. s. räknat från den tid, då vederbörande tjänstemän tillträtt sina respektive befattningar. Annars skulle naturligtvis ett sådant förhållande inträda, som herr Thorsson omnämnde, att somliga tjänstemän aldrig skulle komma att få detta sitt ålderstillägg. Sålunda anser jag den saken vara alldeles klar och tydlig, att man vid beräkning av ålderstilläggen helt naturligt utgår från den tid, då de tillträdde de tjänster, som de nu inneha.

Ang. ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk.
(Forts.)

Så kommer man in på den frågan, som också herr Thorsson här berörde, att det icke är så stor skillnad på utskottets förslag och reservanternas förslag, ty det är samma slutsiffror i båda fallen. Reservanterna ha blott ansett, att även i denna lönestat liksom i andra fall, den kutymen borde tillämpas, att det bör vara först en grundlön, så tjänstgöringspengar och slutligen ålderstillägg. I det här fallet komma ju tjänstemännen ganska snart upp till denna maximilön, nämligen efter endast fem tjänsteår. Jag tycker, att alla skäl tala för en sådan anordning.

Nu har emellertid herr Adelswärd anfört mot detta, att Tumba bruk icke är att förlikna vid statens ämbetsverk i allmänhet utan snarare bör jämföras med ett enskilt affärsföretag. Ja, om den saken kan man väl tvista, men faktiska förhållandet är ju ändå, att Tumba bruk har varit införlivat med statsverket i omkring 150 år, och visserligen har utvecklingen gått i den riktningen, att staten börjat sköta sina affärsdrivande verk efter samma principer som enskilda affärsföretag, men jag anser det dock vara en mycket sund princip att på detta sätt reglera avlöningsförhållandena för tjänstemännen.

Nu har en talare också anfört, att det är osäkert, om vi kunna få behålla dessa tjänstemän vid Tumba bruk. Erfarenheten har dock pekat i en annan riktning. De stanna nämligen i allmänhet kvar vid Tumba bruk, och det har sällan varit några ombyten därute. Och vad personalen beträffar, hörde vi, när vi voro därute, att de i allmänhet voro födda och uppfostrade där och genast gått in i arbetet vid bruket. Det var en stam, som genom släktskapsförhållanden tillhörde detta verk. Så att jag tror icke den faran är så stor.

Jag skall emellertid icke upptaga kammarens tid längre. Det är onödigt att diskutera denna fråga, då det är så litet, som skiljer. Jag skall be att få instämma i herr Vahlquists yrkande att punkterna avgöras var för sig och ber att få yrka bifall till reservanternas förslag i första punkten.

Beträffande andra punkten skall jag be att få yrka bifall till det förslag, som framställtts av utskottet, d. v. s. att lönestaten för tjänstemännen i allmänhet bör träda i kraft den 1

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

januari 1917, men beträffande förvaltaren den 1 juli 1916. Detta av det skäl, att förvaltaren vid Tumba bruk nedlagt ett betydande arbete för dessa ombyggnader, som han är i färd med därute, och i händelse man redan i år kanske påbörjat dessa arbeten, får han nog ett alldeles särskilt bestyr med dessa byggnader som kontrollant m. m., så att jag anser, att han bör få sin högre avlöning beviljad redan från 1 juli 1916.

Sålunda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt liksom i tredje punkten, vilken sammanfaller med reservanternas förslag.

Herr Hellberg i Lycksele: Herr talman! Endast ett par ord. Jag har icke varit i tillfälle att närvara vid detta ärendes slutbehandling i utskottet och kunde alltså icke biträda denna reservation, för vilken jag vid ärendets föregående behandling haft sympatier. Jag vill endast säga, att jag till alla delar biträder den här ifrågakarande reservationen, till vilken jag sålunda yrkar bifall, ävensom till det av herr Vahlquist särskilt framställda yrkandet.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Om jag hade deltagit i slutbehandlingen av denna fråga i utskottet hade jag ställt mig på samma sida som reservanterna, och det är med anledning därav, som jag begärt ordet för att säga några ord till belysande av denna min uppfattning.

Hela denna nya lönestat är ju byggd på och sammanhänger med det beslut om utvidgning av bruket, som riksdagen fattade för icke längesen; och hade icke denna utvidgningsplan samtidigt förelegat i utskottet, hade nog icke utskottet varit så villigt att över huvud gå med på någon större löneroglering just nu i dessa tider. Då vågar jag verkligen beträffande den ledande personalens ställning i Tumba först och främst säga det, att när där finnas förvaltare och verkmästare och pappersmästare och kontorspersonal för en så pass liten drift, som där är, och för en arbetsstyrka, som uppgives gå upp till ett 80-tal personer, tror jag för min del icke, att den förvaltande och ledande personalen vid detta statens verk blir alltför mycket överansträngd. Jag tror sålunda icke, att det är fullt riktigt, när man här gör jämförelser med dem, som ha befattningar vid enskilda industriella anläggningar och som få ligga med i konkurrensen, där intressenterna i företaget naturligtvis icke ha annan synpunkt än att driva upp tillverkningen så långt som möjligt och ställa krav därefter på den ledande personalen. Dessutom har ju Tumba bruk en ren monopolställning, då ingen annan än detta bruk kan tillverka sedelpapper. Så att någon utomordentligt forcerad drift, även sedan nybyggnaden kommit till, tror jag icke är att räkna med.

Jag tror även, att den farhåga, som här uttalats, att staten skulle eventuellt få motse alltför täta ombyten i ledningen av

bruket, icke behöver föreligga i så stor omfattning, som man har gjort gällande. Såsom exempel kan ju andragas att den förre förvaltaren gick där ganska länge, ända tills han uppnådde den ålder, att han kunde beviljas pension av riksdagen. Och riksdagen har icke ställt sig oförstående till pensionsansökningar från personalen där ute, när bankofullmäktige kommit med anhållan därom. Detta är synpunkter, som man icke får alldeles bortse ifrån.

*Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)*

Vad själva lönerna beträffar äro de ju redan nu icke några svältlöner. Vi skola erinra oss, att till de löner de förut haft, får dock läggas den fria bostaden och den jord, som de ha att plantera och taga litet utav jämte den fria vedbranden. Evalverar man detta i kronor, blir det ett icke oväsentligt tillägg till lönen. Nu ha i alla fall utskottsreservanterna gått med på att tjänstemännen i sinom tid skulle få de löner, som fullmäktige föreslagit: de skola endast vänta till den 1 januari 1917 för att träda in i den nya lönestaten, och sedan skall det dröja fem år, innan de komma upp till den maximilön, som riksbanksfullmäktige ursprungligen föreslagit. I det fallet har ingen prutning skett.

Nu vågar jag säga det, beträffande förvaltarens kontrollant-skap av nybyggnadsföretaget, att under den tid denna nybyggnad sker, så kan det ju icke bli fråga om någon forcerad drift i tillverkningen, och jag tror, att under detta år skall väl icke kontrollantskapet bli så överväldigande utan kunna utövas vid sidan av tillsynen av verksamheten i dess helhet. Nästa år får han ett direkt kontant tillskott till lönen av 2,500 kronor, och då han tjänstgjort i fem år från det han tillträdde platsen — det kan icke ens bankofullmäktigen Thorsson betvivla, att det är fråga om den tidpunkt, då respektive tjänsteinnehavare tillträtt sina befattningar — när han alltså tjänstgjort i fem år, blir det ytterligare 1,000 kronors tillägg. Jag tycker, att om riksdagen nu går med på att från och med nästa år bevilja en ökning av 2,500 kr. till förvaltaren vid ett bruk av icke större omfattning än vad Tumba i själva verket har, så kunna ju även bankofullmäktige anse, att riksdagen har gått deras framställda lönefordringar för dessa ledande personer i ganska väsentlig utsträckning till mötes.

Om man nu alltså bifaller reservanternas förslag och från den 1 januari 1917 höjer förvaltarens direkta kontanta lön med 2,500 kr., verkställarens med 900, pappersmästarens med 800, bruksbokhållarens också med 800 utom de övriga förmåner de ha, och de sedan efter fem års väl vitsordad tjänstgöring få lönerna höjda till det belopp, som fullmäktige föreslagit, så tycker jag, herr talman, att de icke böra anse sig allt för illa behandlade av riksdagen. På dessa grunder ber jag att få yrka bifall till den av herrar Vahlquist m. fl. avgivna reservationen.

Herr Borggren: Herr talman! Jag har instämt i den av

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.

(Forts.)

herr Vahlquist m. fl. avgivna reservationen vad löneförhöjningen beträffar. Mig synes det, som om den löneförhöjning, som utskottet föreslår och som uppgår till 3,500 för förvaltaren, 1,400 för verk-mästaren och 1,200 för pappersmästaren, är ganska hög att bevilja i ett tag. Man kunde mycket väl dela upp densamma så att dessa tjänstemän först efter fem års väl vitsordad tjänstgöring bleve berättigade att komma upp i den högsta löneklassen.

Bankoutskottets vice ordförande anmärkte, att reservanterna icke klart sagt ifrån vad de menade med löneförhöjning efter fem års tjänstgöring. Menade de därmed att lönetillägget icke skulle utgå efter det den nya lönestaten trätt i kraft. I utskottet fattade jag meningen på de sättet, att tjänstemännen, sedan de varit anställda vid bruket i 5 år, skulle komma i åtnjutande av det löne-tillägg, som reservanterna föreslagit. Det finns emellertid ingen, som varit vid bruket så länge ännu, utan det dröjer ett par eller tre år innan de bli berättigade till ålderstillägget.

Nu säger utskottsmajoriteten i utlåtandet att på grund därav, att riksdagen beslutat om reparations- och nybyggnadsarbeten vid bruket, över vilka förvaltaren skulle utöva erforderligt kontrollant-skap, så borde förvaltarens lön höjas redan från den 1 juli i år. Jag kan icke finna, att denna utskottsmajoritetens ståndpunkt är riktig, ty en lönestat bör naturligtvis icke vara beroende av huruvida det skall ske nybyggnadsarbeten eller ej. Om det nu är så, att bankofullmäktige finna förvaltaren vara så kvalificerad, att han bör utöva kontrollantskap vid byggnadsarbetet, så får bankofull-mäktige ersätta förvaltaren särskilt för detta, men den lön, som nu kommer att bestämmas för honom bör icke vara beroende därav.

Bankofullmäktige hava hemställt, att den nya avlöningsstaten måtte få tillämpas från och med 1916 års början. Jag har icke kunnat dela herr Vahlquists och hans medreservanterns mening, att den nya staten icke skulle få träda i kraft förrän den 1 januari 1917, detta dels på grund av bankofullmäktiges enhälliga uttalande och dels på grund av att majoriteten inom bankoutskottet har före-slagit, att förvaltarens löneförhöjning skulle träda i kraft den 1 juli i år, men de övriga tjänstemännen ej förrän den 1 januari 1917. Jag anser det icke vara rättvist att för tjänstemän anställda vid samma bruk besluta att en skall få en löneförhöjning sex månader före alla de andra. Därför har jag föreslagit, att den nya avlöningsstaten skulle träda i kraft från och med månaden näst efter den då riksdagen fattat beslut i ärendet. Riksdagen har vid flera tillfällen förut beslutat att en löneförhöjning skulle träda i kraft en månad efter det riksdagen fattat beslut om densamma. Om några dagar kommer från bankoutskottet ett utlåtande angående en annan tjänsteman vid en annan statens inrättning, och där föreslår bankoutskottet, att löneförhöjningen för den tjänstemannen skall träda i kraft en månad efter riksdagen fattat beslut i ärendet. Jag kan icke finna att detta är konsekvent, att en tjänstemans lön skall träda i kraft en månad efter det riksdagen fattat beslut i ärendet, mot att andra tjänstemän vid samma verk skola vänta på

sin löneförhöjning flera månader efter riksdagen fattat beslut i ärendet.

Nu har emellertid herr Thorsson föreslagit, att de nya lönerna för alla tjänstemännen vid Tumba skulle träda i kraft den 1 juli detta år, och i förhoppning om att det förslaget må vinna kammarens bifall, så skall jag be att få instämna med herr Thorsson i denna del av hans yrkande.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till herr Vahlquists m. fl. reservation, men med den ändring, som herr Thorsson föreslagit, att samtliga löneförhöjningar skola träda i kraft den 1 juli 1916.

*Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)*

Herr Vahlquist: Herr talman! Jag skall endast i största korthet säga några ord. Jag anser mig nämligen pliktig att svara utskottets vice ordförande. Han påstod, att man genom att lämna förvaltaren ersättning för möjligen blivande kontrollantskap över nybyggnaden skulle kringgå en fastställd lönestat. Jag kan icke förstå, vad herr vice ordföranden menar därmed. Om förvaltaren såsom kontrollant vid ombyggnaden förrättar en del extra arbete, som icke åligger honom såsom förvaltare vid Tumba bruk, så synes det mig rimligt att han ersättes härför, under förutsättning naturligtvis att hans ställning såsom förvaltare lämnar honom tid övrig att förrätta detta kontrollantskap, och under förutsättning även att han är kompetent att utöva detsamma.

Vidare säger herr vice ordföranden, att det icke kan vara lämpligt att införa ett ålderstillägg åt tjänstemännen vid Tumba bruk, alldenstund Tumba bruk vore jämförligt med en vanlig privat industri. Detta bestrider jag, ty om vi gå igenom utskottshandlingarna i frågan, så finna vi, att utskottet i sitt resonemang om en behövlig löneförhöjning vid Tumba gått ut ifrån, att löneförhöjning flera gånger verkstälts i riksbanken åt dess tjänstemän och därför yrkar utskottet på att även tjänstemännen vid Tumba skola få löneförbättring.

Detta visar ju alldeles klart, att Tumba står i nära samband med riksbanken, och där finnes för befattningshavarna, som vi veta, ålderstillägg.

Herr Thorsson framhöll, att det var otydligt från vilken tidpunkt de fem vitsordade tjänsteåren skulle räknas. Jag vill meddela herr Thorsson, att den frågan debatterats inom utskottet, och under den debatten framhölls, att tjänstemännen skulle få beräkna den tid, de vid lönestatens trädande i kraft hade varit anställda i sina befattningar vid bruket, och på sidan 4 i utskottsutlåtandet finnes angivet, hur förhållandena te sig. Där nämnes, att förvaltaren tillträdde sin plats år 1914, verkmästaren sin år 1913 och pappersmästaren sin år 1915, och dessa få då räkna sina 5 år från det år de tillträtt sina respektive befattningar.

Slutligen vill jag säga, beträffande herr Thorssons yrkande i andra punkten, och likaledes beträffande herr Borggrens, som instämt i vår reservation med undantag för punkt 2, att det helt

Ang. ny av-
löningstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.

(Forts.)

och hållet skulle strida emot riksdagens principiella ståndpunkt i den delen, om riksdagen godkände vare sig herr Thorssons eller herr Borggrens förslag med avseende å lönestatens trädande i kraft. Då sista lönestaten uppgjordes för riksbanken, hade bankoutskottet hemställt, att lönestaten skulle träda i kraft, vill jag minnas, månaden efter den, då beslutet fattats i riksdagen. Riksdagen där- emot förklarade sig emellertid icke vilja vara med härom, utan beslöt, att lönestaten skulle träda i kraft från och med påföljande kalenderårs början. Det är på den grund jag anser, att utskottet i denna del bort ställa sig på den ståndpunkt, riksdagen principiellt intagit.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få vidhålla mitt förut gjorda yrkande.

Herr *Olsson* i Berg instämde häruti.

Herr *Berg* i Munkfors: Herr talman! Jag skall be att i alla delar få instämma i herr Vahlquists yttrande och på samma gång yrka bifall till reservationen.

Herr *Adelswärd*: Herr talman! Jag skall först be att få säga, att jag naturligtvis för min del icke har något emot ett bifall till andra punkten i herr Borggrens reservation, vilket yrkande han nu ändrat därefter, att han instämmer i herr Thorssons yrkande, att den föreslagna löneförbättringen skulle få träda i kraft den 1 juli i år. Detta yrkade jag ursprungligen på i utskottet och kan därför naturligtvis icke ha något att erinra däremot.

Vidare har det nu upplysts, att reservanternas mening skulle vara, att tiden för ålderstilläggets utgående skulle räknas retroaktivt, d. v. s. från den tid, vederbörande tjänsteman varit anställd vid Tumba redan före den nu ifrågasatta löneregleringen. Det torde dock vara nödvändigt att något komplettera bestämmelserna rörande ålderstilläggets utgående, huruvida det skall utgå från och med året närmast efter det, då vederbörande blivit anställd, och huruvida det icke vid detta ålderstillägg skall fästas några andra bestämmelser, som äro vanliga vid alla de ämbetsverk, där ålderstillägg förekomma, däribland även riksbanken.

Herr Vahlquist anmärkte mot mitt påstående, att om man lämnade förvaltaren ersättning för kontrollantskapet över nybyggnaden, så skulle detta vara att så att säga kringgå den bestämda lönestaten. Jag tycker verkligen fortfarande, att det får den karaktären. Om jag skulle ha i uppdrag att disponera över dessa byggnadsmedel, så skulle jag verkligen vara högst tveksam att taga av dem för att ge ett tillfälligt arvode åt förvaltaren, särskilt om riksdagen komme att följa reservanternas och bestämda, att den högre lönen icke skulle utgå förrän nästa år. Jag tror för min del knappast, att detta låter sig göra.

Vidare yttrade samme talare, att han bestredde min principiella uppfattning rörande avlöningen till ifrågavarande tjänstemän jäm-

förd med avlöningen för personal tillhörande ämbetsverken. Skälet för detta bestridande angav icke den ärade talaren något vidare, men jag måste fortfarande vidhålla den meningen, att det är en väsentlig skillnad mellan ett industriellt verk, som Tumba pappersbruk är, och riksbanken. Låt vara att riksbanken icke är i egentlig mening ett ämbetsverk, så står det likvisst ämbetsverken bra mycket närmare än ett industriellt verk. Jag tror, att det måhända icke var lyckligt, att löneregleringen för riksbanken lagts, som om den vore i egentlig mening ett ämbetsverk, med avlöning och ålderstillägg efter samma grunder, som tillämpas i fråga om ämbetsverken. Men i alla händelser måste jag säga, att riksbanken har en helt annan karaktär än ett industriellt verk, när det gäller frågan om avlöningen till tjänstemännen.

Ang. ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk.
(Forts.)

Slutligen ber jag att få erinra om, att, då man nu ifrågasätter en minskning i löneförhöjningen, sådan utskottet föreslagit den, så får man lov att komma ihåg, att några tjänstemän nu förlora en löneförmån, som de förut haft, nämligen tantiem, som för förvaltaren ej spelar en ringa roll, då de uppgått till omkring 900 kronor.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindvall: Herr talman! Hade jag deltagit i utskottets förhandlingar i föreliggande fråga, så hade jag anslutit mig till reservanternas förslag. Detta innebär ju en avsevärd löneförhöjning för brukets tjänstemän, nämligen för förvaltaren 2,500 kronor, för bokhållaren 800 kronor, för verkmästaren 900 kronor och för pappersmästaren 800 kronor. Därtill kommer en löneförhöjning efter 5 års oförvitlig tjänstgöring med belopp, som bankoutskottet föreslagit. Vad beträffar den tid, då den nya lönestaten skulle träda i kraft, instämmer jag med reservanterna i, att denna tid bör sättas till den 1 januari 1917.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag får säga, att denna lönestat ej är tilltalande, men, när man har att välja mellan utskottets förslag och reservanternas, så ställer jag mig på reservanternas sida, därför att deras förslag innebär större likhet med vad som gäller för övriga lönestater, nämligen att tjänstemännen ej få tillträda den högsta avlöningen från och med den tid, då den nya lönestaten skall tillämpas. Här är det ju så, att ökningen i avlöningen blir densamma, när ålderstilläggen erhålles, och det blir då i detta avseende ordnat på samma sätt som i fråga om de flesta stater i allmänhet.

Men det är en annan lönetitel här, som ej är tilltalande för mig, och som står i strid mot vad hittills under senare år iakttagits, då nya lönestater fastställts. Här är nämligen fråga om en lönetitel av åkerjord till tjänstemännen. Om det nu så vore, att tjänstemännen voro arbetare i vanlig bemärkelse, som finge denna åkerjord, så vore det kanske ej så mycket att erinra däremot, men här är det förvaltaren och kontorstjänstemännen,

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.

(Forts.)

som fått denna löneförmån av åkerjord. Nu vet jag väl, att sådant förekommit förr i lönestaten, så att det icke är någon nyhet, men, när man nu år 1916 skall verkställa en reglering efter tidsenliga förhållanden, så borde väl åtminstone en sådan gammal lönetitel ej följa med i den nya staten. Man säger, att tjänstemännen behöva denna åkerjord för att använda den till s. k. potatisland, men det är att märka, att var och en av dessa tjänstemän, som skulle få åkerjord, redan förut har trädgård av betydande omfång. Inom denna trädgård ha de potatisland, om jag ej sett orätt, då jag någon gång besökt platsen ifråga. Går man till förvaltaren, som är den högst avlönade, så har han ej mindre än 49,37 ar eller ett tunnland trädgårdar och 1,45 hektar eller 3 tunnland åkerjord. Kan det vara rimligt att avlöna en tjänsteman med 3 tunnland åkerjord år 1916? Det är ej länge sedan avlöningen reglerades för prästerna, vilka förut hade boställen. Man ansåg, att prästerna ej skulle kunna bruka åkerjorden, och de fingo därför endast bibehålla trädgårdarna. Nu skall man här lämna dessa tjänstemän åkerjord i avlöning. Mig förefaller det, att det ej är rätt att förfara på detta sätt vid en reglering, då man förut på andra områden tagit bort dylika förmåner.

Jag vill minnas, att år 1909 eller år 1910 reglerades lönerna för stuterierna, dels stuteriet å Strömsholm och dels ett stuteri i Skåne. Där hade de också åkerjordar som avlöningsförmån in natura, men även de, som innehade sådana förmåner, funno sig icke vara belåtna därmed, utan ville helst ha kontant avlöning, och detta iaktogs också i den nya lönestaten.

Jag tror, att man här borde ha uteslutit denna lönetitel, då man nu verkställer en lönerreglering och ökar lönerna. Det är möjligt, att jag ej får något avsevärt understöd i kammaren och kanske alls intet, men jag har velat uttala min enskilda mening i frågan, och för att giva mera styrka däråt ber jag, herr talman, att få framställa ett yrkande, nämligen om bifall till reservationen men med uteslutande av de i staten upptagna förmånerna av åkerjord. I fråga om förvaltaren skulle alltså uteslutas orden »och åkerjord, innehållande 1,45 hektar», i fråga om verkmästaren orden »och åkerjord, innehållande 13,88 ar», i fråga om pappersmästaren orden »och åkerjord, innehållande 16,97 ar», i fråga om bruksbokhållaren orden »och åkerjord, innehållande 7,09 ar» och slutligen i fråga om förrådsbokhållaren orden »och åkerjord, innehållande 7,25 ar».

I övrigt yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Vahlquist: Herr talman! Jag får erkänna, att den siste talaren kan ha ganska gott fog för det yrkande, han framställt, men jag vill anhålla, att kammaren måtte i alla fall bifalla reservationen utan de ändringar, han föreslagit.

Tumba bruk är ju dock, kan man säga, som statsinstitution en liten värld för sig där ute, dels en industrivärld och dels ett

jordbruksidkande samhälle. Det synes mig nu, när dessa befattningshavare, under den tid bruket ägt bestånd och befattningshavare funnits där, fått åtnjuta förmånen av dels trädgård och dels åkerjord, som här finnes upptagen i staten, att det icke skulle vara rätt handlat av riksdagen att nu stryka denna lilla men angenäma förmån, en förmån, helt naturlig för dem som bo på landet. Från utgiftssynpunkt sett kan det för statsverket ej spela någon synnerligen stor roll, ja, knappast någon alls, om befattningshavarna få bibehålla denna lilla förmån.

*Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)*

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag förstår ej den sparsamhet, varmed herr Persson i Stallerhult kommit. För min del tycker jag, att det är bra, om dessa tjänstemän få litet åkerjord och möjlighet att därmed bereda sig någon bättre utkomst. Om denna jord utarrenderas, vad kommer den då att inbringa? Jo, så gott som ingenting. Om man får 20 kronor pr tunnland, så blir det för tre tunnland, vilket är det största område, som någon av tjänstemännen skulle få, icke mer än 60 kronor. Det är ingenting att knussla på. Nej, vilja de ha sin åkerjord och litet mera därtill för att bruka den, så ge dem det för all del. Jag yrkar bifall till reservationen, sådan den lyder.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande punkten 1:o), nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till det förslag, som innefattades i punkten 1:o) av den vid utlåtandet av herr Vahlquist m. fl. avgivna reservationen, samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Persson i Stallerhult i avseende å förevarande punkt under överläggningen gjorda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) upptagna propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) upptagna propositionen, nu uppsattes justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å bankoutskottets hemställan i punkten 1 av utskottets förevarande utlåtande nr 22, bifaller det förslag, som innefattas i punkten 1 av den vid utlåtandet av herr Vahlqvist m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 173 ja mot 29 nej; och hade kammaren alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit det förslag, som

Ang. ny av-
löningsstat för
tjänstemännen
vid Tumba
pappersbruk.
(Forts.)

innefattades i punkten 1:o) av den vid utlåtandet av herr Vahlquist m. fl. avgivna reservationen.

Vidare framställde herr talmannen med avseende å punkten 2:o) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till det förslag, som innefattades i punkten 2:o) av den utav herr Vahlquist m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, samt 3:o) bifall till det av herr Thorsson i fråga om denna punkt under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den under 2:o) upptagna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, till följd varav och sedan till kontraproposition antagits den under 3:o) avgivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å bankoutskottets hemställan i punkten 2 av utskottets förevarande utlåtande nr 22, bifaller det förslag, som innefattas i punkten 2 av den utav herr Vahlquist m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Thorsson i avseende å denna punkt under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utvisade 137 ja mot 49 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit det förslag, som innefattades i punkten 2:o) av den utav herr Vahlquist m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Slutligen blev, efter av herr talmannen given proposition rörande punkten 3:o), utskottets i denna punkt gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning av riksbankens verksamhet.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 7, hade herr *Bogren* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utreda, om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet borde utökas för att bättre än hittills kunna gagna allmänheten och staten samt för riksdagen framlägga de förslag, var till denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Wickman, Hellberg* i Lycksele, *Kristensson, Jonsson* i Gumboda och *Edbom*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utreda, om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet kunde utökas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Ang. utvidgning av riksbankens verksamhet.

(Forts.)

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Bogren* yttrade: Herr talman! Det är nu upprepade gånger frågan om utvidgning av riksbankens verksamhet har dragits inför riksdagens omprövning efter år 1897. Då de sålunda inom riksdagen väckta förslagen gått ut på att utöka denna verksamhet dithän, att riksbanken även skulle få idka inlåningsrörelse, ha dessa förslag städse avstyrkts av bankoutskottet på grund av bankofullmäktiges förut till utskottet ingivna avstyrkande utlåtande. Så har skett även denna gång. Jag skall därför be att få fästa kammarens uppmärksamhet på de skäl bankofullmäktige nu anföra för sitt avstyrkande, desto mer som åtminstone ett av de i år anförda skälen är nytt. Bankofullmäktige synas nämligen ha släppt några av de gamla från bankkommittén av år 1881 hämtade skälen.

Det första av de utav fullmäktige anförda skälen är, att under senare tid pågår inom bankvärlden en ganska stark specialisering, så att olika bankinstitut specialisera sig för en viss verksamhet. Denna specialisering, säga fullmäktige, har resulterat i att vi nu ha åtskilliga från varandra tämligen skarpt skilda bankarter. De uppräknade här centralbanker, som till huvuduppgift ha sedelutgivningen, affärsbanker, som skola tillgodose industrins och affärsvärldens kreditbehov i dess mångfaldiga former, hypoteksbanker och sparbanker. Ja, detta är ju ingenting nytt. Det är gamla bekanta banktyper som här uppräknas. Men, säga fullmäktige, specialiseringen mellan dessa fortgår alltjämt. Det ser dock ut som om denna specialisering skulle gå i olika riktningar hos olika banktyper. Så synas t. ex. bankbolagen specialisera sig på att — eller rättare sagt icke specialisera sig utan — intränga på områden, som förut tillhört andra banktyper. Sparkasseverksamheten t. ex. har väl egentligen varit avsedd för sparbankerna, men på detta område ha dock bankbolagen lyckats vidga ut sin verksamhet, så att de under det gångna året hade 424 miljoner kronor på sparkasseräkning upplånade medel. Ett annat område, där bankbolagen icke synas beakta den där specialiseringen utan i stället utvidga sig, äro de utländska växlarna, vilka ju på sin tid voro så gott som förbehållna riksbanken. Nu konkurrera privatbankerna ganska grundligt med riksbanken och synas snart ha upphunnit densamma även här.

Den enda banktyp, som verkligen synes specialisera sig är riksbanken, då dess verksamhet enligt den föreliggande statis-

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

tiken synes gå ut på att mer och mer draga sig från varje beröring med allmänheten, från varje kontakt med det industriella och det merkantila livet och i stället specialisera sig på att bli — förutom sedelutgivande — den för bankbolagen förlagsgivande banken.

Denna specialisering tror jag således alldeles icke kan anföras som något skäl emot det här föreliggande förslaget om utvidgning av riksbankens verksamhet.

I sammanhang med detta ber jag få fästa uppmärksamheten på att fullmäktige begagna, såsom herrarna se, överallt här i sitt utlåtande ordet »centralbank». Jag tror icke, att denna benämning är riktig, då det är fråga om Sveriges riksbank. Vi ha ju här i landet, som herrarna ha sig bekant, en bank som verkliga kallar sig centralbank, men den har sitt kontor här uppe vid Gustaf Adolfs torg, och jag tror icke, att vi böra förväxla den med Sveriges riksbank. Och då fullmäktige tala om centralbankerna i Frankrike, Tyskland och England, så kunna dessa centralbanker enligt mitt förmenande icke likställas med Sveriges riksbank, emedan dessa äro aktiebanker allesammans. Visserligen har staten där betingat sig ett visst medinflytande på dessa bankers verksamhet och i vissa fall även en viss del av deras vinstmedel, men någon riksbank existerar icke i de tre länderna. Den är nog säregen för oss och ett par tre andra länder.

Fullmäktige säga nu att det är synnerligen viktigt, att dessa olika bankarter strängt hållas inom marginalen för vars och ens säregna verksamhet. Eljest skulle de lätt kunna urarta och komma på villovägar. Och det vore illa nog, säga de, om en affärsdrivande bank, en hypoteksbank eller en sparbank gjorde det, men en verklig riksolycka vore det, om centralbanken råkade på avvägar. Ja, om det torde man vara enig, att det vore dubbelt olyckligt, om Sveriges riksbank komme att dirigeras i en riktning, som icke vore förenlig med dess huvuduppgifter. Om dessa huvuduppgifter yttra bankofullmäktige, att de äro »att inåt förse den allmänna rörelsen med betalningsmedel och att utåt utjämna växlingarna i tillgång och efterfrågan på utländska valutor samt att sörja för upprätthållandet av landets valuta». Ja, denna beskrivning på riksbankens uppgifter synes utskottet här ha tagit för god. Men jag tror, att riksbankens huvuduppgifter något bättre utformats i äldre tider. Det särskilda utskott. som vid 1897 års riksdag tillsattes för att bereda det då föreliggande lagförslaget för Sveriges riksbank, yttrade, att »bankens huvuduppgift är att förse landet med nödigt rörelsekapital till rimligt pris.» Tillägget »till rimligt pris» ha fullmäktige år 1916 icke tagit med utan blott sagt »förse den allmänna rörelsen med betalningsmedel». Men det gäller, mina herrar, att förse den allmänna rörelsen med de nödvändiga medlen *till rimliga priser* eller som det står i riksbankslagen, att riksbankens uppgift är »att förebygga ocker eller oskäliga intressen enskilda

emellan». Jag tror icke, att det är skäl i att släppa denna riksbankens uppgift att förebygga ocker och oskäligen intressen enskilda emellan, ty vi hava verkligen kommit åtminstone bra nära den punkt, där man kan tala om ocker och oskäligen intressen, om inom ett lands bankrörelse tillgripes en så bred marginal mellan in- och utlåningsräntan som ända upp till 3 procent. Om ett bankinstitut betalar 4 % vid inlåningen och tager vid utlåningen 6½ å 7 % och till och med därutöver, får man ändå säga, att är det icke ocker, så är det bra nära ocker. Vid sådant förhållande anser jag, att den myndighet, riksdagen, som har att vaka över riksbankens verksamhet, icke uppfyller sitt höga och stora värv, om den icke har sin uppmärksamhet riktad på den disproportion som är rådande mellan in- och utlåningsräntan och söker med detta kraftiga medel, som riksbanken, väl skött, måste anses vara, förekomma sådana oskäligen räntesatser.

Om dessa räntesatser säga fullmäktige på sid. 11, att riksbanken bör vara opartisk. Jag har aldrig hört det uttrycket förr, att det tillkommer riksbanken att i förhållandet mellan bankbolagen och den lånesökande allmänheten uppträda opartiskt. I samma andedrag som fullmäktige säga, att riksbanken skall stå opartisk, säga de, att riksbanken bör medelst bestämmande av växeldiskontot vara normerande. Ja, det är riktigt, att den bör vara normerande, och det kan den vara genom sitt växeldiskonto. Men märk, mina herrar, att riksbanken visserligen bestämmer växeldiskontot, men så kommer allmänheten och säger: »Diskontera denna växel!» »Ja, vi befatta oss i allmänhet icke med diskontering i första hand, gå till en privatbank», svaras det då, och så hänvisas allmänheten till privatbankerna. Men när den kommer dit, får den erfaras, att diskontot där är 7 %. Om det då invändes, att i riksbanken diskontot är 5½ %, får man till svar: »Var då så god och gå dit och diskontera växeln.» Det är rent upprörande, att man håller på, att riksbanken kan kontrollera och bestämma diskontoräntan när riksbanken vägrar att diskontera fullt goda växlar.

Som herrarna finna av den i år utdelade berättelsen över riksbankens verksamhet, jämförd med liknande berättelser för de sista tio åren, är riksbankens utlåningssumma en försvinnande bråkdel av den allmänna lånerörelsen här i landet. Ja, den är så liten, att man kan säga, att den icke har någon inverkan alls därpå. Under förlidet är utgjorde den c:a 5%. När en bank deltagit i den allmänna utlåningsrörelsen med endast 5 %, hur kan man då komma och tala om, att den banken skall bestämma utlåningsräntan. Det blir ändå så, att det bankinstitut, som förser den lånesökande allmänheten med lån, bestämmer sin utlåningsränta. För närvarande har riksbankens diskontosats enligt mitt förmenande endast en reell betydelse och det är, att privatbankerna därigenom veta, vad de hava att betala, när de komma för att rediskontera. De veta, att de få diskontera efter denna diskontosats minus ½ %.

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

Jag vill icke trötta kammaren med att draga en massa siffror, men jag kan icke neka mig att fästa herrarnas uppmärksamhet på den i år lämnade berättelsen över riksbankens verksamhet år 1915. Genom den få herrarna reda på att i växeldiskonteringen, som förlidet år utgjorde omkring 750 miljoner kronor, deltog riksbanken med något över 93 miljoner kronor, således ungefär 12 %. Uti lånerörelsens hela summa, uppgående till 1,339,375,400, deltog riksbanken med 29,114,800 kronor således ungefär 2 %. Kreditivlån hava utlämnats till ett belopp av i runt tal 521 miljoner kronor. Däri deltog riksbanken med ungefär 2 miljoner kronor, således icke fullt $\frac{1}{2}$ %. Totala utlåningssumman förlidet år uppgick till ungefär 2,611 miljoner kronor, i vilken riksbanken var engagerad med ungefär 5 %. Härav förstå vi mycket väl tvenne viktiga saker. Först se vi, hurusom riksbanken kommit ifrån den direkta beröringen med allmänheten. Riksbanken står så att säga skild från och främmande för allmänheten. Vidare finna vi härav, huru litet det officiella diskontot har att betyda för den lånesökande.

Det hände nyligen här i Stockholm, att en person behövde för någon kortare tid 1,000 kronor. Han hade synnerligen goda namn på en växel, som han presenterade i riksbanken för att få den diskonterad på tre månader, men blev hänvisad att gå till privatbankerna. Han gick dit och fick betala 7 %. På förfallodagen var han nog punktlig att infinna sig på bankens kontor så fort det öppnades, d. v. s. mellan klockan 10 och 11, för att inlösa sin växel men fick då den underrättelsen, att växeln icke fanns där utan att den var rediskonterad i riksbanken. Där var den alltså rediskonterad för 5 %, medan den lånesökande hade fått betala 7 %. Vi måste ändå, även om vi icke äro riksbanskfullmäktige, dock i vår egenskap av riksdagsmän ansvara inför svenska folket, hur riksbanken skötes.

Man invänder, att skall riksbanken nu taga växlar, så måste den hava högre procent. Ja, låt den då taga en högre procent. Låt den taga t. ex. en procent mer av allmänheten än av privatbankerna och få denna procent som riskprocent. Växlarna ställa sig ändå minst 1 % billigare för allmänheten, och 1 % på 2,600 miljoner gör icke mindre än 26 miljoner, vilka besparas åt allmänheten. Och vad det gör i vinst för riksbanken, kan man också mycket lätt räkna ut.

Jag menar, att dessa siffror, som vi hava framför oss i den utdelade banklitteraturen, tala ett så tydligt språk för oss, att vi icke kunna slå dövörat till utan måste se, att här bör något göras, att här råder ett missförhållande.

Det hände nyligen i min hemtrakt, att en liten för övrigt väl situerad bonde behövde ett lån på 1,500 kronor för en ladugårdsbyggnad. Han frågade mig, vart han borde vända sig, och jag sade, att det var bäst för honom att taga ett avbetalningslån, ifall han kunde avbetala 150 kronor var sjätte månad. Han fick sina papper, säkerheten var väl vitsordad, och han gick in

på riksbankens avdelningskontor i Jönköping men blev avvisad. Det fanns inga pengar för denna avdelning. Ja, vi tala visserligen om, att riksbanken lämnar avbetalningslån till allmänheten, vilket är en synnerligen lämplig låneform för jordbrukarne och de mindre industriidkarne, men det finnes icke tillräckligt med penningar för ändamålet. Därtill hava vi endast en fond på 12 1/2 miljoner kronor, medan denna lånesumma, om man ser på lånebehovet, behöfde vara 1 miljard till att börja med. Riksbanksledningen har skött det på det sättet, att denna fond står oförändrad till sitt belopp sedan 1908, medan varje annat bankinstitut gjort allt för att öka ut sina fonder. Vi se, i vilket hastigt tempo detta skett under de sista åren, och under tiden har riksbanken stått stilla sedan 1908 och icke alls ökat ut sina bankfonder.

Ang. utvidgning av riksbankens verksamhet.

(Forts.)

Vad sedan beträffar den frågan, huruvida riksbanken skall utsträcka sin verksamhet även till inlåningsrörelsen, så vill jag återkalla i herrarnes minne, att det av mig förut nämnda särskilda utskottet vid 1897 års riksdag i sitt förslag till riksdagen gjorde en ändring i det av Kungl. Maj:t utarbetade lagförslaget, vilken ändring gick ut på, att riksbanken skulle få driva inlåningsrörelse i form av deposition mot ränta. Den saken gick igenom i denna kammare men föll i första kammaren med en ganska säregen motivering. Där yttrades nämligen, att en bank som fått så stora företrädesrättigheter, att den ensam har sedelutgivningsrätt, bör vara nöjd med detta. Om Sveriges riksbank varit, såsom fallet är i Tyskland och Frankrike, en privatbank, skulle ett sådant svar hava varit nog så riktigt. Men när det är fråga om landets bank, riksbanken, är ett sådant skäl icke bärande.

Studera vi den förut åberopade bankboken, så finna vi, att förlidet år voro i privatbankerna av allmänheten deponerade i runt tal 1,200 miljoner kronor, en summa, som i det allra närmaste motsvarar summan av de stående lån, som bankbolagen sagda år utlämnat åt allmänheten eller ungefär 1,300 miljoner kronor. Det lilla jag förstår i bankrörelse säger mig, att detta väl är den minst riskabla och minst tidsödande formen för bankverksamhet att taga mot pengar på deposition, där man har en bestämd uppsägningstid, och lämna ut dem på lån, där man också har bestämd uppsägningstid.

Nu säga fullmäktige på sid. 10, att om riksbanken skulle driva inlåningsrörelse, skulle den kunna råka i förlägenhet. Vissa tider skulle den hava så mycket pengar, att den inte kunde placera dem, och andra tider kunde det bli för stor efterfrågan på pengar. Ja, redan nu sköter emellertid riksbanken så att säga om spänningen på penningmarknaden, och riksbanken har därvid ett mycket verksamt medel i sin hand, nämligen sedelutgivningsrätten. Det är alldeles givet, att det skäl, som så ofta har från det hållet upprepats, att riksbanken icke skall betala ränta på sina egna sedlar, icke är bärande i fråga om inlåning

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

mot ränta och utlåning mot ränta. Ett sådant skäl kan jag icke förstå.

Vidare säga fullmäktige, att en sådan verksamhet som utlåning och inlåning mot ränta i den vidsträckta omfattning, som aktiebankerna bedriva, icke är förenlig med en centralbanks verksamhet. Här kommer återigen ordet centralbank. Jag hade tänkt mig, och har sagt det i min motion också, att det skulle vara möjligt, att riksbanken kunde lägga sin verksamhet på tvännen från varandra strängt begränsade avdelningar, en för sedelutgivningen och för att sörja för den metalliska valuta, som täcker densamma, och en avdelning för fullständig bankrörelse. Bankofullmäktige hava en annan uppfattning — jag vill inom parentes nämna, vad herrarne sett i betänkandet, att det dock finnes en medlem av fullmäktige, som har en annan syn på dessa frågor — men övriga fullmäktige synas hava den upplattningen, att riksbanken icke bör befatta sig vidare med utlåning än genom rediskontering åt affärsbankerna, »ty», säga fullmäktige, »detta utgör i de flesta länder centralbankernas viktigaste och mest omfattande rörelsegren». Ja, åt det hållet har riksbanksledningen gått under de senare åren och gått med stora steg, så att bankens huvudsakliga verksamhet koncentreras i rediskontering av aktiebankernas växlar.

Slutligen anförde jag i min motion, att på bankväsendets område i vårt land har under de senaste åren inträtt en förteelse, som påkallat särskild uppmärksamhet. Det är nämligen sammanslagningen av allt flera och flera bankinstitut till större och större sådana, och en i denna verksamhet initierad kamrat sade mig härom dagen, att hade icke världskriget kommit, torde vi i detta nu hava stått inför det fullbordade faktum av en svensk banktrust. Vad detta skulle innebära för den allmänna rörelsen, kunna vi lätt inse. Denna tendens inom banklivet, tendensen till förtrustning, synes vara för fullmäktige okänd, ty de säga: »Om denna benägenhet för banksammanslagningar skulle hota att utveckla sig till verklig trustbildning, lära statsmakterna icke underlåta att vidtaga nödiga åtgärder för att hindra en dylik utveckling.» Ja, men då man har klart för sig, att man lever mitt uppe i denna utveckling, vore det då icke skäl i att vidtaga dessa profylaktiska åtgärder redan nu, så att vi förekomma denna utveckling? Ty när vi stå inför ett fullbordat faktum, torde det vara ganska svårt att finna medel mot denna fara. Icke lära väl fullmäktige eller någon annan tänka på att man skall kunna skydda sig genom expropriation och sådant. Jag kan icke förstå, att vi hava mer än ett medel att förekomma detta, och det är, att riksbanken driver verklig bankrörelse och konkurrerar med privatbankerna.

Då bankofullmäktige säga, att 1897 års bankreform genomförts på ett för landets näringsliv lyckligt sätt, kan jag icke instämma däri. Om den saken dömer allmänheten helt och hållet annorlunda. Allmänheten har en helt annan erfarenhet av riks-

bankens verksamhet efter 1897. Den har den erfarenheten, att den blivit trots de dyrbara avdelningskontor, som man anlagt minst i varje län, undanskjuten från varje direkt beröring med riksbanken, och det torde icke vara allenast i min bygd utan i hela vårt land, som ett nog så vitt utgrenat missnöje uppstått över detta förhållande.

Emellertid, på dessa skäl avstyrker nu utskottet bifall till mitt yrkande om ett skrivelseförslag, men utskottet giver mig dock rätt i en ganska viktig punkt. Utskottet anser — man kan mycket väl utläsa det på sid. 15 — att riksbankens utlåningsverksamhet både kan och bör betydligt utvidgas, emot vad den nu är, enligt § 13 riksbankslagen. Utskottet säger nämligen, att »enligt utskottets mening bör riksbanken också i överensstämmelse med vad § 13 banklagen innehåller, stå i direkt förbindelse med allmänheten, då banken därigenom erhåller en ingående kännedom om affärsställningen i landet och kan bliva i tillfälle att, där så erfordras, stödjande ingripa.» Det är ett yttrande, för vilket jag är ytterst tacksam emot utskottet. Utskottet har nog där fått det rätta greppet på en av de föreliggande huvudfrågorna, men då utskottet säger, att det icke kan föreskriva fullmäktige några regler, d. v. s. giva några direktiv, undrar jag, om icke erfarenheten visar, att några goda råd åtminstone icke vore ur vägen. Utskottet borde nog kanhända giva vissa direktiv till ledning för fullmäktiges verksamhet.

Ja, herr talman, här föreligger nu visserligen utskottets avstyrkande utlåtande men vid detta utskottsutlåtande är fogad en av herrar Wickman och Hellberg m. fl. avgiven reservation, och då denna går ut på skrivelseförslag till Kungl. Maj:t i ämnet, ber jag att få yrka bifall till denna vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Bogrens anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härpå ordet till

Herr Adelswärd, som yttrade: Om man läser motiveringen till reservationen, får man det intrycket, att reservanterna så till vida äro av samma mening som bankofullmäktige och även reservanten bland dem, herr Thorsson, samt utskottsmajoriteten beträffande sättet för den önskade utvidgningen av riksbankens verksamhet, att den icke skall bestå i att riksbankens egentliga verksamhet såsom sådan skall utvidgas, utan att en utvidgning skall förläggas företrädesvis till särskilda anordningar eller bankinstitut vid sidan av riksbanken. Läser man emellertid klämman, yrkandet i reservationen, finner man, att denna icke hänger ihop med motiveringen, då däri uttryckligen står, att man önskar utredning om i vilken utsträckning riksbankens verksamhet kan utökas. Med det intryck, jag fått av diskussionen inom utskottet, har jag emellertid den uppfattningen, att misstaget måste ligga i klämman och att meningen i motiveringen är den, som i själva verket är reservanternas mening.

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

Beträffande den utvidgning, som emellertid skulle hänföras till riksbankens egentliga verksamhet, är det ju fråga om den direkta diskonteringen. Det anses, att från riksbanksledningens sida hindras en direkt diskontering inom riksbanken och dess avdelningskontor i den utsträckning, som motionären anser önskvärd. Under diskussionen i utskottet och efter vad vi där inhämtat, framgick emellertid ingalunda med någon bestämdhet, att den obetydliga direkta diskontering, som äger rum, är orsakad av åtgärder från riksbanksledningens sida, utan jag tror, att den kan förklaras på ett mycket naturligt sätt. Det är nämligen så, att de affärsmän, som göra de flesta diskonteringarna, i regel hava sina övriga förbindelser och bankkrediter i privatbanker, och då är det helt naturligt, att de också som regel diskontera i dessa. Jag har för min del icke kunnat, oaktat det talats så mycket därom, få höra något exempel, som otvetydigt visar, att en person, som i övrigt borde hava fått diskontera, blivit nekad att få göra det i riksbanken, men jag vet många exempel på att personer, som önskat diskontera i riksbanken, fått göra det. Skälet för avslag på begärd diskontering i riksbanken är nog detsamma, som är avgörande för de enskilda bankerna, nämligen att riksbanken icke vill bevilja diskontering av växlar, när icke säkerheten anses vara fullt tillfredsställande, och givet är, att riksbanken har strängare fordringar, än många enskilda banker hava därvidlag. En enskild bank vill taga en risk för att göra en stor förtjänst genom ränta eller på annat sätt, därför diskonterar den ett papper, bakom vilket kanske icke finnes fullt betryggande säkerhet. Men ingen vill väl, att riksbanken skall slå in på en sådan politik, utan från riksbanksledningens synpunkt är det riktigt, att man är sträng vid diskontering av växlar och fordrar, att de namn eller andra säkerheter, som ställas, äro fullt betryggande. Detta har ingen gjort anmärkning emot, såvitt jag hört.

Det andra slaget av utvidgning utav verksamheten, som, såvitt jag förstår, även yrkas av reservanten bland riksbanksfullmäktige, är av den beskaffenhet, att den borde läggas helt och hållet utanför riksbankens egentliga verksamhet. Den skulle företrädesvis bestå i att riksbanken eller detta vid sidan av banken varande institut den s. k. avbetalningslånefonden skulle i större utsträckning, än vad nu är fallet, utlämna avbetalningslån. Som bekant finnes en sådan låneverksamhet, för vilken emellertid finnes en särskild fond på 12 miljoner kronor, alldeles oberoende av riksbankens verksamhet i övrigt. Skall denna verksamhet utvidgas, vilket är en av de saker, som främst påyrkas, förutsätter detta, att fonden väsentligen ökas för att lämna möjlighet till större utlåning av dessa lån. Men jämför man denna fonds nuvarande storlek, 12 miljoner kronor, med den utlåning, som från bankerna i allmänhet äger rum, vilken rör sig om cirka 12 hundra miljoner, finner man, att en ökning av denna fond å några miljoner kronor för att öka möjligheten till utlåning av avbetalningslån spelar en mycket liten roll och förslår ingenting i jämförelse med lånebehovet. Jag tror verkligen icke, att det skulle vara klokt att riksdagen, som redan bildat en sådan mängd lånefon-

Ang. ut-
vidgning af
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

der av olika slag, ökade denna fond för beredande av större möjlighet till avbetalningslån, något som nödvändigtvis måste erfordra upplåning av medel, och denna upplåning finge säkerligen bliva betydande, om man över huvud taget skall få någon nämnvärd nytta av ökningen.

Vidare har det anmärkts, att exempelvis kommuner icke kunnat få tillfälliga lån. Jag tror, att denna anmärkning är överdriven. Där det verkligen förelegat goda skäl, är det väl ingen, som kan påstå, att icke kommunerna haft kredit hos riksbanken till att få tillfälliga lån. Men för några år sedan under den stora ekonomiska krisen var det verkligen händelsen, att riksbanken utövade ett tryck på kommunerna genom att icke bevilja sådana tillfälliga lån, och orsaken därtill var, att man ansåg det nödvändigt att tvinga kommunerna att icke i den utsträckning, som skett, ha sina lån svävande utan få dem konsoliderade för att underlätta den ekonomiska ställningen i allmänhet. Jag tror för övrigt, att riksbankens politik den gången var fullkomligt riktig, och att den var alldeles nödvändig, fastän det för åtskilliga kommuner kunde synas hårt. Att nu inrätta ett särskilt låneinstitut från statens sida för att tillfredsställa kommunerna är en fråga för sig, som faller helt och hållet utanför frågan om riksbanken. Det blir ju en sorts hypoteksbanker och liknande penninginstitut, som skola utlämna sådana lån, och även denna fråga är ju under utredning, varför den icke bör sammanblandas med frågan om riksbanken och dess verksamhet.

Den föregående ärade talaren gjorde en direkt anmärkning emot att man i utskottets motivering och även i bankofullmäktiges yttrande benämnt riksbanken centralbank och han ansåg, — såvitt jag förstod honom rätt — att denna benämning vore vilseledande. Det borde icke vara så. Han pekade snarare på den s. k. privata centralbanken, som i sin firmabenämning upptagit ordet »centralbank». Jag tror, att den ärade talaren därvidlag har en alldeles oriktig uppfattning. Benämningen centralbank för banker av den karaktär som vår riksbank har, är en benämning, som, såvitt jag vet, är gängse över hela världen. Det är en bank, som företrädesvis har till uppgift att ha sedelutgivningen om hand och de uppgifter inom det ekonomiska livet, som därmed stå i sammanhang, och som dessutom har till uppgift att rediskontera åt de andra bankerna samt vid svåra ekonomiska förhållanden och ovissa konjunkturer stå såsom en buffert så att säga, för att hindra svårartade kriser. Jag tror sålunda, att man måste vidhålla, att benämningen centralbank beträffande riksbanken och banker av den karaktären är alldeles riktig; och jag kan förresten nämna att hos Kungl. Maj:t, då det gällde att lagfästa namnet på den privata centralbanken, uttalades stora betänkligheter mot att taga upp detta namn just därför att det kunde vara vilseledande.

För att nu kunna underlätta den direkta diskonteringen ifrågasättes en utredning, som bland annat skulle gå ut på att vid sidan av riksbanken inrätta en statsbank, som skulle ha karaktären av vanlig affärsbank. I likhet med utskottsmajoriteten anser jag, att

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

det skulle vara rätt olyckligt, om staten sloge in på detta slag av bankverksamhet, som för övrigt även skulle kräva kapital, vilket genom upplåning finge anskaffas. Bland de skäl, som anförts för att en dylik anordning skulle vara nyttig, har man framhållit, att det icke är nog konkurrens mellan de privata bankerna. Jag tror knappast, att man kan säga, att så för närvarande är förhållandet. Visserligen ha stora banksammanslagningar ägt rum, men ändå finnas åtskilliga självständiga banker, som konkurrera med varandra, så att jag tror att för konkurrensens skull behöver icke någon statstank inrättas med karaktär av vanlig affärsbank.

I övrigt utövar riksbanken redan nu en reglerande verksamhet så till vida att den kan genom att bestämma räntefoten för sina rediskonteringar reglera densamma för hela landet. Om sålunda genom trustbildning eller dylikt bankerna skulle oskäligen driva upp sina lånevillkor och sin diskontoränta, finns ju redan nu en regulator i riksbanken, som naturligtvis då kommer att i stor utsträckning vid diskontering medgiva billigare ränta, för att man icke skall få en orimlig höjning av räntefoten inom landet. Det må vara sant, att vid vissa tillfällen förekommit, att man haft olika meningar om det riktiga i riksbankens räntepolitik, och att man från visst håll ansett, att vid några tillfällen riksbanken bort hastigare än vad som varit fallet sänka räntefoten. Det är möjligt, att denna anmärkning vid vissa tillfällen varit berättigad, ty om denna fråga kunna olika meningar råda; och det är rysligt svårt för en utomstående att inse vad som är det verkligen riktiga härvidlag. Jag tror, att man såsom regel kan säga, att riksbanksledningen i allmänhet på ett förståndigt och klokt sätt följt det ekonomiska läget på världsmarknaden och rättat sin räntepolitik därefter.

Efter vad jag anförut måste jag uttala den meningen, att den utredning, som här begäres, icke är motiverad. Den är för närvarande icke behöfvig och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Här föreligga i detta utlåtande tre linjer. Den ena är motionärens, såsom han framställt den dels i sin motion och dels i sitt anförande i dag — om jag undantager hans yrkande, som gick ut på bifall till reservationen, — den andra linjen är bankofullmäktiges majoritets och utskottsmajoritetens och den tredje slutligen reservanternas bland såväl fullmäktige som i utskottet. Jag skall, herr talman, icke ingå på ett närmare skärskådande och bemötande av vare sig motionärens framställning i motionen eller i det anförande, som han här höll, ehuru jag tror, att om man så skulle göra, vore man tvungen, om man vill stå på en fullt saklig ståndpunkt, att göra åtskilliga principiella invändningar mot vissa avsevärda delar av vad han framhöll. Jag skall icke

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

heller, herr talman, djupare ingå på utskottsmajoritetens ståndpunkt. Jag skall inskränka mig till att positivt understryka vad i reservationen framhållits, samt meddela några intryck, som jag fått vid arbetet i bankoutskottet de senare åren.

Den fråga, som nu diskuteras här, hör egentligen, såsom den är lagd i reservationen — det medger jag, att utskottets vice ordförande har rätt uti — strängt taget icke till denna motion utan under dechargen för fullmäktige. Att det i år vid dechargebetänkandet icke blev någon diskussion om detta har berott på två orsaker. Den ena är den kris, som vi nu genomgå, och den andra, att man ansåg att ett tillfälle att diskutera denna fråga skulle ges, då herr Bogrens motion skulle behandlas. Jag vill därför först säga, att huvudvikten i reservationen ligger i de korta orden att nuvarande lagbestämmelser medgiva riksdagen »rätt till omfattande bankverksamhet på åtskilliga områden» samt framför allt orden att riksbanken håller på att förlora sin gamla ställning på kreditförmedlingens område. Jag tror, att de siffror, som vi anfört för att bevisa detta senare — och jag har icke hört, att herr vice ordföranden ingått på något bemötande av dem — stå sig. De äro hämtade från officiella uppgifter och visa, att under perioden 1906—1915 riksbankens totala utlåning nedgått med 23,91 %, under det privatbankernas ökats med 52,67 %. Bakom dessa enkla siffror ligger en oerhörd utveckling av mycket genomgripande betydelse på bankpolitikens område. Detta rörande utlåningen i sin helhet. Se vi åter på riksbankens ställning direkt till allmänheten, visar den samma svindlande hastighet i utvecklingen. Den direkta diskonteringen har såsom det framgår av vår reservation nedgått högst betydligt, och när jag nu tager några stickprov från avdelningskontoren, skola herrarne få se, att det gått alldeles oerhört fort på vissa håll. Jag skall icke nämna, att det finns avdelningskontor, där man under årtal icke haft en enda direkt diskonterad växel från allmänheten. Jag skall inskränka mig till att först omnämna, att bankofullmäktige i år i en officiell framställning till bankoutskottet, däri de begärt inrättandet av fyra nya avdelningskontor i Hälsingborg, Skövde, Borås och Eskilstuna, i en bilaga framhållit några siffror, som visa bankens ringa kontakt med allmänheten. År 1913 har antalet direkt diskonterade växlar varit för det påtänkta Hälsingborgskontoret 154 stycken, år 1914 45 och år 1915 24 samt utestående obligationslån ett år 1913, inget 1914 och sista året ett. I distriktet för det blivande Eskilstunakontoret fanns det visserligen under alla tre åren icke en enda direkt diskonterad växel och ej heller något obligationslån åren 1913 och 1914 men år 1915 fanns verkligen ett sådant lån på hela 475 kronor. I Borås fanns det direkt diskonterade växlar år 1913 23, år 1914 26 och år 1915 21 men intet hypotekslån. I Skövde var det ungefär samma siffror. Fullmäktige ville i alla fall, fastän det icke fanns någon direkt verksamhet med allmänheten, inrätta dessa avdelningskontor. Utskottsmajoriteten gick icke med

Ang. ut-
redning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

på saken, så att det blev lyckligtvis icke någon framställning till riksdagen.

Jag skall nu nämna, huru utvecklingen gått från år 1906 till år 1915 i fyra avdelningskontor, som jag tagit fram ur statistiken. I Örebro gingo år 1906 de direkt diskonterade växlarna upp till ett belopp av 14,260,000 kronor och till ett antal av 12,508. År 1915 har beloppet nedgått till 276,000 kronor och antalet till 152, d. v. s. att det varit en minskning av 98,06 % av de direkt diskonterade växlarnas totalbelopp. Samtidigt höll sig de rediskonterade växlarnas totalbelopp under åren 1906—1915 på ungefär samma plan eller en växelminskning av endast 3,9 %. I Vänersborg ha de direkt diskonterade växlarna under denna tid minskats med 95,83 %, under det att de rediskonterade växlarna från de privata bankerna ökats med 128,07 %. I Västerås har de direkt diskonterade växlarnas antal minskats med 96,6 % under det att beträffande de rediskonterade växlarna en ökning av 113,73 % inträtt. Och i Sundsvall har minskningen av de direkt diskonterade växlarna uppgått till 66,16 % och ökningen av de rediskonterade till 83,35 %.

Nu sade herr vice ordföranden, att enligt hans uppfattning berodde denna utveckling icke så mycket på fullmäktiges ingripande, men jag tror tvärt om, att utvecklingen är ganska mycket — kanske till huvudsaken — beroende på fullmäktiges ingripande. Jag kan icke heller neka därtill utan jag måste för mig själv erkänna, att när man studerar denna utveckling år efter år finner man, att densamma sedan senaste regimskifte på deputeradeposterna fortgått i ännu mer ökat tempo än förut.

Bankofullmäktige ha också dels här i sin framställning i utskottets utlåtande men framför allt i en annan framställning, den officiella skrivelse till bankoutskottet där de begärde nya avdelningskontor, gjort ett principuttalande av den beskaffenhet, att jag anser, herr talman, att det bör intagas i dagens protokoll. Fullmäktige säga där: »Riksbanken har, sedan sedelutgivningsrätten i sin helhet övergått till banken, efter hand utvecklats till en verklig centralbank för hela landet. I samband härmed har den tidigare konkurrensen mellan riksbanken och privatbankerna upphört. Riksbanken har alltmer blivit bankernas bank. Samtidigt har privatbankernas kraftiga utveckling gjort dessa allt bättre skickade att tillgodose näringslivets kreditbehov. Följden härav har blivit en betydande tillbakagång av den direkta diskonteringen, vilken tidigare tillförde avdelningskontoren betydande inkomster.» Detta är ett principuttalande, som fullmäktige göra till sitt och gå ut ifrån, att riksbanken skall allt mer och mer utvecklas till enbart en bankernas bank och då med frångående av vad jag tror var den uppfattning, som låg till grund för riksdagens beslut, då riksbanken ombildades och då det intogs i 13 § i lagen för riksbankens verksamhet en massa uppgifter för riksbanken.

Vad har nu följden blivit? Jo, allt fler och fler av dessa

uppgifter har riksbanken slagit ifrån sig och överlämnat åt privatbankerna. Och jag anser, herr talman, att denna riksbankens politik näppeligen kan anses vara fullt lojal mot denna kammare, som den gången och jag tror allt sedan har hållit på samma ståndpunkt i fråga om bankens politik. Jag vill taga bara ett enda exempel. I lagens 13 § mom. b talas det om att riksbanken äger driva »utlåning mot förbindelse till återbetalning antingen å bestämd tid av högst 6 månader eller ock efter högst 3 månaders uppsägning samt mot pant av obligationer, aktier eller andra värdepapper». Och så göres detta tillägg: »dock att kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom stiftelse må, på ovan stadgade betalningsvillkor, kunna erhålla lån utan annan säkerhet än dess egen förbindelse». Meningen med detta tillägg var väl ändå, att kommunerna och landstingen och därmed jämförliga skulle äga rätt att mot sin egen förbindelse få vissa kortare lån i riksbanken. Hur har det nu utvecklats på denna punkt? Jag skall taga ett exempel, som är meddelat mig av ordföranden i ett av våra landsting; och jag har rätt att här i kammaren omnämna det. Det landstinget behövde ett tillfälligt lån i avvaktan på försäljningen av ett upplagt obligationslån. Man begärde då i riksbanken ett kort lån på tre månader, eventuellt med omsättning en gång, antingen per växel eller reversal, allt efter som banken själv önskade. Styrelsen i riksbankens avdelningskontor visade sig obenägen att lämna ett sådant lån, och då ordföranden meddelade, vad han kunde få detta lån till i en privatbank, nämligen $5\frac{3}{8}$ % och utan omsättningsprovision, så tillrättades han av riksbanken att gå till den privata banken, ty så billigt kunde icke riksbanken lämna lånet, sades det. Och jag har hört från kommuner, som önskat låna i riksbanken, att de mötts med principuttalande från ledningen som sagt: vi önska icke, att ni skola låna i riksbanken, utan råda er att gå till privatbankerna. Kommunernas växlar behöva en privatbank som mellanhand, innan de godkännas i riksbanken. Statens eget organ lämnar icke lån till kommunerna utan hänvisar dem till privatbankerna.

Jag kan icke se, att detta står i överensstämmelse med vad denna kammare hävdade den gången den nuvarande lagen antogs, och jag kan icke heller se, att detta system är nödvändigt från vilken som helst principiell synpunkt sett, utan att riksbanken mycket väl kan fullgöra sina huvuduppgifter och ändå tjäna de statens intressen som här borde kunna tjänas.

Emellertid ser jag denna utveckling även från en annan sida. Under det stora konjunkturuppsvinget 1906 till 1908 intog riksbanken en massa folk i sin tjänst, som man nu icke längre har någon användning för. Och bankoutskottet har fått mottaga många framställningar dels från fullmäktige och dels från tjänstemannaföreningen om tjänstemännens uppförande i högre lönegrad, ordinarie anställning o. s. v. Mig förefaller det, som om det riktiga vore, att riksbanksledningen verkligen sökte

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

skaffa arbete åt sitt folk. Om den det gjorde, så skulle säkerligen riksdagen gå med på både inrättandet av flere platser och ökade befordringsmöjligheter o. d. I en dylik framställning, där man begärde 12 nya tjänster i första lönegraden, erkänna fullmäktige, att något sådant behov icke föreligger. De säga där: »Bedömes nu föreliggande framställning enligt den av löneregleringskommittén uttalade meningen» — d. v. s. att man icke skulle inrätta flera tjänster än som vore av behovet påkallat — »måste medgivas, att något behov för riksbanken att öka tjänsterna i lägsta graden utöver de befintliga för närvarande icke föreligger». Mig förefaller det som om av rent praktiska skäl, för att f. n. kunna bereda sysselsättning åt det folk, som redan är intaget, fullmäktige borde något stoppa på den tendens som gjort sig gällande här och övergå till att driva rörelsen enligt de lagbestämmelser, som de ha rätt att bedriva den efter, och att det vore för staten en förmånligare politik.

Nu yttrade herr vice ordföranden, att klämman i reservationen icke riktigt stämmer med innehållet i motiveringen, och jag giver honom delvis rätt därvidlag. Orsaken därtill är helt enkelt den, att motionären skrivit sin kläm så snävt, att vi icke fått någon möjlighet att göra ett yrkande i överensstämmelse med motiveringen utan att gå utanför motionens ram. Men det betyder här ingenting. Ty vad blir följden, om kammaren bifaller reservationen, vilket jag hoppas den gör? Jo, ingen annan än att det blir en opinionsyttring i mild form från denna kammare till fullmäktige, mildare än vad som skulle blivit fallet om den framkommit i dechargebetänkandet. Första kammaren avslår naturligtvis det hela, och om andra kammaren bifaller skrivelseförslaget, så stanna ju kamrarna i olika beslut, och det blir intet positivt resultat i annan mån, än att det blir ett direktiv från denna kammare till bankofullmäktige.

Vi ha här i reservationen påpekat en del förhållanden, såsom det starka trustväsendet inom bankvärlden o. d. och mig förefaller det, som att man från visst håll icke ville vara med på detta, men om man har en annan uppfattning än den som givit sig tillkänna i den bankpolitiska utveckling riksbanken nu undergått har man i nuvarande stund icke annat att göra än att bifalla reservationen till den kraft och verkan det hava kan. Men skulle det icke leda till åsyftat resultat, så finnes för framtiden ingen annan väg för denna kammare att gå, än att den vid val av fullmäktige tillser, att den bankpolitiska uppfattning, som denna kammare kan ha, verkligen företrädes av de personer, som bli valda till fullmäktige. Det synes mig, att det blir alldeles nödvändigt, att vi få ett stopp på den kurs eller den utveckling riksbanken nu med svindlande hastighet undergår och möjlighet till ett återförande till de former, som voro gällande för några år sedan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Berg* i Munkfors, *Edbom*, *Hellberg* i Lycksele, *Jonsson* i Gumboda, *Helger*, *Anderson* i Knapasjö och *Olausson*.

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
cerksamhet.

(Forts.)

Herr *Thorsson*: Herr vice talman, mina herrar! Jag har redan på ett tidigare stadium av detta ärendes behandling tillkännagivit en något avvikande mening ifrån den som vunnit anslutning av utskottets majoritet, och jag skall med anledning därav be att få säga några ord särskilt med hänsyn till det anförande, som utskottets vice ordförande nyligen höll här.

Herr vice ordföranden i bankoutskottet hävdade ganska bestämt den uppfattningen, såvitt jag förstod honom rätt, att statsverket som sådant icke skall lägga sig i landets penninghushållning i andra stycken, än att det skall hålla den reserv, som är erforderlig för att sedelcirkulationen skall kunna gå o. s. v. Jag tror för min del, att det är en något ensidig åskådning, som han hävdar. I samma mån som samhällsutvecklingen det påkallar måste statsverket även ifråga om den allmänna penningcirkulationen ingripa reglerande, i syfte att på rimliga villkor lämna rörelsekapital till dem som behöva sådant. Den samhällsföreteelse, som trots allt under senare år allt mer och mer bestämt framträtt, och vars syfte synes vara att i några få ledande finansierers händer lägga hela den privata penningrörelsen kan komma att medföra stora vådor för en naturlig utveckling av våra näringar och andra företeelser, som äro i behov av rörelsemedel. Det är därför jag tillåtit mig framhålla, att vi måste komma fram till den ståndpunkten, att vid sidan om den centrala sedelutgivande banken det måste finnas en annan statsinstitution, som har icke allenast tillräckligt stark ryggrad utan även smidighet att kunna ingripa reglerande på hithörande områden på ett sådant sätt, att icke ett litet fåtal storfinansierare skola genom de privata banktrusterna ensamma bestämma över denna viktiga del av kreditgivningen. Vi kunna annars råka in i den situationen, att dessa privata makthavare bestämma landets bankpolitik och leda den såsom de önska. Om staten inskränker sig till att endast genom riksbanken tillhandahålla det nödiga sedelbehovet, så kan det hända, att dessa privata banker få makt att i högst betydande grad inverka på hur till och med riksbanken skall skötas. Det har åtminstone icke fattats önskningsar i den riktningen, vilka framträtt ganska bestämt.

Detta är något som man icke kommer ifrån, och man måste naturligtvis se denna fråga sådan som den verkligen är. Och då menar jag, att statsmakterna böra ingripa och undersöka hithörande områden. Jag delar fullständigt den uppfattningen, att det icke skulle vara klokt och gagneligt för näringslivet, om riksbanken skulle börja på med en rörelse sådan som motionären ifrågasatt, utan såsom jag framhållit i min reservation till bankofullmäktiges yttrande till utskottet måste det för denna angelägenhet finnas en inrättning, som är fullständigt fristående från riksbanken, men som dock har statskyddet som ryggrad för sin verksamhet. Nu är det

Ang. ut-
vidgning af
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

ju klart, att detta ärende är av så stor omfattning, att man icke kan tänka sig, att det kan bli föremål för någon utredning, grundad på nu gjorda framställningar, men det finnes dock vissa saker och ting, som kunna utredas och som kunna ordnas, även om man inte vill bifalla, vad motionären här framställt, och det är bl. a. vad jag har ifrågasatt, nämligen en utökning av avbetalningslånefonden.

Utskottets ärade vice ordförande tycker, att det egentligen spelar så liten roll, om dessa 12½ miljoner kronor, som nu användas till avbetalningslån, skulle utökas. Ja, det kan man ju nästan säga om allting; i detta fall beror det på, i vilken grad man vill utöka denna avbetalningslånefond. Det beror här på, hur man vill stipulera villkoren rörande denna avbetalningslånefond. Jag tänker mig, att man kunde medgiva fullmäktige att i vissa fall få låna ut större belopp än 6,000 kronor och att under vissa omständigheter dessa lån finge utlämnas på längre tid än 2½ eller 5 år, vilket senare är det högsta nu medgivna. Ett faktum är ju, att under den senare tiden har detta belopp, 12½ miljoner, visat sig vara ganska knappt, så att bankofullmäktige ha i många fall fått överflytta medel från ett kontor till ett annat, för att kunna nödtorftligen tillgodose de framträdande lånebehoven. Vid sådant förhållande ligger redan däruti ett bevis för, att man behöver utöka denna fond.

Nu säger herr vice ordföranden i bankoutskottet, att statsverket bleve ju i så fall tvunget att avsätta mera medel till denna fond, varigenom bland annat riksbanksvinsten kunde komma att disponeras. Ja, för all del, det är jag för min del icke rädd för. De medel, som avsätts till avbetalningslånefonden, de förränta sig mycket bättre än en hel del andra statsmedel. Om fonden fortfarande såsom hittills hålles avskild från riksbankens verksamhet följer med dess ökade utlåning kravet på mera medel. Och då fondens lånereverser icke kunna användas såsom sedelteckning följer härav att staten på ett eller annat sätt lämnar säkerhet till riksbanken för de belopp som överförs till avbetalningslånefonden, till exempel genom att i riksbanken placera några statsobligationer. Man behöver sålunda icke vara rädd för, att man icke skulle kunna ordna den saken utan att direkt behöva avsätta nya medel av riksbanksvinsten. Vill man blott saken, så tror jag, att den utan ringaste risk kan ordnas.

Sedan ifrågasatte herr vice ordföranden, huruvida det är riktigt, att riksbanken såsom sådan öppnade en särskild fond för att ge kommuner och landsting kortare avbetalningslån. Jag tycker däremot, att det är alldeles riktigt, att dessa institutioner, vars penningupplåning är ställd under statskontroll, på det sättet åtminstone bli hjälpta, att de av statsverket få tillfälliga lån till rimligast möjliga pris. Jag kan för min del icke alls finna, att det är något, som strider emot statens, kommunernas eller landstingens intressen, möjligtvis mot vissa enskilda bankers intressen, som då skulle i vissa fall mista dessa institutioner såsom lånesökande; men för övrigt komme nog vissa kommuner fortfarande att för sina

kreditbehov använda sig av de privata bankerna. Jag är övertygad om, att den fråga, som här är bragt på tal, måste föras fram till en ingående omprövning. Det kan ju mycket väl hända, att de uppfattningar, som här framförts av mig och delvis även av motionären, äro svåra att realisera, men en ingående och grundlig undersökning och utredning skall lämna svar på den frågan, och man kan icke utan vidare avvisa desamma.

Sedan vill jag yttra något om den direkta diskonteringen. Ehuru jag delar deras uppfattning, som önska, att riksbanken skall utöka sin direkta diskontering, anser jag mig skyldig att gentemot en del uttalanden, som gjorts under debatten få framhålla vissa synpunkter, vilka i sin mån kunna förklara anledningen till minskningen av den direkta diskonteringen i riksbanken. Det tillgår ofta så, att om en person söker vinna diskonteringskredit i riksbanken, så underättas han genast av det enskilda bankinstitut, där han i övrigt har sina affärer, att han avstänges från vidare kredit där, om han delar på sin diskontering. Är personen ifråga icke mäktig att reda sig utan den privata bankens kredit så dröjer det icke många dagar förr än han avstår från avsikten att diskontera i riksbanken. Är det däremot en person, som är tillräckligt stark i ryggen för att bestämma, var han vill diskontera, är det ingenting, som hindrar en privat bank att säga till honom: hos oss kan ni få diskontera på till och med billigare villkor än hos riksbanken. Jag har redan varit med om sådana fall, då personer hos riksbanken gjort framställning om diskonteringsrätt, och denna har blivit beviljad, till och med till avsevärda belopp, utan att dessa sedan begagnat sig av den medgivna diskonteringsrätten. Jag har då förstätt, att vederbörande begagnar sig av detta riksbanksfullmäktiges beslut för att med detta medgivande på hand kunna hos de andra bankerna framtvinga bättre diskonteringsvillkor. Härav framgår att den direkta diskonteringen uteblivit även vid sådana tillfällen då de uppmuntrats av bankledningen.

Emellertid finnes det avsevärda grupper utav mindre näringsidkare och sådana, vilka icke ha växeldiskontering i annan mån, än att de diskontera verkliga varuväxlar, och det är just dessa varuväxlar, som det synes mig borde i större omfattning än vad nu sker emottagas till diskontering i riksbanken. Riksbanksfullmäktige ha av princip hittills vägrat att diskontera s. k. »gjorda» växlar, d. v. s. växlar, som tillkomma på det sätt, att tre personer slå sig tillsammans och göra en växel för att låna pengar på den.

Herr Bogren gjorde anmärkning på, att ett riksbankens avdelningskontor icke velat diskontera en tusenkronorsväxel, med, som han angav, goda namn. Jag förmodar, att det i detta fall icke var fråga om en varuväxel, utan om en gjord växel, på vilken man ville skaffa pengar. Man kan ju diskutera, om den principen är riktig, att riksbanksfullmäktige icke vilja diskontera dylika växlar. För egen del anser jag att fullmäktige handla välbetänkt om de icke uppmuntra denna lånegren, ty personer som icke behöva utfärda

Ang. utvidgning af riksbankens verksamhet.
(Forts.)

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

varuväxlar, äro bättre betjänta med att på andra papper än de ränteslukande låneväxlarna fylla sitt lånebehov.

Vad beträffar den anmärkningen, som av herr Bogren gjordes, att en person blivit vägrad ett avbetalningslån, så grundar sig nog denna vägran på, att det för tillfället icke fanns tillräckligt med medel inne hos avdelningskontoret, avsedda just för denna lånegren. Jag förmodar för övrigt, att vederbörande riksbanksstyrelse icke vägrade personen lånet, utan sade, att han finge vänta, till dess det bleve medel tillgängliga, naturligtvis under förutsättning, att styrelsen kunde godkänna den säkerhet, som den lånesökande presterade. Detta fall är icke enastående, utan förekommer ganska ofta, och det talar för den tanke jag sökt utveckla, nämligen att man bör utöka avbetalningslånefonden och öven i övrigt kanske i viss mån förändra villkoren för erhållande av dessa lån. Herr Kristensson från Göteborg anförde att bankofullmäktige under uppsvingsperioden 1906 och 1908 intagit för mycket folk i riksbankens tjänst. Svårigheten att nu sysselsätta dessa hade föranlett framställningar till bankoutskottet från såväl fullmäktige som tjänstemännen i syfte att förbättra befordrings- och avlöningsförhållandena för vissa tjänstemän inom banken, och han ansåg att det riktiga vore att fullmäktige genom att utöka bankens verksamhet sökte skaffa arbete åt sitt folk. Jag får säga att det var just för att förbättra befordringsförhållandena för tjänstemännen, och för att bättre kunna utnyttja de arbetskrafter, över vilka banken förfogar som fullmäktige i skrivelse till bankoutskottet anhöllo om utskottets medverkan till upprättandet av fyra nya avdelningskontor. Jag kan nu för min del verkligen icke förstå, varför de som vilja framtinga en annan bankpolitik, än den man anser riksbanksfullmäktige nu bedriva, röstade mot förslaget om att inrätta dessa nya avdelningskontor, ty just genom att inrätta sådana, kunde de få ett nytt skäl för sitt yrkande, att riksbanken skulle träda i närmare beröring med allmänheten.

Utskottet uttalar på sid. 15 i det föreliggande betänkandet, den uppfattning, att riksbanken bör få en ingående kännedom om affärsställningen i landet och att den bör komma i förbindelse med allmänheten men överlämnar förtroendefullt åt bankofullmäktige att avgöra, i vilken omfattning och i vilket tempo utskottets önsksningar skola realiseras. Jag förstår sannerligen icke, varför utskottsmajoriteten, när den vill ge bankofullmäktige en så vidsträckt fullmakt, utan vidare ställde sig avvisande mot framställningen om inrättande av förut berörda avdelningskontor, då ju detta är ett av villkoren för att riksbanken skall komma i den av utskottet önskade beröringen med den stora allmänheten. Den frågan föreligger visserligen icke nu, men jag har i alla fall velat fästa uppmärksamheten på det inträffade.

Jag måste för min del, herr talman, med utgångspunkt från mitt resonemang, yrka bifall till den föreliggande reservationens kläm. En utredning på hithörande område kan ju aldrig skada saken, utan tvärtom gagna den. Jag förmodar, att de, som ha en

motsatt uppfattning mot dem, som här begära en utredning, icke skola sakna varken medel eller anledningar till att ingripa och framlägga sina skäl för att vederlägga de här framförda synpunkterna.

Ang. utvidgning av riksbankens verksamhet.
(Forts.)

Herr Gustafsson i Brånsta: Herr talman! Den skrivelse från fullmäktige i riksbanken, som finnes införd i bankoutskottets utlåtande, avslutas med följande yttrande: »En utvidgning av riksbankens verksamhet i enlighet med motionärens framställning vore enligt fullmäktiges övertygelse ett steg tillbaka mot en redan övervunnen ståndpunkt, ett bankpolitiskt missgrepp.» Men av det föregående framgår, att fullmäktige i riksbanken ställa sig avvisande icke blott gentemot en utvidgning av riksbankens verksamhet i den av motionären föreslagna riktningen, utan emot *all* kreditgivning direkt till enskilda. Nu kan man naturligtvis ha olika meningar om, huruvida riksbanken bör på det sätt, motionären föreslagit, utvidga sin verksamhet. Men jag tror väl ändå alla måste medgiva, att om riksbanken redan en gång lämnat kredit direkt åt enskilda, bör denna kredit icke utan starka skäl inskränkas, och i alla händelser bör i de fall, där en dylik inskränkning sker, densamma vidtagas med största varsamhet. Jag tror, att om vi skola tala om de »bankpolitiska missgrepp», som riksbanken begått, är detta just att finna i det sätt, varpå riksbanken inskränkt den kredit, som banken tidigare lämnat åt enskilda.

Herr Kristensson framdrog nyss några siffror, som visa, i huru hög grad man inskränkt diskonteringen vid riksbankskontoret i Örebro. Jag skall be att med några ord få belysa tillvägagångssättet vid dessa inskränkningar. För omkring tre år sedan, när vederbörande ansågo nödigt att inskränka den direkta diskonteringen vid riksbankskontoret i Örebro, gick man till väga på det sättet, att t. ex. en firma, som sedan flera år varit en av riksbankens största och solidaste kunder, en dag helt oförtänt erhöll meddelande om, att den icke vidare fick diskontera i riksbanken *icke ens för den dagen*. En av riksbankens tjänstemän var revisor av firmans räkenskaper och hade straxt förut skrivit en revisionsberättelse, däri på det varmaste vitsordats icke blott firmans skötsel, utan även dess ekonomiska ställning. Firman hade för övrigt nyss förut från riksbankskontoret blivit uppmuntrad att öka sin diskontering i banken. Men trots allt detta blev *utan en enda dags föregående varning* firmans diskonteringsrätt i banken stoppad två och en halv timme, innan stadens övriga banker stängdes. Och på ungefär samma brutala sätt gick man till väga gentemot ett flertal av detta avdelningskontors största, bästa och solidaste kunder. På förfrågan om orsaken till detta beklagade man endast, att man nödgats handla så, som skett, men man handlade på order från Stockholm.

Det förvånar mig verkligen, att vi här från bankoutskottet fått höra, att man icke har sig bekant ett enda fall, där det förekommit, att på grund av åtgärder från riksbanksledningens sida personer, som varit värda kredit, blivit vägrade sådan. Jag tror, att den verksamhet, varom här är fråga, även i den omfattning, vari den

Ang. ut-
vågning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

förr bedrevs, var till fördel för riksbanken och till gagn för näringslivet samt hade en hälsosam återverkan på de enskilda bankernas verksamhet. Det har därför glatt mig att i bankoutskottets utlåtande finna det uttalande, som utskottet här gjort, så lydande: »Enligt utskottets mening bör riksbanken också, i överensstämmelse med vad § 13 banklagen innehåller, stå i direkt förbindelse med allmänheten, då banken därigenom erhåller en ingående kännedom om affärsställningen i landet och kan bliva i tillfälle att, där så erfordras, stödande ingripa.»

Men jag har icke med samma glädje tagit del av fortsättningen. där bankoutskottet säger: »Men å andra sidan lär det få anses vara uppenbart, att, liksom fallet är med de enskilda bankerna, det bör överlämnas åt riksbankens ledning att efter sig företeende omständigheter pröva, i vilken utsträckning banken lämpligen bör begagna sin rätt att driva utlåning. Några bestämda regler torde härvid näppeligen kunna fastslås,» o. s. v.

Jag anser, att då det personliga godtycket från riksbanksledningens sida tagit sådana former, som man här haft tillfälle att konstatera, skulle det varit lyckligt, om några andra regler för riksbanksledningens beviljande av kredit åt enskilda hade kunnat fastställas än just detta godtycke, ty det vore ju beklagligt, om dylika »bankpolitiska missgrepp» skulle av vederbörande upprepas, riksbanksledningen då kunde peka på detta bankoutskottsutlåtande och säga, att där har bankoutskottet på förhand givit sitt godkännande av sådana missgrepp. Men för min del kan jag icke vara med därom.

Herr Olofsson i Digernäs: Jag skall icke länge uppehålla kammarens tid, utan ber blott att få yttra ett par ord i den föreliggande frågan. Jag vill understryka de uttalanden, som här gjorts, att riksbanken blivit allt mer och mer en bankernas bank. Jag har den erfarenheten icke så mycket ifrån det avdelningskontor, som jag har närmast till, utan fastmer från statsrevisionen. Men jag ber att även få peka på vad som tilldrar sig i min närmaste stad, där just ett avdelningskontor finnes. När de små lånesökandena komma in till staden för att belåna en växel, så var det icke lönt för dem att gå till riksbanken, därest det icke är fråga om en varuväxel, ty gjorda växlar, s. k. ackomoderationsväxlar, tar riksbanken helt enkelt icke emot, utan man är i fråga om dessa senare utslutande hänvisad till de enskilda bankerna. Men dessa ta — jag måste säga det — oskäligen ränta, en ränta å 6, 7 och ända upp till 8 procent, och den kan till och med bli ännu högre, om man räknar med den straffränta, som dessa små låntagare måste betala på den grund, att de icke kunna kanske precis på dagen sköta sina växlar. Men dessa enskilda banker skola sedan ha den förmånen, att hos riksbanken kunna rediskontera sina växlar mot en halv procent lägre ränta än den, som gäller i vanliga fall för dessa köpmän, eller de, som kunna prestera en varuväxel. Det är icke att undra över, om folket anser detta riksbankens tillvägagående vara högst egenomligt; det tycker, att riksbanken bör vara en folkets bank och icke

blott en de rika bankernas bank. Men så är det icke; folket kan icke få låna penningar hos riksbanken mot dess billigare ränta, utan man tvingas att gå till de enskilda bankerna och där betala en högre ränta. Och dessa enskilda banker göra på dessa affärer en stor vinst, en nettovinst på flera hundra tusen kronor för varje bank, såsom fallet nu varit flera år där uppe i Östersund. Men trots detta har ju i alla fall riksbanken där på platsen något att göra, men under den tid, som jag varit med i statsrevisionen, har jag funnit, att det är avdelningskontor, som ha ytterligt litet att göra. Man har inrättat en hel mängd med befattningar, vilkas innehavare skola ha höga löner och sedan pension, men när man ser på deras arbete, är det sannerligen så minimalt, att man tycker, att en hel del av dessa avdelningskontor ute i landet skulle utan skada kunna slopas.

Jag vill, som sagt, icke förlänga debatten utan har i korthet endast velat ge uttryck åt min här uttalade uppfattning i denna fråga.

Herr Hildebrand: Här ha framkommit en hel del anmärkningar mot riksbanken och dess ledning. Jag är nu för min del icke tillräckligt inne i denna sak för att kunna uttala mig om, i vad mån dessa anmärkningar äro berättigade eller ej, men vad jag här skulle vilja fråga är, om alla dessa, som komma med anmärkningar i detta fall, ha fullt klargjort för sig, vad ett instämmande i reservanternas kläm i verkligheten innebär. Herr Adelswärd har redan i förbigående framhållit detta, och jag skulle vilja än ytterligare understryka den saken. Motionären föreslår ju här, att riksdagen skulle i en skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, »om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet borde utökas för att bättre än hittills kunna gagna allmänheten och staten» etc. Utskottet har nu opponerat sig mot detta förslag och anfört enligt min mening mycket starka skäl för sin ståndpunkt, under återopande, bland annat, av vad bankofullmäktige uttalat mot tanken att slå in på denna väg. En av bankofullmäktige har för sin del uttalat sig för, att den frågan borde utredas, huruvida icke vid sidan av riksbanken borde upprättas ett alldeles nytt självständigt bankinstitut; tydligen avser han en statsbank konkurrerande med affärsbankerna. Man skulle således få dels riksbanken, den sedelutgivande banken, och dels ett självständigt nytt bankinstitut, som skulle kunna driva bankverksamhet ungefär på samma sätt som affärsbankerna.

Reservanterna inom utskottet ha nu tagit mycket djupt intrvck av vad denne bankofullmäktige sålunda uttalat. I slutet av reservationen citeras ju det av herr Thorsson gjorda uttalandet, att han »icke för närvarande finner det tillrädligt att inom riksbanken organisera en fristående avdelning för in- och utlåningsrörelse, ansett ett ingripande från statens sida genom inrättande av ett självständigt bankinstitut efter moderna principer böra tagas under allvarlig omprövning». Och sedan angiva reservanterna, vad utskottet enligt deras mening borde ha sagt. Det heter nämligen i fortsättningen: »Även utskottet finner sig böra uttala sin anslutning till detta förslag

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

Ang. ut-
vidgning af
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

etc.» Detta innebär tydligen, att reservanterna för sin del avstyrka ett bifall till motionen. Motionären har ju velat, att riksbankens verksamhet skall utvidgas, men reservanterna säga öppet och klart ifrån, att de anse, att det skall utredas, om icke vid riksbankens sida borde upprättas ett nytt självständigt bankinstitut. Men sedan reservanterna uttalat detta, komma de i klämman med precis samma yrkande som motionären, endast med en formell ändring, i det att de nämligen begära en utredning, »om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet skulle kunna utökas». Nu är anledningen till detta mycket klar; en kläm i anslutning till reservanternas motive- ring skulle nämligen gå utanför motionens ram och således icke kunna bli föremål för proposition här i kammaren. Nu ha reservanterna i stället tagit motionärens kläm med en liten formell ändring, ehuru de förut funnit motionärens förslag mindre lämpligt, men ha i motiveringen gjort detta uttalande om önskvärdheten av ett nytt statens bankinstitut. Om vi nu skulle tänka oss, att en riksdagens skrivelse komme till stånd i överensstämmelse med reservanternas kläm och att det således bleve en utredning, om och i vilken utsträckning riksbankens verksamhet skulle kunna utökas, så skulle det visst icke bli någon allsidig utredning, utan en utredning, som icke ett spår skulle behöva taga hänsyn till frågan om ett nytt bankinstitut vore behöfligt eller ej. Vi ha således här en kläm, vari hemställes om en utredning, som icke skulle på något sätt omfatta just vad reservanterna anse vara det, som här skulle utredas.

Om nu andra kammaren skulle godtaga denna reservanternas kläm, vad har då kammaren menat därmed? Har kammaren då gått med motionären, eller har kammaren menat att gå med reservanterna? Jag kan icke svara på den frågan, och jag misstänker, att icke heller reservanterna kunna göra det. Att blott av någon slags missbelåtenhet med bankofullmäktige gå med på en kläm, som strider emot den anförda motiveringen och som därför gör det hela så gränslöst oklart, kan jag icke förstå vara på något sätt klokt. Om ett utskottsbetänkande kommit med en motivering och en kläm, som på detta sätt stått i strid med varandra, i det att klämman icke talar om den utredning, som förordas i motiveringen, hade naturligtvis återremiss varit det lämpligaste för att klargöra frågan. Nu kan ju någon återremiss icke alls ifrågakomma i detta fall. Jag ber emellertid att på det allra bestämdaste få avstyrka bifall till reservanternas kläm, då därigenom icke skulle på något sätt bliva klart, vad riksdagen i detta fall menar. För övrigt förefaller mig den motivering, som utskottet här anført, vara så stark, att jag med åberopande av densamma nu ber att få förorda bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlsson i Herrljunga: Jag skall endast be att få yttra ett par ord i denna fråga vid dess behandling här i kammaren, då jag på grund av sjukdom icke varit i tillfälle att deltaga i utskottets förberedande behandling av densamma. Om jag emellertid det varit, skulle jag med säkerhet ha anslutit mig till den reservation, som här är avgiven, och detta av den anledning, att det ur flera synpunk-

ter är önskvärt att få denna så mycket omsfridda fråga utredd av särskilt sakkunniga personer på området. För varje gång redogörelsen över riksbankens verksamhet under föregående år har passerat revy inför utskottet, har man kunnat konstatera en ständig nedgång ifråga om den direkta utlåningen till allmänheten, och det har alltid givit anledning till långa och upprivande debatter i utskottet, utan att man därför kommit till något vidare resultat. Man har kallat upp fullmäktige, och dessa hava i sin mån redogjort för orsakerna, men man har icke fullt blivit klar på vilka orsakerna varit. Jag tror i likhet med många andra, att denna fråga är så invecklad och svår, att ju mera man tänker sig in i den, desto värre blir det att lösa den, men just därför har det sin stora betydelse att få den grundligt ventilerad och utredd. Därför har jag ansett mig böra ansluta mig till reservationen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

*Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)*

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Det kan tyckas, som om herrarna redan borde vara nöjda med de resultat, som redan blivit uppnådda i diskussionsväg i denna fråga. Jag skall icke heller länge trötta eder med att höra mig. Jag ber blott att få uttala min djupa beundran för det mod, som motionären lagt i dagen, då han vågat komma fram med en motion med så vittgående förändringar i riksbanken. Jag ber att få erinra honom om att för flera tusen år sedan titanerna sökte storma himlen, men att det misslyckades grundligt för dem, och jag tar för givet, att det går på samma sätt med den ärade motionärens förslag. Jag kan icke underlåta att uttala den uppfattningen, att riksbanksfullmäktiges uttalande lika visst som utskottets är med avseende på riksbankens nuvarande organisation ett fullständigt korrekt uttryck för den risk, som skulle uppstå av ett bifall till motionärens förslag. Riksbanksfullmäktige kunna helt säkert icke våga påtaga sig det ansvar som skulle komma att vila på riksbanken med de former, varunder densamma för närvarande arbetar. Skall man hava en bank, som står i förbindelse med allmänheten på sätt här har föreslagits, måste det vara en inrättning, som står vid sidan av den nuvarande riksbanken, vilken jag tycker för länge sedan borde hava fördubblat sitt kapital till 100 miljoner kronor i stället för 50 miljoner kronor som nu. Skall den bedriva inlåning mot räntegottgörelse i enlighet med motionärens förslag, så är det en rätt så äventyrlig historia, och den förutsätter ett intensivt arbete för att ernå utlåning i samma mån som inlåningen ökas. Faran härav har tydligt framställts av riksbanksfullmäktige, så att vi behöva icke uppehålla oss därvid.

Jag tror därför, att det enda sättet för tillgodoseende av motionärens framställning vore, att ett särskilt bankinstitut upprättas, att staten åstadkommer detsamma, och att man tar in däri dessutom privata delägare, såsom förhållandet är i de flesta europeiska statsbanker eller som de kallas centralbanker. Detta

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

förstå herrarna lika väl som jag, och det kan för övrigt läsas i utredningen. Men det förefaller, som om man inte fått klart för sig, och kanske icke ens motionären tillräckligt djupt insett det, att det är icke riksbanken, som han vill åt och klandrar för köld mot den direkta utlåningen. Och dock vågar jag påstå, att riksbanksfullmäktige icke handlat konsekvent i avseende å den direkta utlåningsprincipen. Somliga kontor tillämpa direkt diskontering men andra hava icke alls gjort det, och det synes, som om åt respektive chefer lämnats öppet att bestämma, om de vilja diskontera allmänhetens växlar eller icke, och naturligtvis föredraga de det senare, som är långt mera riskfritt än det förra. Herr Bogren vänder sig emellertid icke mot riksbanken, utan han vill endast hava en starkare kontroll över den privata bankaffärsdriften med avseende å utlåningspolitiken och särskilt räntesatserna. Han har icke kunnat förstå, vilket icke heller vi kunna inse, i vad mån detta skall kunna åstadkommas och på vad sätt man kan vinna kontroll över de räntesatser, som i allmänhet tillämpas i vårt bankliv, och som både för mig och åtskilliga av eder synas vara oskäligen även i tider, då det icke behövs huggas till så våldsamt. Det är otrevligt att se, att 3-månaders växlar diskonteras till räntor ända från 5½ till 6, 7, 8 % och för längre tid och annan låneform ännu högre. Det går verkligen, som herr Bogren uttryckte det, för långt med sådana räntesatser, och det är icke nyttigt för vårt näringsliv och knappast för bankerna själva. Och vad säger herr Bogren om detta? Jo, han talar om, huru oskäligt bred marginalen är mellan in- och utlåningsräntan, ett uppenbart missförhållande, som så tungt vilar på våra näringar och varje företag, att det påkallar statsmakternas särskilda uppmärksamhet därpå och önskar åtgärder för att rätta detta missförhållande. Vidare säger han, att det »utgör en allvarlig fara för våra näringars och företags sunda och framgångsrika utveckling». Det är denna viktiga punkt, som föranlett herr Bogren, och det vill jag stryka under, att föra fram ett förslag för att vinna rättelse i berörda hänseende.

Men han har även ett annat skäl att framföra. Han säger: »Vi leva mitt uppe i trustbildningarnas tidevarv. Även bankbolagen ha beträtt den nya utvecklingens vägar i detta fall. Flera och flera bankbolag enas till större bankenheter. Denna utveckling har redan gått så långt, att den, likasom förtrustningen på varje område, i det närmaste omöjliggjort verksam konkurrens på bankområdet.» Nu säga visserligen riksbanksfullmäktige, att det icke är sant, att denna förtrustning förhindrat effektiv konkurrens, utan tvärtom, men jag får dock lov att säga, att förtrustningen enar i allmänhet, och att den är säkert och effektivt verkande, och den överenskommelse, som i regel genomföres med samtliga banker, varigenom man lyckas hålla räntesatserna uppe, blir starkare, och man kan åstadkomma flera sammanlutningar av banker.

Jag talade nyss om räntesatserna. Jag tillåter mig uttala, att en icke mindre fara för bankväsendet förefinnas i vad herr Thorsson nyss antydde, att det ligger i några få ledande finansierers händer att leda hela landets bankpolitik. Det är tänkbart att så kan komma att ske. Vi hava redan två stora banker såsom resultat av sammanslutningar av ett antal mindre banker, men nu föreligger det ett kolossalt förslag, vars realiserande endast kriget kunnat avbryta, men som säkerligen enligt vad man meddelat mig senare upptages, när vi komma till lugnare politiska förhållanden, nämligen ett förslag om att sammanslå tio eller tolv landsortsbanker till en bank med huvudkontor i Stockholm, en fråga, som kan komma att hårt drabba Malmöhus län. Där var förlagt huvudkontoret för en av Sveriges största banker, Skånes enskilda bank, som uppslukades av Skand. kreditbolaget. Nu föreslås att ytterligare två banker med huvudkontor i Skåne skola förtrustas, och genom sammanslagningen skulle de upphöra som självständiga penninginstitut och arbeta med huvudkontoret i Stockholm i sällskap med åtta eller nio andra av Sveriges banker. Blott detta län skulle på ett fåtal år förlora tre stora huvudkontor, och det är för denna provins med dess utvecklade näringsliv en verklig fara, som statsmakterna borde så fort som möjligt, jag säger det, omintetgöra. Den nytta och det gagn, affärlivet i södra Sverige haft av dessa huvudkontor, är så betydligt, att det vore till stor skada, om man icke kunde hejda framtida försök till sådana sammanslutningar av banker, vars huvudsakliga motiv är, att en eller annan bankchef tror sig ha funnit en genialisk idé att åstadkomma en sådan sammanslutning, då det i stället är något av det enklaste man kan tänka sig. Pudeln kärna är, att någon företagsam bankman hoppas kunna komma in såsom ledare för ett sådant stort institut, där ingen sedan kan begränsa hans makt utan han kan tillkämpa sig en självständig ställning och vilka inkomster som helst. Sammanslutningarna minska konkurrensen, motverka lägre räntesatser och åstadkomma mindre beroende av riksbankens inflytande.

Dessa två synpunkter ha varit bestämmande för herr Bogren, då han framlagt sitt förslag om en förändring av riksbanken. Jag tror dock, att den av honom anvisade vägen icke är den riktiga. Det är möjligt, att något kan göras, och om reservationen innehåll även inryckt herr Thorssons uttalande, så skulle jag gått med på reservationen, men för närvarande vågar jag, herr talman, icke göra det, då jag icke kan neka till att de uttalanden, som gjorts av utskottet och riksbanksfullmäktige, verkligen hålla streck i alla avseenden med riksbankens nuvarande organisation. Jag har, därför, herr talman, icke något yrkande att göra, utan jag har velat inskränka mig till att understryka de motiv, som förts fram i motionen.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade:

Ang. utvidgning av riksbankens verksamhet.
(Forts.)

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag är motionären tacksam för att tillfälle beretts denna kammare att uttala sig i denna viktiga fråga. Första kammaren har redan utan någon debatt beslutat bifalla utskottets hemställan. Man får ju vara tacksam även för ganska små framsteg, och dagens framsteg är icke så litet, när man jämför det med förhållandena för ett antal år sedan, då en motionär här i kammaren fört fram samma sak och stod i nattens sena timmar och talade för sin motion, men ingen brydde sig det bittersta om vad han sade, utan frågan afvärdades ganska hastigt. Nu har kammaren sysselsatt sig en ganska lång stund med den, och det innebär ju ett icke oväsentligt framsteg.

Nu har det syntts mig, att diskussionen i dag huvudsakligen inriktat sin kritik på bankofullmäktiges handhavande av reglementet, varav kanske blivit en följd, att man tappat bort vad motionären egentligen ville komma till, nämligen en utvidgning av riksbankens verksamhet till att omfatta både in- och utlåningsrörelse. Nu måste jag säga, att jag tror, att om vi vilja vara med om, att staten utvidgar denna sin verksamhet så få vi kanske gå på en annan linje, och jag vill därför rekommendera åt dem, som ett kommande år möjligen taga upp denna fråga, att gå tillväga på ett annat sätt. Och det sätt, varpå frågan bör tagas upp, synas herrar fullmäktige själva ej vara främmande för, då de uttalat följande: »Om en utvidgning av riksbankens verksamhet till områden, liggande utom gränserna för riksbankens uppgifter såsom landets centralbank, anses önskvärd, bör detta ske på så sätt, att den nya verksamheten helt och hållet avskiljes från den ordinarie rörelsen, i likhet med vad som skett med fonden för avbetalningslån.» Jag finner därav uttryckt från fullmäktiges sida, att de icke stå fullständigt främmande för tanken, att även staten skulle kunna bedriva en direkt in- och utlåningsrörelse, blott den icke för riksbanken blir förknippad med de vådor, som skulle följa med, om riksbanken placerade sina upplånade tillgångar i utlåning mot olika säkerheter. Mig förefaller det ofattbart, att vi icke skulle våga att slå in på denna nya linje. Skulle väl detta överstiga statens förmåga, då den visat sig kunna sköta så många andra stora affärsföretag, att upprätta ett bankinstitut för att därigenom bilda en motvikt mot de stora privata bankintressena, vilka väl ingen på näringslivets område kan undgå att beröras av?

Fullmäktige uttala vidare: »Om den benägenhet för bank-sammanslagningar, som sedan en följd av år gjort sig starkt gällande såväl inom som utom landet, skulle hota att utveckla sig till verklig trustbildning, lära statsmakterna icke underlåta att vidtaga nödiga åtgärder för att hindra en dylik utveckling.» Ja, detta om bankernas förtrustning är alldeles beroende på den ekonomiska utvecklingen. Jag tror, att om det fordras av den ekonomiska utvecklingen, att bankinstitutet förtrustas, det måhända ej går att söka förhindra en sådan utveckling. Men att staten söker gardera sig genom att skapa organisationer i samhällsmedlemmarnas väl-

förstådda intresse till motvikt mot en så oerhörd kapitalövertikt, finner jag lika naturligt. Hoppet att hindra denna trustbildning genom en effektiv trustlagstiftning ligger väl lika fjärran som att få första kammaren med på ett förslag, att staten skulle öppna en egen bankverksamhet. Jag tror därför att vi för framtiden måste övergiva tanken på att riksbanken skall bedriva egen in- och utlåningsrörelse, som vi, som förra gången frågan var före, sökte försvara, för att i stället för framtiden slå in på den linjen, att man söker koncentrera sig på att staten griper sig an med en direkt in- och utlåningsverksamhet i form av ett eget bankinstitut. Och då vill jag säga, att risken härvid icke förefaller så stor. Här skapas småbanker med kapital på en eller två miljoner, och rörelsen går så bra, att den tillåter efter kort tid goda utdelningar och avsättningar till reservfonder etc. Bankverksamhet är en så lukrativ affär, att staten gör orätt mot sig själv, om den icke driver en sådan. Jag tror visserligen, att vägen är lång, innan man kommer dit, men denna väg måste beträdas, och det blir väl denna kammars uppgift att få denna väg utstakad så klar som möjligt.

Sådan frågan nu ligger, har den berett kammaren tillfälle att säga sin mening om det sätt, varpå herrar fullmäktige följt reglementet i den del, som har avseende på den direkta utlåningen. Och det förhåller sig icke så, som vice ordföranden säger, att det icke beror på ledningen, utan i utskottet hade vi tillfälle att se cirkulär, utgångna från fullmäktige, till avdelningskontoren, av vilket det framgick, att den ledande principen är, att riksbanken bör ha privata banker till kunder och så litet som möjligt bedriva direkt utlåningsverksamhet till allmänheten.

Om andra kammaren bifaller reservanternas yrkande, så kan jag icke förstå, att den fara föreligger, som herr Hildebrand talade om, nämligen att reservanternas yrkande och motivering skulle stå i strid med varandra. Yrkandet innebär enligt min uppfattning, att andra kammaren gör detta uttalande som en opinionsyttring. Faran för ett gemensamt riksdagsuttalande är ju utesluten, emedan första kammaren redan fattat beslut i frågan. Andra kammaren skulle härmed säga, att den icke är riktigt tillfredsställd med det sätt, varpå fullmäktige följt instruktionen för riksbankens verksamhet, och att de i den del, där ifrågasvarande verksamhet kan bedrivas på angivet sätt med förbigående av de privata mellanhänderna, också böra göra det.

Då således enligt min åsikt ett bifall till reservanternas yrkande skulle innebära en opinionsyttring från andra kammarens sida, anser jag, att det skulle vara mycket ovälbetänkt, om icke kammaren bifölle ett sådant yrkande. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, sådan den här föreligger.

Herr Vahlquist: Herr talman! Då jag vid behandling av motionen icke kunnat dela motionärens uppfattning särskilt beträffande inlåningsfrågan, så har jag icke kunnat vara med om att tillstyrka bifall till densamma. Vad återigen beträffar utlåningsfrågan

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

Ang. ut-
vidning af
riksbankens
verksamhet.

(Forts.)

så anser jag, att de bestämmelser, som redan nu finnas i gällande banklag, äro av den omfattning, att om de verkligen tillämpas, många av motionärens önskemål skola bliva förverkligade.

Jag kan icke underlåta att för kammaren uppliva minnet av § 13 i nu gällande banklag av den 12 maj 1897. Den är icke så lång. Jag vågar därför läsa upp den, då den rör riksbankens utlåningsrörelse. § har följande lydelse:

»Riksbanken äger att driva utlåningsrörelse medelst:

a) diskontering av accepterade, å inrikes ort inom sex månader betalbara växlar;

b) utlåning mot förbindelse till återbetalning antingen å bestämd tid av högst sex månader eller ock efter högst tre månaders uppsägning samt mot pant av obligationer, aktier eller andra värdepapper; dock att kommun och annan därmed jämförlig samfällighet ävensom stiftelse må, på ovan stadgade återbetalningsvillkor, kunna erhålla lån utan annan säkerhet än dess egen förbindelse;

c) utlåning mot förbindelse till återbetalning å bestämd tid av högst sex månader samt mot pant av varor, liggande å allmän våg eller satta i förvar hos tredje man, som förbundit sig att hålla dem eller deras värde riksbanken tillhanda samt prövas för en sådan förbindelse vederhäftig;

d) beviljande på högst tolv månader av kassakreditiv och kredit i löpande räkning mot pant av obligationer, aktier eller i fast egendom intecknade skuldebrev eller ock mot säkerhet av borgen såsom för egen skuld; dock att i denna rörelsegren riksbankens tillgångar må användas till ett sammanlagt belopp av högst femton miljoner kronor, däruti ej inberäknat det i § 14 omnämnda kassakreditiv.

Från en under riksbankens förvaltning stående särskild fond (avbetalningsfonden) med ett kapital av tolv och en halv miljoner kronor må riksbanken utlämna lån mot förbindelse till återbetalning på vissa bestämda tider samt mot säkerhet, som i mom. d) ovan sägs.»

Detta är hela § 13 rörande utlåningen, och såvitt jag kan förstå, är den så omfattande, att om den tillämpas så, som den varit avsedd att tillämpas, alla eller åtminstone de allra flesta av de missförhållanden, som motionären här framhållit, skulle bliva avhjälpta. Jag har också, då utskottsbetänkandet skrevs, strängt hållit på att denna § skulle tydligen framhållas i motiveringen för avslagsyrkandet beträffande motionen, och utlåtandet innehåller också därför följande passus som jag önskat måtte komma in: »Enligt utskottets mening bör riksbanken också, i överensstämmelse med vad § 13 banklagen innehåller, stå i direkt förbindelse med allmänheten, då banken därigenom erhåller en ingående kännedom om affärsställningen i landet och kan bliva i tillfälle att, där så erfordras, stödjande ingripa.» Det är naturligtvis meningen, att bankledningen skall taga hänsyn till detta näpekande från utskottets sida. Nu säger herr Gustafsson i Brånsta, att han var synnerligen glad över detta utskottets utlåtande, men han tillade, att det för honom var en obehaglig upptäckt, när han fick se följande passus i fortsättningen: »Men å andra sidan lär

det få anses vara uppenbart, att, liksom fallet är med de enskilda bankerna, det bör överlämnas åt riksbankens ledning att efter sig företeende omständigheter pröva, i vilken utsträckning banken lämpligen bör begagna sin rätt att driva utlåning.» Men det vågar jag säga, att bankledningen måste ha en viss frihet. Den kan icke klavbindas, varför jag tror, att utskottet i det uttalandet sagt, vad som bör sägas och att bankledningen rättvisligen bör givas denna frihet.

Jag är alltså av den åsikten, att den banklag, vi redan ha, om den rätt tillämpas, är av beskaffenhet att fylla de behov, som här varit på tal. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr K r i s t e n s s o n: Herr talman! Jag skall be att få vända mig mot herr Hildebrands enligt min uppfattning vilseledande yttrande. Herr Hildebrand sökte få kammaren att tro, att han för sin del icke förstode, vad ett beslut i enlighet med reservationen skulle innebära. Men herr Hildebrand vill väl icke på allvar förmena, att kammaren skall tro, att herr Hildebrand icke förstår denna sak. Jag är fullt övertygad, att såväl bankofullmäktige som var och en i denna kammare mycket väl förstå, att reservationen blivit sådan den är, emedan motionären avfattat klämman i sin framställning på ett sådant sätt, att det för oss, som icke tillhörde majoriteten, var omöjligt att handla på annat sätt än vi gjorde. Ett bifall till reservationen innebär, som förut påpekats, en fingervisning, att denna kammare icke gillar den politik, som förts den sista tiden. Den innebär ett uttryck för kammarens åsikt och kan gälla som en första varning. Ett antagande av reservationen leder icke till annat resultat än att detta andra kammarens beslut meddelas fullmäktige, ty första kammaren har redan antagit utskottets förslag, och sålunda kommer icke någon skrivelse till stånd. Men för framtiden får nog denna kammare tillse, att såväl vid val av fullmäktige som vid val till bankoutskottet de privata bankintressena hållas tillbaka mer än under de senaste tio åren.

Herr G u s t a f s s o n i Brånsta: Herr talman! Gent emot herr Vahlquists yttrande ber jag få säga, att jag naturligtvis icke påstått, att riksbankens ledning icke skulle äga »en viss frihet» beträffande utlåningen till allmänheten, men det är skillnad mellan detta och om man säger, att den bör få vara *allenarådande*. Utskottet säger, att bestämda regler näppeligen kunna fastslås. Men en sådan regel borde väl kunna uppställas, att om t. ex. riksbanken lämnat kredit till enskilda, denna kredit icke bör inskränkas eller undanryckas på sådant sätt, att den enskilde eller näringslivet därigenom uppenbarligen skadas. Någon sådan regel borde väl alltid kunna tillämpas.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på

Ang. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.
(Forts.)

*Anp. ut-
vidgning av
riksbankens
verksamhet.*

avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

(Forts.)

§ 10.

Vid härfå skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, angående herr Molins i Dombäcksmark motion nr 216, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående varaktigt befrämjande av en rationell fiskeripolitik, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 6, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet.

Sedan herr talman anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

Herr Odqvist, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få hemställa, att vid föredragningen av de särskilda punkterna i detta utlåtande klämmarna uppläsas endast i de fall, där reservationer avgivits eller särskilt yrkande därom framställes, men att eljest endast kantrubrikerna uppläsas.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Landsstaterna
i länen.*

Härfå föredrogs *punkten 12*, angående anslaget till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna; och yttrade därvid

Herr Sandler: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig att begära ordet vid denna punkt icke för att framställa något yrkande rörande den föredragna punkten, utan för att yttra något rörande samtliga de punkter, som äro upptagna under huvudrubriken »landsstaterna i länen». Jag begär ordet vid den första punkten bland annat för att icke åstadkomma någon förvirring beträffande de specialdebatter, som kunna uppstå angående de senare punkterna under denna rubrik.

Att jag begärt ordet beror därpå, att jag här funnit ett tillfälle att framställa några erinringar i allmänhet rörande de administrativa myndigheternas ställning till vissa av våra medborgerliga fri- och rättigheter, som äro av ålder erkända här i landet, fastän blott delvis och blott ofullkomligt äro lagfästa. Jag vill hoppas, att herr talman icke kommer att anse det vara ett obehörigt utnyttjande av yttranderätten, om jag upp-

tager ett sådant ämne till behandling. Ty det är av gammalt bruk att vid beviljandet av anslag man äger fog att upptaga en granskning av den verksamhet, för vilken anslaget är avsett. Jag tillåter mig också att såsom stöd härför framhålla ytterligare en annan omständighet. Det har ju under många år utförts ett synnerligen vidlyftigt arbete för att åstadkomma en omorganisation av landsstaterna, särskilt av fögderiförvaltningen, och under det arbetet ha gång på gång kommit i förgrunden just de angelägenheter, som jag här har velat fästa uppmärksamheten på. Det har många gånger i det sammanhanget varit tillfälle att syssla med spörsmålen om åklagarmaktens organisation och om de bristfälligheter i avseende på den allmänna rättssäkerheten i landet, som kunna komma att följa av de brister, som i det förstnämnda stycket fortfarande förefinnas.

En av anledningarna till att jag tillåtit mig här begära ordet är, att jag velat understryka angelägenheten av, att det provisorium på detta område, som alltjämt består, måtte så snart som möjligt komma att avlösas av en bättre ordning.

Det är ju en fundamental uppgift för de hithörande administrativa myndigheterna att de skola upprätthålla ordningen och betrygga rättssäkerheten i landet. Jag tillåter mig säga, att en fundamental förutsättning för att den uppgiften skall kunna tillfredsställande lösas är väl också, att myndigheterna själva äga eller bibringas den nödiga respekten å ena sidan för enskild rätt och å andra sidan för vissa allmänna samhällsintressen. Jag tror man får utgå ifrån, att myndigheterna i detta hänseende böra uppträda såsom allmänhetens visserligen mycket högt betrodna tjänare och med medvetande om, att det är i allmänhetens intresse som de fullgöra sitt uppdrag, men icke såsom allmänhetens herrar.

Den första punkten under denna rubrik avhandlar ju länsstyrelserna, och jag tillåter mig till den knyta en liten erinran beträffande en medborgerlig rättighet, som av gammalt skattats synnerligen högt i detta land nämligen församlingsrätten. Redan tidigare under riksdagen har det varit anledning att tala därom, på grund av ett administrativt ingripande till förfång för den hävdvunna församlingsrätten. Alla här i kammaren erinra sig helt visst ännu mycket livligt de debatter, som fördes i anledning av justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Utgångspunkten var ett däri omförmält åtal mot ett visst administrativt ingripande, varigenom ett socialdemokratiskt valmöte hade förbjudits och en ledamot av denna kammare hade förhindrats att tala till punkt, då han höll på att utveckla betydelsen av att i den dåvarande brydsamma situationen stöda den sittande regeringen. Det kan ju icke råda något som helst tvivel om, huru meningen i denna kammare ligger i detta stycke efter den debatt, som här fördes, även om i slutloppet det icke gavs något majoritetsuttryck för kammarens mening i något särskilt uttalande. Den där affären är utagerad inför domstol. Jag tror däremot, att

Landsstaterna
i länen.
(Forts.)

den icke är alldeles riktigt utagerad inför denna kammare, och den är alldeles visst icke utagerad inför den opinion i landet, som kräver respekt för församlingsrätten från myndigheternas sida. Jag tror för min del, att den erfarenhet man vunnit därom, att det icke, såvitt åtminstone jag kan se, med nödig kraft har reagerats mot dylika tilltag, helt visst måste inskräpa nödvändigheten hos alla, som äro intresserade för församlingsrättens betryggande, av att finna några nya och starkare garantier mot sådant administrativt godtycke. Vi ha fått en hårdhänt erinran om att församlingsrätten, denna av alla numera med munnen erkända och av ingen öppet förnekade rätt, dock ännu icke har fått den lagfasta ställning i vårt samhällsliv, som erfarenheten visat erforderlig. Det blir följaktligen en uppgift för dem här i kammaren, som äro angelägna om denna rättighets respekterande, att se till att det rådande osäkerhetstillståndet på detta område blir undanröjt.

Det är klart att, innan så har skett, kunna ju måhända nya övergrepp komma att inträffa. Till den lilla kraft och verkan det nu kan ha, skulle jag verkligen vilja begagna detta tillfälle att rikta en vördsam hemställan till vederbörande att allvarligen överväga, huruvida de med dylika ingrepp verkligen tjäna samhällets välförstådda intressen.

Det som förefallit i detta avseende kan också föranleda en annan reflexion. Det kan ju hända, att det finnes personer, som hysa den uppfattningen, att de administrativa myndigheterna, ifrån Konungens befallningshavande och ned till fjärdingsmannen, äro att uppfatta såsom några till jorden nedstigna uppbarhetsreformer av den abstrakta rättvisan och opartiskheten. Ifall det verkligen finnes sådana personer, böra de ha fått sig en tankeställare inför vad som har förefallit. Man kan ju icke gärna komma ifrån att ställa fram detta spörsmål: hur kan det komma sig, att man aldrig hört talas om några sprängda konservativa valmöten och aldrig hört talas om att en konservativ talare icke har fått i lugn och ro utveckla nyttan och behövligheten av att stöda den sittande regeringen? Rätten för svenska medborgare att fritt samlas till överläggning under laga former och under laga ansvar för det offentligen sagda är en rättighet, som måste vederbörligen fredas gentemot de måhända alltför mänskliga frestelser, som kunna anfakta de makthavande myndigheterna. De äro makthavare, det är sant, men de hava sin makt från samhället och de böra eftertryckligt erinras, att makten icke är avsedd att brukas mot något allmänt samhällsintresse.

Det är emellertid icke bara den *offentliga* församlingsrätten, som kan behöva ett fredande, utan också den *enskilda* mot tänkbara, obehöriga ingrepp från myndigheters sida. Det offentliga ordet har ju sitt särskilda ansvar och det med rätta; den enskilda överläggningen har, jag tror likaledes med rätta, en annan rättsställning. Om det kommer till synes tendenser att suddas ut denna skillnad mellan offentlig och enskild sammankomst,

så förefaller det mig, att dessa böra följas även här i kammaren med synnerlig uppmärksamhet. Om myndigheterna, t. ex. polisen, under fullgörande av sina pliktenliga åligganden närma sig den enskilda överläggningens område, då måste man verkligen bedja vederbörande att taga sig noga i akt att icke överskrida gränsen för den legitima pliktuppfyllelsen från deras sida, ty ett överskridande av den gränsen medför konsekvenser, som äro mycket svåra att överskåda. Om exempelvis polismyndigheten tager sig före att med makten av sin officiella auktoritet införskaffa meddelanden om vad som förekommer på det ena eller andra enskilda mötet, så är man ju inne på vägar, som kunna bli högst äventyrliga, vägar, som icke kunna beträdas, synes mig, och som icke borde få beträdas utan att vederbörande besitta en synnerlig takt och urskilningsförmåga, framförallt förmåga att inse, att det dock finnes mycket mellan himmel och jord, som icke angår polisen. Jag måste beklaga för mitt vidkommande, att jag icke kan uttrycka någon särdeles stark tilltro till polisens förmåga i den vägen. Så mycket är visst, att denna myndighet, figurligt talat, nog måste komma att få något slag på tassarna, ifall de skulle komma att sträckas för långt in på detta område.

Den enskilde medborgaren här i landet har ju också sitt lilla rättssäkerhetsområde, där han bör få sitta trygg och fredad, så länge han icke ofredar någon annan. Det är ju en av de administrativa myndigheternas viktigaste uppgifter att trygga den enskildes rättssäkerhet. Denna skall tryggas icke blott mot andra medborgare, som kunna hysa illvilliga avsikter, utan för den händelse man råkar vara en välfrejdad medborgare, som icke är i någon kontakt med strafflagen, så är det uppenbart att man bör ha rättighet att vara tryggad även mot obehagliga överraskningar från myndigheterna själva. Det är alldeles visst, att denna trygghet både i det ena och andra avseendet är större nu än i äldre dagar. Oförbehållsamt bör erkännas den andel, som den administrativa maktens utövande har haft i uppbyggandet av ett ordnat rättsstillstånd. Men vi äro sannerligen icke framme vid den punkt, då man kan upphöra att tala om myndigheternas obehöriga ingrepp i den personliga friheten, upphöra att påtala övergrepp och att söka efter bättre garantier. Det kan ju hända, att det praktiskt taget kan komma därhän en gång, men ännu äro vi där icke.

För att nu gå in på ett konkret fall, som för övrigt har det allra närmaste sammanhang just med de ärenden, som äro ifråga under de punkter jag här yttrar mig om, vill jag erinra att under arbetet ifråga om fögderiförvaltningens omorganisation man gång på gång kommit tillbaka till spörsmålet: hur skall man organisera åklagarmakten här i landet för att bland annat så väl som möjligt betrygga den enskilde medborgaren emot det obehöriga ingrepp, som ligger i häktning utan tillräckliga grunder?

*Landsstaterna
i Väner.
(Forts.)*

Landsstaterna
i länen.
(Forts.)

Det synes mig vara ett ganska rimligt anspråk från en välfrejdad svensk medborgare, som icke gör sig skyldig till något brott, att han skall få vandra ohäktad genom livet. Nu erinrar jag mig livligt en beräkning, som förekom för något år sedan i en stockholmstidning. Där hade gjorts en statistik över hur många stockholmare, som blevo häktade och anhållna. I förbigående anmärkt, är det ju nämligen så att vid sidan av häktningsinstitutet finnes det i praktiken något som heter »anhållande». Det är ett begrepp, som jag sökt efter i Sveriges lag. Jag fann det icke själv, men på en omväg via sakkunnigt folk fick jag konstaterat, att det verkligen står där, men gäller endast lösdrivare och bettlare. Jag skall emellertid icke ingå på den saken nu. Det var som sagt en beräkning i denna stockholmstidning av, hur många som häktades och anhöllos. Och så gjorde man en kalkyl, hur många år i genomsnitt en stockholmare egentligen hade utsikt att leva ohäktad eller icke-anhållen.

Jag tror nog litet var av oss känner till sådana fall, då det förekommit häktning utan tillräcklig grund. Det kan ju bero antingen på att lagen är bristfällig eller på att vederbörande som tillämpa lagen tillämpar den bristfälligt. Det är icke min mening — och det är ju alldeles självfallet — att ingå här på någon granskning av våra häktningsbestämmelser. Det är ju ett ämne, som faller alldeles utanför ramen av de punkter som föreligga här. Men jag tror i alla fall att, om man skall ingå på ett rätt bedömande av de administrativa myndigheternas ställning i detta hänseende, om man över huvud taget skall diskutera frågan om åklagarmaktens organisation, så är det icke möjligt, utan att man får lov att som bakgrund för denna också något litet i allmänhet syssla med våra lagbestämmelser rörande häktning. Det är ju nämligen uppenbart, att äro de bristfälliga, så blir de myndigheters ställning svårare, som skola tillämpa dessa bestämmelser. Och å den andra sidan blir det ju också då så mycket mera angeläget, att man ser upp med den tillämpning, som i verkligheten förekommer.

Det är som sagt alldeles självfallet, att jag icke här skall gå in på någon granskning av de lagparagrafer, som finnas beträffande rätten att häkta här i landet. Jag kan erinra bara därom, att de nuvarande bestämmelserna härleda sig från 1878. Och de ha en rätt egenartad historia. De tillkommo på grund av en riksdagens framställning, som var föranledd av industrialismens första lösläppande på den svenska landsbygden. Riksdagen hade blivit uppskrämd och skrev och begärde strängare häktningsbestämmelser.

Det som här kan komma ifråga synes mig då vara ett allmänt omdöme om, huruvida man kan vara nöjd eller icke nöjd med häktningsbestämmelserna i stort sett. Jag kan förutsätta, att mitt omdöme i den saken icke är av något större intresse för kammaren, men jag tror, att kammaren har ett åtskilligt mycket

större intresse av att höra exempelvis vad en sådan man som Sven Adolf Hedin hade att säga på sin tid i det stycket.

Det var år 1897 i andra kammaren. Herr Waldenström hade väckt en motion, däri han hade kommit på den idén, att man skulle begränsa häktningsrätten för allmänhetens vidkommande genom att likställa varje välfrejdad person med riksdagsman enligt 111 § regeringsformen. Huruvida detta nu verkligen skulle vara ett tillräckligt skydd emot obehörig häktning, är en fråga, som jag naturligtvis måste lämna därhän. Det är en sak, som i detta sammanhang icke kan komma på tal. Herr Waldenström trodde det i vart fall på sin tid. Motionen befanns naturligtvis vara omöjlig. Lagutskottet anförde i sitt enhälliga avstyrkande bl. a. det, att meningen med denna undantagsbestämmelse i 111 § regeringsformen var att förhindra, att en riksdagens ledamot »genom att falskeligen åtalas för grovt brott skulle kunna berövas sin frihet och därmed möjlighet att sitt riksdagsmannakall utöva». Det säger sig självt, att jag icke skall här upptaga till prövning frågan huruvida den av lagutskottet angivna goda avsikten med bestämmelserna blivit alltid i praxis förverkligad. Motionen blev avstyrkt, som sagt, och den föll. Men begravningstalet hölls den gången av Sven Adolf Hedin. Lagutskottet hade i sin motivering förklarar, »att nu gällande allmänna bestämmelser om häktning varken skulle vara för stränga eller, rätt tillämpade, böra föranleda något obehörigt ingrepp i den enskilde medborgarens frihet». Det var det uttalandet, som uppkallade Sven Adolf Hedin för att, som han uttryckte sig, freda sitt samvete. Han ville till protokollet anförda, att han icke kunde godkänna ett sådant uttalande som det, att nu gällande allmänna bestämmelser om häktning varken skulle vara för stränga eller, rätt tillämpade, böra föranleda något obehörigt ingrepp i den enskilde medborgarens frihet. »Jag förstår nog», fortsatte han, »att det vid detta tillfälle likasom vid flere andra kommer att visa sig, att kammaren tager det mycket lätt, då det är fråga om att utsträcka häktningsrätten, och lika lätt, då någon väcker förslag om att till skydd för den enskilde medborgarens frihet inskränka godtycket i detta nödvändiga onda. Jag tillåter mig erinra därom, att riksdagen år 1875 till Kungl. Maj:t avlät ett förslag med anhållan om fastställelse därå, vilket skulle hava medfört en sådan utvidgning i häktningsrätten, att en person skulle kunnat arresteras på misstanke för brott av den beskaffenhet, att det kunde försonas med lägsta bötesbeloppet. Det är riksdagens skrivelse nr 43 för år 1875. Från olyckan och skammen att hava infört en sådan bestämmelse i svenska lagstiftningen räddades riksdagen av högsta domstolen. Emellertid blev resultatet i stället 1878 års mindre vansinniga och mindre ohyggliga utsträckning av häktningslagen, men även den betänklig nog. Jag har därför skäl för mitt uttalande, att jag på förhand vet, att riksdagen betraktar sådana frågor, som utsträckning av rätten att göra ända på en män-

*Landsstaterna
i länen.
(Forts.)*

Landsstaterna
länen.
(Forts.)

niskas personliga frihet, med mycket lätt sinne.» Och på ett senare ställe i sitt anförande säger han följande: »Att nu för övrigt lagutskottets omdöme om häktningsslagen ej är hållbart, skall jag bevisa med ett ofta åberopat exempel, som jag aldrig skall upphöra att nämna i slika fall. Man kan icke säga, att den häktningsslagen icke är för sträng, som tillåter, att välfrejdade personer bliva häktade på misstanke för ett brott, vars verklighet icke blivit konstaterad, på misstanke för ett brott, som icke utav dem blivit begånget och icke av någon annan heller — emedan brottet icke alls ägt rum. Det är vad som hände i Kristinehamnsmålet. Ett par välfrejdade personer häktades på misstanken för ett brott, som alldeles icke existerade — skall detta nu undanskylas med den förklaringen: »ja, lagen blev icke rätt tillämpad, hade den blivit det, så hade icke något obehörigt ingrepp i den enskilde medborgarens frihet ägt rum»? Nej, man måste väl antaga, att lagen var rätt tillämpad, när hovrätten och högsta domstolen, båda två, ogillade det av justitieombudsmannen föranstaltade åtalet och förklarade, att denna namnkunniga rådstuvurätt icke gjort sig skyldig till ämbetsfel, icke ådragit sig ansvar eller någon skadeståndsskyldighet.»

Till detta skall jag för ögonblicket endast knyta följande reflektion. Det torde nog vara anledning även i dessa dagar att fråga sig huruvida icke verkligen det absurda kan inträffa, att välfrejdade personer häktas som misstänkta för brott — *som icke ha ägt rum*. Att man förutsätter detta, framgår alldeles direkt av ordalydelsen av vår nuvarande ersättningslag.

Jag har härmed endast velat framhålla med stöd av Sven Adolf Hedins uttalande, att man nog kan hysa den uppfattningen, att våra allmänna bestämmelser rörande häktning icke äro tillfredsställande.

Det är givet, att om lagen sålunda är otillfredsställande, så ha myndigheterna det så mycket svårare. Men samtidigt blir det också av desto större vikt, att man oavlåtligt vakar över den verksamhet, som äger rum på detta område. Att icke allt är bra som det är, kan man ju se redan av justitieombudsmannens berättelser för det ena eller andra året. Jag vill här erinra om ett sådant förhållande, som att vid sidan av de myndigheter, som i lagen äro särskilt nämnda såsom innehavare av häktningsslag, finns det ju fortfarande ett betydande antal polismyndigheter och polismän, som äro beklädda med åklagarfunktion och häktningsslag. Och i den handläggning av frågan om fögderiförvaltningens omorganisation, som jag haft tillfälle att något titta på, kommer man oupphörligt tillbaka till detta spörsmål: hur skall man få någon ordning i detta förhållande med polismyndighetens åklagarfunktion och häktningsslag, så att man å den ena sidan tillgodoser behovet av nödigt antal myndigheter, som äro försedda med denna rätt, och å den andra sidan vinner de nödiga garantierna emot ett missbruk?

Jag skall här endast anföra några officiella vitsord om att

det kan vara åtskilliga äventyrligheter i det nuvarande tillståndet. Jag vill sålunda återgiva ett anförande, som chefen för civildepartementet hade till statsrådsprotokollet år 1908, då det lades fram förslag till en ändrad organisation av dessa myndigheter. Då uttalade han bl. a., att det vore icke tillfredsställande, att dessa funktionärer med växlande benämningar såsom polischef, polisinspektör, extra länsman, vice länsman, polisuppsyningsman, extra polisman o. s. v., dels med och dels utan Kungl. Maj:ts tillstånd, bekläts med åtals- och häktningsrätt, några med båda dessa befogenheter, andra med endera av dem. »Med länsmans befogenhet», meddelar han vidare, »verkade sålunda år 1905 i skilda län 15 särskilt förordnade polismän, med åtals- och häktningsrätt 20, med endast åtalsrätt 10, med häktningsrätt 43 samt med annan ringare befogenhet (ungefär jämställda med fjärdingsmännen) 397.»

Uti det kommittébetänkande, som avgavs i avseende å fögderiförvaltningens organisation, återfinner man också åtskilliga uttalanden, som röra denna sak. Det hade utsänts en enquête till landets häradshövdingar, vari man anmodade dem att uttala sig om den kompetens, som våra åklagarmyndigheter, speciellt länsmännen, kunde anses äga, och den refereras i kommittébetänkandet på ett ställe på följande sätt: »Följden av bristande kompetens har blivit, att betänkliga fel begåtts särskilt därutinnan, att de för brott häktat personer, utan att sådana skäl, som gällande lag fordrade, förefunnits. Det hade t. o. m. inträffat, att innehavare av länsmanstjänst häktat personer för brott, som icke varit underkastat allmänt åtal.»

Det finns åtskilliga andra sådana uttalanden i avseende å dessa myndigheters allmänna tjänstebefogenheter. Så säga t. ex. ifråga om häktning kommitterade på ett ställe, efter att först ha talat om anhållning och givit uttryck åt den meningen, att härför böra stadgas mycket mildare bestämmelser: »Genom häktning berövas en person friheten, icke såsom vid anhållan endast för helt kort tid, och därför äro till värnande av den personliga friheten noggranna föreskrifter meddelade, under vilka omständigheter häktning får ske.» Sedan tillägga de: »Dessa föreskrifters rätta tillämpning kräver kunskaper, som alldeles icke kunna förutsättas hos de underordnade polisorganen.» De ha därför framställt yrkande på, att man bör höja kompetensen hos åklagarmyndigheterna och att man med mycket stor urskillning bör företaga valet av personer, som beklädas med vare sig åklagare- eller häktningsrätt. Och jag föreställer mig, att i det avseendet endast en mening kan råda därom, att i den riktningen böra ansträngningarna inriktas, för att allmänhetens behov av full trygghet här skall kunna tillgodoses.

Jag skall icke anföra några flera officiella omdömen. Det är ju givet, att en bristfällig lag kan i viss mån uppvägas av en tillämpning, som är synnerligen omsiktsfull. Men tydligt är att, om det brister både ifråga om lagen och tillämpningen,

Landsstaterna
i länen.
(Forts.)

så kan man ej beteckna tillståndet som tillfredsställande. Jag instämmer alldeles i det uttalande, som gjorts av fögderiförvaltningskommittéerna, då de säga, att man icke kan lita på att vederbörande underordnade polismän, som i rätt stor utsträckning ha denna rätt, i avseende å sina kunskaper äga de nödvändiga förutsättningarna. Det skydd mot obehörig häktning, som skulle kunna ligga i underordnad polismyndighets intelligens, är ett skydd, som jag för min del icke kan finna tillräckligt.

Ett sådant skydd mot obehöriga ingrepp i den personliga friheten kräves icke bara för den enskildes skull utan också för samhällets.

Får jag fästa mig ett ögonblick vid den enskildes ställning, nödgas jag erinra om det bedröfliga läge, i vilket fortfarande frågan om vår ersättningslag befinner sig. Jag tillåter mig anföra något härom, därför att det är alldeles givet att, om det är högst otillfredsställande bestämmelser för tryggandet av de oskyldigt häktades intressen, så måste man med ännu så mycket större vaksamhet sysselsätta sig med frågan om det sätt, på vilket denna befogenhet blir utnyttjad. Det sätt, på vilket våra lagbestämmelser i detta avseende äro avfattade, synes mig mycket väl motivera det påståendet, att dessa bestämmelser äro dikterade av en mycket lågt stående polisåskådning, en sådan, som betraktar allmänheten som mer eller mindre misstänkt, som betraktar den välfredjade medborgarens ohäktade tillstånd mindre som en solklar rätt än som en gunst eller lycklig tillfällighet, och som anser, att man får vara bra tacksam, om man kan placeras i klassen »häktade och lössläppta».

Ja, jag kan verkligen ej få något annat intryck av vår nuvarande ersättningslag. Den stadgar såsom betingelse för att en häktad över huvud skall genom statens försorg kunna vinna upprättelse endera av de tre olika betingelserna. Den ena betingelsen är, att brottet icke blivit begånget. Den andra betingelsen är, att brottet har förövats av annan än den tilltalade eller — och det är den tredje betingelsen — »eljest icke kan vara av honom begånget». Man torde observera denna tredje formulering, ty den är verkligen storartad. Förutsättningarna för att den obehörigt häktade skall få statens upprättelse är, att det skall kunna styrkas, att brottet ej kan vara av honom begånget. Jag hemställer till kammaren, om det kan vara möjligt att styrka detta annat än i rena undantagsfall. Den saken har varit före här i kammaren tidigare, för ganska länge sedan. År 1897 motionerade nämligen Karl Staaff i ärendet. Han fick ett enhälligt lagutskott emot sig, då han begärde utsträckning av denna ersättning. Men denna kammare biföll i alla fall hans yrkande utan votering och gav därmed till känna, att den för sin del icke ville stå kvar på den rent absurda ståndpunkt, som innebäres i denna bestämmelse, att det skall kunna styrkas, att den tilltalade ej har kunnat begå brottet.

Om denna ersättningslag uttalade Hedin i det anförande,

varav jag redan citerat en del, ett omdöme, som kanske kan behöva återgivvas. Jag erinrar om att lagen var föranledd av falskmynterimålet i Kristinehamn, där man häktat personer för brott som de icke begått, häktat dem för beskyllning att hava utpräglat 'falska slantar, som sedan, då de häktade setat inne en tid, befunnos ej vara falska utan äkta slantar. Då kom riksdagen att besluta en ersättningslag, och den lagen är så beskaffad, som jag förut erinrat om. Om ifrågavarande lag yttrade Adolf Hedin i sitt åsyftade anförande följande ord: »Den lagen är så beskaffad, att den närmast står såsom — ja, låtom oss begagna ett milt uttryck, det överensstämmer med mitt lynne det — såsom ett blad, som tar upp en plats i författningssamlingen.»

Denna kammare har ju tidigare tillkännagivit sin redobogenhet att bättra på i detta avseende. Men jag ber att få erinra om, att det var bra längesedan man sysslade med dessa ting inom riksdagen.

Det är icke bara för den enskildes skull, som det verkligen är angeläget, att man har så goda garantier, som det är möjligt att skaffa, gentemot obehöriga ingrepp, utan också för samhällets skull. Verkan av en obehörig häktning måste alltid bli den, att aktningen för rättvisan lider härigenom. Om det exempelvis inträffar i något uppseendeväckande fall, att det förekommit obehörig häktning, och att det hela sedan slutar med generalfiasko för den åklagande myndigheten och dess tillskyndare, ja, då är visserligen rättvisa skipad genom detta fiasko. Men man bör komma ihåg, att den statliga myndighetens auktoritet blivit därigenom skamfilad på ett sätt, som ej är förenligt med samhällets intressen. Det är därför nog på tiden, att statsmakterna börja intressera sig mera för dessa angelägenheter, än man gjort under de senaste tio à femton åren. Inom riksdagen har det varit ganska tyst om dessa ting, sedan Sven Adolf Hedin dog. Och även första statsmaktens intresse är icke så alldeles varmt. Jag har tagit mig för att bläddra i justitieombudsmannens ämbetsberättelse för att se, vart vissa framställningar från riksdagen tagit vägen, som kunna ha något att göra med dessa saker. Jag finner där, att justitieombudsmannen i år anmält såsom icke avslutad en skrivelse av 1910, vari riksdagen begärde en lag om husrannsakan. Det är ett synnerligen viktigt område, där den enskildes rättsintresse och det allmännas befogade krav mycket lätt kunna kollidera, och där situationen är sådan, att förhållandena icke äro reglerade genom någon lag. Riksdagen skrev 1910 om den saken, med vad resultat känner jag ej.

Riksdagen har skrivit om större skyndsamhet i fråga om häktades inställande 1904 och upprepat saken 1914. Riksdagen har vidare skrivit och begärt polisförfattning 1906. Om jag får uppehålla mig ett ögonblick vid den saken, ty den ligger alldeles direkt inom det departementsområde, som nu står på dagordningen, så vill jag begagna tillfället att stryka under

*Landsstaterna
i länen.
(Forts.)*

det angelägna i att polisens ställning blir på bättre sätt organiserad än som för närvarande är fallet. Riksdagen har visat sitt intresse för saken genom denna riksdagsskrivelse. Sedan har ärendet kommit i baklås genom sammankoppling med fögderiförvaltningskommittéens arbete. Senare har ett annat kommittéarbete försiggått, som 1913 resulterat i ett förslag i ämnet. Längre har jag icke kunnat följa spåren. Själva tillkomsten av en sådan allmän polisförfattning skulle helt visst redan ur den synpunkten vara nyttig, att den skulle vara av betydelse för den allmänna säkerheten. Ett reglerande av polisens allmänna befogenhet och ett tryggande av polismans ställning är ett av de medel, som man får använda för att minska de risker, som naturligtvis alltid kunna föreligga, att på detta område ske obehöriga ingrepp i befogade privata intressen. Det ligger, det vill jag framhålla, alldeles givet i den rättsbehövande allmänhetens intressen, att polisen får en säkrare ställning gentemot överordnade och att polisen blir frigjord från alltför förnedrande beroende av privata företag. Jag vill erinra om en sak, som här flera gånger varit påtaland, att det fortfarande kan förekomma, att polisman med åtals-, kanske häktningsrätt får uppbara avlöning på privata bolags kontor. Detta är ett förhållande, som man naturligtvis måste påtala och som måste avlägsnas så snart som möjligt. Det är givet, att i den mån polisens ställning blir säkrare, blir också polisman i utövandet av sina funktioner mindre känslig för det tryck, som kan utövas av de opinionsbildande krafterna i samhället.

Över huvud taget finns det ett ursäktande moment, då man talar om myndigheternas övergrepp på hithörande område. Och det ursäktande momentet ligger i den andel, som ofta måste förläggas till de opinionsbildande krafterna. Ifrån tidningspressens sida händer det allt emellanåt att det företages ett tryck på de personer, som äro beklädda med åklagarfunktion, och det är givet att ett sådant tryck i vissa fall kan innebära ett ursäktande moment, då övergrepp förekomma.

Vi känna ju alla, att detta är en sak, som ganska ofta förekommer. Vi ha haft exempel på det i en mycket nära tillbaka liggande tid. För icke länge sedan var det en stockholmstidning, som tog sig före att tala om för överståthållaren, vad han i ett visst fall borde gjort, vilket skedde i följande ordalag: »Befarar herr Ramstedt, att J. K. skulle kommit och tagit honom i kragen? Vi tro, att han kunde varit lugn, och även för den händelse något så fullkomligt otroligt inträffat, skulle herr R. rönt den ovana lyckan att få alla rättsinnade medborgares erkännande för att han äntligen visat sig som en man, vuxen sin post.»

Det öppet otillständiga i ett sådant skrivsätt gör, att man alldeles befrias från att ingå på någon närmare behandling av ett dylikt aktstycke. Det finnes andra uttalanden, som också skulle kunna framdragas såsom exempel på de opinionsbildande krafternas verksamhet. Nu är det givet, att då det gäller överord-

nade myndigheter sådant ju icke kan betyda så synnerligen mycket, men verkan kan naturligtvis bli större på mera underordnade funktionärer.

Jag skall tillåta mig till sist att framdraga ett konkret fall — det enda, som jag tänkt lägga fram för kammaren — då det är mycket möjligt, att sådana opinionsbildande krafter varit i verksamhet, vilket skulle kunna förklara det besynnerliga resultat, vartill man i detta fall kommit. I ett norrländskt samhälle har en polisuppsyningsman utsänt till innehavare av olika kaféer följande cirkulär: »Enär å en del kaféer och därmed likställda näringsställen inom municipalsamhället förekommit och förekommer antimilitaristisk agitation dels muntligen, dels genom spridande av skrifter bland de härstädes förlagda truppförbandens manskap, som besöka kaféerna eller näringsställena, vill jag, då dylika förehavanden å nämnda lokaler torde vara att anse lika med oordningar, som omförmälas i 8 § kungl. förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av alkoholfria drycker m. m., fästa Eder uppmärksamhet på att innehavaren av kafé eller näringsställe, där sådan agitation bedrives, kan på grund av bestämmelserna i ovannämnda lagrum komma att förbjudas att fortsätta rörelsen.» Cirkuläret är daterat den 19 februari 1916. Det finnes ingen anledning att nämna undertecknarens namn.

Inför ett sådant aktstycke frågar man sig naturligtvis närmast, vad som står i 8 § kungl. förordningen den 9 juni 1905. Jag har övertygat mig om, att den innehåller följande: »Förekomma å försäljningsställe, där på grund av anmälan eller tillstånd enligt 3 § utskänkning idkas, oordningar, eller bedrives därstädes osedlighet, äge magistraten eller kommunalnämnden förbjuda rörelsens innehavare att med försäljningen fortsätta.»

Man vet ju icke riktigt, om man bör uppfatta ett sådant dokument alltför tragiskt, men det kan mycket väl hända, att vederbörande kaféidkare betraktar som en allvarlig historia att få ett sådant cirkulär, och närmast det gör, att jag finner anledning knyta några små reflektioner till detta dokument, som är av beskaffenhet, att det bör införlivas med kammarens protokoll.

Vad som här förekommit är att man i striden mot den antimilitaristiska agitationen försökt mobilisera svagdricksförordningens bestämmelse om oordningar. Man gör då genast den reflektionen: vad har det för konsekvenser, om man slår in på en sådan lagtolkning, att till oordningar, som omförmälas i den här lagen, hör bland annat antimilitaristisk agitation. Det är ett synnerligen mångtydigt uttryck, och jag föreställer mig, att det kan tänkas mångahanda andra slag av agitation, som en annan polismyndighet med lika stor befogenhet skulle kunna taga sig friheten att likställa med oordningar enligt ifrågavarande paragraf. Man har tidigare haft erfarenhet av, hurusom polisantasiens tumlat om med ett sådant tänjbart begrepp som »förargelseväckande beteende», men det blir nya och mycket vidare perspektiv, som öppna sig, om det lämnas utrymme för sådana tolkningar,

Landstaterna
i länen.
(Forts.)

som att »oordningar» i förordningen om alkoholfria drycker och andra drycker utläggas på så sätt som här skett. Man frågar sig, med vilken befogenhet vederbörande polismyndighet kommer med hot mot kaféidkarna, att de skola kunna förbjudas att fortsätta sin rörelse, och man frågar sig vidare, om vederbörande polismyndighet har någon rättighet att förvandla kaféidkarna till något slags alldeles nya censorer över den antimilitaristiska agitationen. En kaféidkare, som läser cirkuläret och tänker följa det i rädsla för konsekvenserna, skulle givetvis övervaka alla resonemang, som föras på hans kafé, och så fort det förekommer något, som han tycker närma sig det antimilitaristiska området, får han köra ut kunderna vid risk att hotas av förbud mot rörelsens fortsättande. Jag tror icke mycket på, att kaféidkarna äro kompetenta att utöva den där censuren över de resonemang, som föras på kaféerna., Och förresten, slår man in på den vägen, får man naturligtvis finna sig i, att i konsekvensens namn det kan krävas vissa fortsättningar. Jag tänker mig till exempel följande. Det förekommer på vissa »näringsställen» aktivistisk agitation, som måhända icke är så alldeles utan sin våda för landets säkerhet. Och då skulle vederbörande i konsekvensens namn kunna bestämma, att innehavarna av dessa näringsställen förbjudas fortsätta sin rörelse, därest de icke tillse, att sådan aktivistisk agitation icke där förekommer. Nu är det visserligen sant, att man måhända icke kan åberopa den kungl. förordningen av den 9 juni 1905 angående försäljning av alkoholfria drycker beträffande sådan agitation, men precis samma bestämmelse finnes också i förordningar, vilka gälla försäljning av drycker, som äro något starkare än de än de här ifrågavarande.

Jag förutsätter naturligtvis — det skulle icke falla mig in att göra annat — att bakom ett sådant cirkulär icke finnes en instruktion från en högre myndighet. Ty i annat fall skulle ju saken behandlas med långt större allvar såsom ett synnerligen farligt ingrepp i de rättigheter, som man måste hålla på. Jag förutsätter som självfallet, att det här är fråga om underordnad polismyndighets visade oförstånd i ämbetet, och jag kan icke tänka mig annat än att sådant i laga ordning — former finnas ju för det — kommer att få den näpst, som jag måste anse, att det är förtjänt av.

Jag har länge uppehållit kammarens tid, och det har jag gjort i den övertygelsen, att det här är fråga om angelägenheter, som för hela vårt samhällsliv äro av vital betydelse och därför kunna vara förtjänta av att läggas under kammarens behandling någon gång. Lika visst som det är vår skyldighet att stödja myndigheterna i deras verksamhet för att bygga och betrygga ett ordnat rättssamhälle, lika visst är det en skyldighet för oss här i representationen att reagera, då man märker tendenser till administrativt godtycke.

Herr talman, jag har icke något yrkande att framställa.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Johansson* i Sollefteå, *Vennerström, Månsson, Hage, Olsson* i Rödningsberg, *Lindström, Svensson* i Skönsberg, *Hedlund, Sävström, Zander, Berg* i Munkfors, *Janson* i Falun, *O. Nilsson* i Örebro, *Anderson* i Råstock, *Julin, Skarreen, Helger, Hallén, Lindstam, Johansson* i Trollhättan, *Kristensson, Bengtsson* i Göteborg. *Hansson, Törnkvist, Kloo, Persson* i Västervik, *Ingvarson, Magnusson* i Kalmar, *Johansson* i Uppmälby, *Sjögren, Lundberg, Borggren, Thorsson, Sköld, Ericsson* i Arboga, *Källman, Stenudd, Sterne* och *Ericsson* i Ätvidaberg.

*Landsstaterna
i länen.
(Forts.)*

Herr *Hallendorff*: Det kan icke gärna komma ifråga att gå in på något längre inlägg med anledning av det tämligen vittsvävande anförande, som vi hörde nyss och vilket åtminstone i somliga fall syntes vilja säga mera än det direkt sade. Men ett par anmärkningar känner jag mig tvungen att göra.

Först och främst, när den ärade talaren yttrade sig om församlingsrätten och dess svårigheter, måste jag säga, att det förefaller mig, som om församlingsfrihetens allra farligaste fiende vore den smygande propaganda, vilken med tusentals nya former alltid vet att krängla sig från samhällets bud. Den kan därför rent av nödga vederbörande att i försvarssyfte tillgripa en del åtgärder, som man annars icke, särskilt icke mot mera lojala motståndare, skulle vilja använda.

Vidare påpekade den ärade talaren, att det skulle förefinnas en tendens från myndigheternas sida att utsudda skillnaden mellan offentliga och enskilda överläggningar. Det kan ju hända, men jag ifrågasätter, om det icke förekommit från den andra sidan, att man också har försökt att utsudda skillnaden mellan offentliga och enskilda överläggningar, nämligen på det viset, att man sökt under skyddet av etiketten »enskild» skyla och gardera överläggningar, vilka till hela sin karaktär varit i yttersta grad av offentlig prägel eller åtminstone av offentlig betydelse. Sådana försök tror jag kunna icke från myndigheternas sida utan vidare godtagas.

Jag har velat göra denna lilla erinran, innan debatten avslutas. Som den ärade talaren icke gjorde något yrkande men ett sådant väl ändå hör till en debatt, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 12.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 134, angående pensioner till vissa förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader.

Denna proposition bordlades.

§ 13.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 95, med förslag till lag om expropriation m. m., nämligen av:

herrar *Anderson* i Råstock och *Strid*, nr 248;
herr *Hellberg* i Ljungskile, nr 249;
herrar *Lübeck* och *von Hofsten*, nr 250;
herr *Olausson m. fl.*, nr 251; samt
herr *Andersson* i Grimbo, nr 252.

Vidare avlämnade herr *Nilsson* i Tånga en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 106, angående beredande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen.

Slutligen avgav herr *O. Nilsson* i Örebro en motion, nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 87, angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén.

Samtliga dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.